

Onsdagen den 4 februari

Kl. 10.00

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 27 januari.

§ 2 Meddelande om arbetsplenium onsdagen den 11 februari

Herr TALMANNEN:

För att bereda utskotten ytterligare tid att sammanträda kommer det arbetsplenium som i den preliminära tidsplanen utsatts till onsdagen den 11 februari kl. 10.00 att ta sin början först kl. 14.00.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1975/76:7 till finansutskottet

§ 4 Efter föredragning lades

Redogörelse

1975/76:9 till handlingarna

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna

1975/76:101 och 102.

§ 6 Allmänpolitisk debatt

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Tecknen på lågkonjunktur blir nu alltmer påtagliga. Läget på arbetsmarknaden har undergått en klar försämring. Det visar sig framför allt i ett ökat antal varsel om kommande uppsägningar. Till detta kommer den redan tidigare omfattande ungdomsarbetslösheten och svårigheterna för kvinnor som söker arbete att få jobb. Exportsituationen är inom åtskilliga branscher mycket dyster. Inom fler och fler näringar används t. o. m. ett så starkt ord som kris för att beskriva läget. Till de mörka inslagen i vår ekonomi hör också, att takten i prisstegringarna inte visar några tecken på att mattas.

Vilka verkningar den internationella lågkonjunkturen till sist kommer att få i vårt land hänger i hög grad samman med hur fort exporten skjuter fart igen. Länderna i Europa, som utgör Sveriges stora exportmarknader, präglas ännu av lågkonjunktur. Man måste också räkna med att dessa länder vid en uppgång i första hand tar i anspråk egna outnyttjade resurser och bara i andra hand ökar sin införsel av varor från andra länder.

Därför måste den ekonomiska politiken ha en expansiv inriktning under det närmaste året. Med hänsyn till det stora underskottet i utrikesaffärerna och riskerna för fortsatt inflation kan det inte bli fråga om att nu stimulera den privata konsumtionen. Denna har ju för övrigt automatiskt fått en stimulans genom de nya justeringar av statsskatten som skett nu vid årsskiftet och genom att löneförhöjningarna för 1976 betalas ut redan från årets början.

Stimulansåtgärderna måste i stället inriktas på att främja investeringarna. En sådan politik stämmer också överens med vad som behöver göras för att lösa några av de viktigaste långsiktiga uppgifterna: att skapa arbete åt alla, att åstadkomma regional balans, att få bort underskottet i utrikesaffärerna samt att få grepp på inflationen.

Alla tycks nu vara överens om att underskottet i utrikesaffärerna skall angripas offensivt och att "utsvältning" skulle få förödande verkningar på sysselsättningen här hemma. Meningsskiljaktigheterna gäller i stället främst vilken inriktning investeringspolitiken bör ha.

Regeringen vill liksom tidigare ensidigt styra resurserna till de stora exportföretagen. Mer än någon gång tidigare vill man nu också favorisera de statliga företagen. Vi inom centern menar att det är minst lika viktigt att söka trygga motståndskraften inom de näringar som arbetar i konkurrens med utländska företag på vår hemmamarknad. Det får inte heller bli så att de mindre och medelstora företagen i praktiken stängs ute från de statliga stimulansåtgärderna, särskilt inte som den delen av vårt näringsliv har störst betydelse för sysselsättningen.

Vi befinner oss nu i en situation där investeringsbenägenheten inom industrin på vanligt sätt tenderar att sjunka när avsättningsmöjligheterna blir osäkrare. Men dessutom är de flesta företag inställda på ökade svårigheter att finansiera nya investeringar, inklusive fortsatt produktion på lager. Redan nu har företagen mycket kapital bundet i sina stora lager. De större företagen som har tillgång till arbetsmiljöfonder, särskilda investeringsfonder och vanliga investeringsfonder, kommer också efter hand att tömma ut dessa reserver.

Då blir tillförseln inte bara av lånekapital utan också av riskvilligt kapital allt viktigare. Varken banker eller andra långgivare kan i längden stå till tjäns med mer lånekapital, om företagen inte samtidigt själva förmår öka det egna kapitalet. Inom företagen finns det av naturliga skäl också ett psykologiskt motstånd mot att expandera, investera och låna, om det måste ske på bekostnad av soliditeten. Sårbarheten i kritiska situationer blir då alltför stor.

Finansministern pekar på detta när det gäller de stora börsnoterade företagen. Men han har uppenbarligen glömt att förhållandena naturligtvis är likartade inom den mindre företagsamheten. De åtgärder som statsmakterna nu måste vidta för att underlätta företagets anskaffning av riskvilligt kapital och av lånekapital får därför inte begränsas till enbart de stora företagen.

Enbart under januari månad har börsföretagen aviserat nyemissioner

på sammanlagt omkring 500 miljoner. Med hänsyn till börsföretagens stora behov att skaffa nytt aktiekapital anser vi det rimligt att tillföra fjärde AP-fonden ytterligare medel.

Men då – och det är viktigt – måste samtidigt de små och medelstora företagen få motsvarande möjligheter att skaffa sig kapital. Det bör ske genom att företagarföreningarna får ökade möjligheter att lämna s. k. direktlån och genom att man ökar utlåningskapaciteten hos Industri-kredit, Företagskredit och andra s. k. mellanhandsinstitut, som är speciellt inriktade på att lämna lån till mindre industriföretag, jordbruk och företag inom handel och annan service. Företagarföreningarnas lån kräver inte samma säkerhet som vanliga banklån och kan därför betraktas som ett slags riskvilligt kapital. Deras värde är emellertid i dag begränsat genom att lånebeloppet inte får uppgå till mer än 200 000 kr. Knappheten på medel totalt för denna utlåning leder i praktiken till att kraven på säkerhet för dessa lån ökar. Vi anser att lånetaket bör höjas till 500 000 kronor och att staten nästa år bör ställa 150 milj. kr. till förfogande för utlåning genom företagarföreningarna mot 30 milj. kr. i år. Den övriga lånekapaciteten i Industri-kredit och Företagskredit bör ökas till 1 miljard kronor för att den mindre företagsamheten skall komma på någorlunda jämställd fot med de stora företagen.

Samtidigt kvarstår våra tidigare invändningar mot placeringsreglerna för fjärde AP-fonden. Vi anser alltså fortfarande att fondens placeringar bör vara begränsade till en viss del av aktiestocken i varje enskilt bolag, förslagsvis de 5 % som gäller för vanliga försäkringsbolag. Fjärde AP-fonden skall enligt vår uppfattning enbart vara ett organ, som i bl. a. sysselsättningssyfte underlättar företagens kapitalanskaffning – inte ett investmentbolag för statlig spekulering med pensionärernas pengar eller ett holdingbolag för att öka maktkoncentrationen inom näringslivet.

Totalt sett är enligt vår uppfattning inte heller de investeringsinsatser jag redovisat tillräckliga för att upprätthålla industriinvesteringarna på godtagbar nivå. I den partimotion som centern väckt tillsammans med folkpartiet om den ekonomiska politiken föreslår vi därför en förstärkning av det generella investeringsstöd, som redan utgår i form av särskilda investeringsavdrag och motsvarande bidrag. För att motverka att detta stöd ensidigt inriktas på att öka maskininvesteringarna, vill vi att det utvidgas till att omfatta även byggnadsinvesteringar, precis som var fallet under förra lågkonjunkturen.

När det gäller utvecklingen på arbetsmarknaden på litet längre sikt har sysselsättningsutredningen varit enig om den ambitionshöjning i sysselsättningspolitiken som bl. a. kommer till uttryck i att man ersatt begreppet "full sysselsättning" med uttrycket "arbete åt alla". Vi inom centern menar att man i första hand måste ta fasta på de skillnader i sysselsättningsnivå som föreligger mellan olika områden av landet. Hög sysselsättningsgrad måste ju ha ett direkt samband med människornas vilja och intresse för att ta ett arbete. En allmän höjning av sysselsättningsgraden över hela landet till den nivå som vi i dag har i de bäst

ställda delarna av landet innebär att det behövs 380 000–400 000 nya jobb. Det är den målsättning som vi tycker är rimlig i ett tidsperspektiv in på 1980-talet och som vi därför har utgått från i vårt nya näringspolitiska program.

När regeringen skrev direktiven till sysselsättningsutredningen för omkring två år sedan fick nog många intrycket att socialdemokratin hade ungefär samma ambitionsnivå. Därför kommer det faktiskt litet överraskande att regeringen och socialdemokraterna nu i praktiken vill ta steget tillbaka till en sysselsättningspolitik som liknar den som väljarna så klart underkände i valet 1973. Samtidigt försöker man i socialdemokraternas valmanifest och på andra håll föra fram sysselsättningen som den viktigaste politiken.

En lägre målsättning i detta sammanhang än 400 000 nya arbetstillfällen innebär ju att man inte tillerkänner människor i de sysselsättningssvaga områdena samma rätt till arbete som den som bor i områden där vi har den bästa och allsidigaste arbetsmarknaden. Det innebär att man i praktiken också gör avkall på ambitionerna att uppnå regional balans.

Därför måste min fråga till socialdemokraterna nu bli: Hur mycket vill ni socialdemokrater pruta på den målsättning om arbete åt alla som vi i centern har ställt upp? Jag tror att det skulle skapa större klarhet i debatten om vi kunde få ett svar på den frågan.

Uppriktigt sagt har vi i centern – på samma sätt som 1973 – upplevt socialdemokraternas attacker mot vår sysselsättningspolitik som ganska konstlade och ansträngda.

Först mötte oss argumentet att folket inte räcker till för att fylla de 400 000 nya jobben. Det faller ju på sin egen orimlighet, eftersom det bara är fråga om att höja sysselsättningsnivån över landet som helhet till den nivå som redan finns i de bäst ställda länen. Ibland har socialdemokraterna argumenterat som om de trodde att människorna i de sysselsättningssvaga områdena *inte vill ha* arbete i samma utsträckning som folk i storstäderna eller i Jönköpings län. Men det har sysselsättningsutredningen själv effektivt vederlagt. Viljan att ta arbete – om det går att få något – är lika stor i hela landet. Därför måste människorna i de områden där det är svårt att få arbete uppleva denna argumentation från socialdemokraterna som ett direkt hån.

Slutligen återkommer ju då och då det konstiga talet om att det skulle vara "för dyrt" att sätta fler människor i arbete. På det vill jag svara med ett citat. Det lyder: "Folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång." Det är hämtat från socialdemokraternas valmanifest. Det är bra sagt – låt oss då också ta vara på den tillgången!

Det ligger i sakens natur att en stor del av de nya jobben måste komma i de områden som nu har brist på sysselsättning. För att få en positiv utveckling i dessa områden måste den lokala arbetsmarknaden utvecklas så att den erbjuder alternativ för människorna. Detta förutsätter att de regionalpolitiska medlen utvecklas och förstärks väsentligt.

Den regionalpolitiska stödverksamheten skall anpassas efter vilka be-

hov som finns i olika områden. Förutom de generella regionalpolitiska insatserna – jag tänker på frakttöd, skatteutjämning mellan kommunerna, särskilda stöd för kommunikationer och annan service m. m. – måste de riktade regionalpolitiska insatserna differentieras och även kunna användas av de lokala och regionala samhällsorganen. Det starkaste samhällsstödet skall utgå till de orter som har den svagaste sysselsättningssituationen. Detta är en socialt riktig regionalpolitik. Den går tvärt emot det nuvarande ortsklassificeringssystemet, för det systemet har oacceptabla centralistiska effekter.

Kärnkraftens anhängare i regeringen och annorstädes påstår rakt ut – och utan saklig dokumentation – att sysselsättningen kommer i fara om man inte bygger ut kärnkraften. Ibland har man gått så långt att man har tillåtit sig formuleringar av typen "utan energi inga jobb". Vem diskuterar man då med? Centerns förslag innebär en årlig ökning av energitillförseln med 1 % och jämsides med detta en kraftfull politik för effektivare användning av den redan tillförda energin.

Det finns många fakta som visar att regeringen har fel i sitt påstående att sysselsättningen kommer i fara om man inte bygger ut kärnkraften. Jag skall peka på några.

Regeringens eget program – liksom vårt – bygger på nolltillväxt när det gäller energin 1990. Om centerns enprocentiga ökning av energin skulle vara ett hot mot sysselsättningen – vad innebär då regeringens egen inställning till nolltillväxt ur sysselsättningssynpunkt?

Den svenska energiförbrukningen per person och år är knappt två tredjedelar av den amerikanska. Men sysselsättningen i Sverige är klart bättre än sysselsättningen i USA.

Vad regeringen har försummat är att noggrant undersöka de resultat en politik som satsar på effektivare energianvändning skulle ge när det gäller det framtida energibehovet, när det gäller sysselsättningsökningen och när det gäller miljövinsterna. Att regeringen inte gör det beror naturligtvis på att man har bundit så mycket av resurser – ekonomiska och andra – på kärnkraftsutbyggnad att man inte har mycket kvar att sätta in på en politik för bättre hushållning. Här går skiljelinjen mellan centerns och regeringens energipolitik. För att kunna fullfölja världens mest ambitiösa kärnkraftsprogram avstår man från den väg som måste vara den förnuftigaste och den säkraste, den som innebär att effektivt utnyttja den energi som tillförs. Genom att man går vidare med kärnkraftsutbyggnaden blir handlingsfriheten dag för dag alltmer beskuren.

Centern avvisar regeringens kärnkraftspolitik. Så länge en samfällid forskar- och expertkår inte kan garantera att de allvarliga riskerna vid kärnkraftsproduktion kan bemästras på ett betryggande sätt kan vi inte satsa på kärnkraften.

Herr talman! På samma sätt som fallet nu är i Sverige satsar man i en lång rad stater runt om i världen hårt på en snabb och omfattande uppbyggnad av civila kärnenergiprogram. Bland de länderna finns också sådana som inte har undertecknat icke-spridningsavtalet.

Det är fullt klart att det föreligger ett intimt samband mellan möjligheterna att utveckla och driva kärnenergianläggningar för civilt bruk och möjligheterna att framställa atombomber. Från centerpartiets sida har vi vid åtskilliga tillfällen pekat på det sambandet. Statsminister Palme har i internationella sammanhang också tagit upp detta samband och – det vill jag gärna säga – på ett mycket förtjänstfullt sätt analyserat riskerna därvidlag.

Om nuvarande utbyggnadsplaner för kärnkraften fullföljs, kommer det år 1980 att finnas ca 400 kärnreaktorer i drift i ett 30-tal länder. Förra året fanns ca 25 000 kg plutonium som hade producerats i civila kärnenergianläggningar. År 1980, alltså om bara fyra år, är siffran uppe i 350 000 kg. En tredjedel av den mängden kommer då att finnas i länder som i dag inte har kärnvapen. Enbart den mängden, drygt 100 000 kg plutonium, gör det möjligt för dessa länder att årligen producera 12 000 atomladdningar av Nagasakistyrika.

Till detta kan läggas ytterligare länder som i dag förfogar över s. k. forskningsreaktorer, fullt tillräckliga för att man skall kunna ta fram plutonium för kärnvapenframställning.

Regeringen och den svenska nedrustningsdelegationen har gjort ett berömvärt arbete i försöken att åstadkomma ett internationellt kontrollsystem. I detta arbete har regeringen mitt partis fulla och oförbehållsamma stöd.

Men faktum är att vi ännu inte har ett kontrollsystem som fungerar tillfredsställande. Brasilien t. ex., som köpte kärnkraftsanläggningar från Västtyskland förra året, har motsatt sig internationell kontroll på sitt eget territorium. U-länderna har redan nu signalerat missnöje med en sådan internationell kontroll, som de anser diskriminerande så länge inte supermakterna fullföljer sina nedrustningsåtaganden på kärnvapensidan. Till detta kan läggas att vi redan i dag har fått bekräftat att plutonium, möjligt att använda för kärnvapenframställning, är på drift – och ingen vet var detta plutonium finns.

Det är, herr talman, med dessa risker för ögonen som vi har fört fram tanken på att försöka åstadkomma ett internationellt exportförbud för kärnenergianläggningar för civilt bruk till i första hand länder som inte skrivit på icke-spridningsavtalet. Den interpellationsdebatt som fördes här i kammaren i denna fråga för någon vecka sedan gav besked om att man på regeringshåll bedömde det som uteslutet att kunna åstadkomma ett sådant exportförbud och ansåg att ett förslag t. o. m. skulle försvåra de fortsatta nedrustningsansträngningarna. Jag har litet svårt att förstå hur man så säkert kan veta att denna bedömning är riktig, när man uppenbarligen inte ens helt informellt har fört fram denna tanke.

Jag vill uttrycka förhoppningen att regeringens inställning till förslaget om internationellt exportförbud inte skall vara slutgiltigt utan att man på allvar skall pröva de möjligheter som vårt förslag kan erbjuda.

Herr talman! För centern har det alltid varit en viktig angelägenhet att den generation som genom sitt arbete lagt grunden till vårt eko-

nomiska välstånd skall garanteras en trygg ålderdom. Det är därför som vi drivit kraven på förbättringar av pensionärernas villkor.

Flera av våra förslag har, trots mångårigt motstånd, inte minst från socialdemokraterna, nu förverkligats helt eller delvis.

Under 1974 fattades beslut om förbättringar av folkpensionsförmånerna och om höjda pensionstillskott för dem som saknar ATP eller har liten ATP. Pensionerna för unga handikappade förbättrades, och sänkning av pensionsåldern till 65 år för alla, en reform som vi kämpat för i 15 år, kommer att förverkligas från 1 juli i år. Egentligen skulle reformen ha trätt i kraft redan för en månad sedan, men den har ju försenats genom att riksdagsmajoriteten hoppade av från den linje som pensionsålderskommittén hade dragit upp.

Samhällets utfästelser till pensionärerna om värdebeständiga pensioner och del i den allmänna standardutvecklingen i samhället måste hållas. Därför krävs en översyn av om konsumentprisindex verkligen speglar folkpensionärernas konsumtionsmönster.

Många äldre känner en större trygghet och kan lättare hålla kontakt med släkt och vänner om de kan bo kvar i den gamla hemmiljön. En upprustning av bostaden är ofta en förutsättning för att detta skall vara möjligt. Vi har därför föreslagit att de ränte- och amorteringsfria bostadsförbättringslånen som utgår till äldre och till handikappade skall höjas från 15 000 kr. till 20 000 kr.

Vård och hjälp i hemmet, vare sig den ges genom den kommunala hemhjälpen, landstingets hemsjukvård eller av någon anhörig, är i många fall det bästa alternativet. Utbyggnad av den sociala hemhjälpen och hemsjukvården är därför angelägen.

Vårt ansvar för dem som har lagt grunden till vårt ekonomiska välstånd får aldrig sättas i fråga. Lika självklart är vårt ansvar för nästa generation. Det ansvaret – ansvaret för barnen – ligger först och sist på föräldrarna. Men det är samhällets uppgift att underlätta för föräldrarna att klara den viktiga uppgift som omsorgen och omvårdnaden av barnen innebär.

Samhällets insatser måste utgå ifrån att föräldrarna har ett i alla avseenden gemensamt ansvar för barnen. Men dessa insatser måste också utgå från föräldrarnas rätt att själva bestämma hur de sinsemellan fördelar detta ansvar.

Det finns inte en enda given lösning på hur man fördelar ansvaret, ekonomiskt och på annat sätt, mellan föräldrarna. Eftersom barnens trygghet och välbefinnande i hög grad påverkas av hur föräldrarna trivs med sin livssituation är det angeläget att samhället inte fattar beslut på barnfamiljernas vägnar utan i stället skapar sådana förutsättningar att föräldrarna ges möjlighet att forma sin tillvaro så som det passar bäst i varje enskild familj.

Samhället skall alltså inte styra och bestämma hur barnfamiljerna skall ordna sitt liv. Samhället skall ge valmöjligheter, erbjuda olika alternativ.

Om samhällets stöd till barnfamiljerna ensidigt inriktas på en utbyggnad av den kommunala barnomsorgen, så som socialdemokraterna fö-

respråkar, ja, då har man i praktiken bestämt vilken tillsynsform föräldrarna skall välja.

Vi anser, precis som regeringen, att barndaghemmen skall byggas ut så att behoven täcks. Men för att få en uppfattning om de verkliga behoven måste man samtidigt ge föräldrarna möjlighet att visa hur de vill ha barnomsorgen ordnad.

Det är därför vi arbetar för en familjepolitik som skapar valmöjligheter. Men man måste samtidigt satsa på att ge arbete åt alla som önskar det, barnomsorg åt dem som har behov därav, kortare arbetstid och förbättrad anställningstrygghet för småbarnsföräldrar och ett vårdnadsbidrag till alla familjer med barn under tre år.

Det måste vara möjligt att förena en insats i förvärvslivet med en god omvårdnad av barnen. Därför bör en lagstadgad rätt till förkortning av arbetsdagen till sex timmar för alla föräldrar med barn under tre år genomföras snarast, liksom rätt till tjänstledighet under motsvarande tid. Därigenom skulle vistelsetiderna på daghem förkortas och föräldrarna skulle få mer tid för barnen. Det är beklagligt att denna angelägna reform har fördröjts på grund av oenighet inom regeringspartiet.

För att alla småbarnsföräldrar skall kunna utnyttja rätten till kortare arbetstid är det nödvändigt att någon form av ekonomisk ersättning för inkomstbortfall, som blir följderna av kortare arbetsdag, utgår.

I debatten har hittills förekommit två alternativa lösningar. Den ena är familjestödsutredningens förslag om en delföräldrapenning. Ersättningens storlek skulle då variera kraftigt beroende på föräldrarnas inkomst liksom den gör i föräldraförsäkringen, där ersättningen varierar från 25 kr. per dag till 179 kr. per dag. Den andra lösningen är vårt förslag om ett vårdnadsbidrag på 10 000 kr. per år till alla familjer som har barn under tre års ålder. Vårt förslag bygger på principen att arbetet med barnen är lika värdefullt oberoende av föräldrarnas inkomst. Liksom föräldrapenningen är vårdnadsbidraget ersättning för utfört arbete, och därför skall ersättningen beskattas och även ligga till grund för beräkning av ATP-poäng. Införandet av denna familjepolitiska reform skall enligt vårt förslag ske på så sätt att familjer med barn födda fr. o. m. den 1 juli 1976 blir berättigade till vårdnadsbidrag.

Vårdnadsbidraget ger, till skillnad från delföräldrapenningen, ett ekonomiskt stöd till de föräldrar som under en period när barnen är små önskar deltidsarbeta eller som vill stanna hemma på heltid för att själva svara för sina barns omvårdnad. Den möjlighet som vårt förslag öppnar har irriterat på sina håll. Jag vill uppriktigt säga att det förvånar mig. Vi vet att många föräldrar önskar vara hemma när barnen är små. Flera undersökningar har visat detta. I många låginkomstfamiljer kan man inte det. Varför det? Ekonomiska skäl hindrar föräldrarna. När vårt förslag ger denna möjlighet åt föräldrar med små inkomster – vem vill då stå här i riksdagen och klandra de föräldrar som utnyttjar denna möjlighet som erbjuds därför att de tycker att det är bäst för deras barn? Vem står här i riksdagen eller annorstädes och klandrar föräldrarna därför att

de handlar så? Andra föräldrar önskar förvärvsarbete på hel- eller deltid. Då måste vi ordna barnomsorg och arbetsliv så att även deras barn kan få trygghet och omfattande föräldrakontakt.

Målet är att inom en tioårsperiod alla som har behov av och efterfrågar samhällets barnomsorg skall kunna erbjudas plats. En förutsättning för att detta skall vara möjligt är att staten svarar för en betydligt större andel av kostnaderna än i dag. Ett sådant förslag ligger, och det är bra. Likaså måste en kraftig satsning ske på personal- och föräldrautbildning. Centerns familjepolitik innebär bättre trygghet för barnen och ökade valmöjligheter för föräldrarna.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Om drygt sju månader går svenska folket till val. Dagens jämviktsriksdag kommer då att avlösas av en riksdag där majoriteten är antingen socialistisk eller borgerlig. Den föga ärofulla lotteririksdagen kommer då att gå till historien. Vårens riksdagsbeslut kommer självfallet att präglas av det annalkande valet. Vi kommer att ha väljarnas uppmärksamhet riktad på oss mer än vanligt. När vi redovisar våra politiska förslag på område efter område, gör vi det i vetskap om att betygsättningen kommer att ske på valdagen.

Detta skärper vårt ansvar. Vårt ansvar att öppet och ärligt göra klart för människorna i vårt land vilken politik vi står för, vart vi syftar med våra förslag och vilka följder de kan få.

Vi har också ett ansvar för att kunna genomföra vad vi lovar, om vi får det förtroende i valet som vi eftersträvar. Ett valår kan överbudspolitik framstå som mera lockande och frestande än eljest. Men den är också farligare. Om vi utställer löften som vi inte kan hålla, drabbar det till sist inte bara det parti som bjuder på löften, utan också den ekonomi som skall garantera vår välfärd. Våra medborgares trygghet på sikt och nationens bästa måste vara det som vi bygger vår politik på. Omsorgen om vårt lands framtid måste stå över partistriden.

Men det får å andra sidan inte vara så, att de alternativ som oppositionen presenterar av regeringen genomgående betecknas som oansvariga överbud. Detta slags "veta-bäst-politik" hör inte hemma i en öppen samhällsdebatt. Den omständigheten att ett förslag kommer från oppositionen – och inte från regeringen – ger självfallet inte förslaget karaktär av överbudspolitik. Det helt avgörande är konsekvenserna på lång sikt för de enskilda människorna och Sveriges ekonomi.

Det land vi lever i – Sverige – är ett bra land. Dess ekonomi är i grunden god. Vi har naturtillgångar som flertalet andra länder saknar. Vi har ett näringsliv byggt på skickliga företagare, tekniker och löntagare. Ett näringsliv som genom sina framgångar på världsmarknaden givit oss vår höga materiella standard. Vi har som bekant stått utanför två världskrig – och det tål att upprepas. Vi har i stort sett under enighet kunnat bygga upp ett socialt trygghetssystem som på många håll i världen betraktats som föredömligt. Begreppet "den svenska modellen" har varit

ett hedersord, använt för att beteckna en nation med förmåga att arbeta och att brygga över motsättningar, med en lugn arbetsmarknad och med ett ömsesidigt förtroende mellan myndigheter och enskilda medborgare, med andra ord: en blandekonomi i ordets allra bästa bemärkelse.

Men det har börjat gnissla i det fina maskineriet. Detta är obestridligt. Meningarna är delade om orsakerna. Men jag tror inte att någon kan förneka att vårt ekonomiska framåtskridande och vår trygghet inte i dag betraktas som lika självklara som för några år sedan. Det gamla arbetslöshetsspöket har återvänt. Vi har under de senaste åren drabbats av prisstegringar som framstod som otänkbara för några år sedan. Svensken tror i dag inte längre på pengarnas värde. Och detta präglar också hans syn på mycket annat i samhället.

Sverige lever i dag över sina tillgångar. Vi har gjort det i ett par år. Det finns risk för att vi kommer att fortsätta göra det.

Det verkar som om vi ännu inte förmått anpassa oss till det hårdnande ekonomiska klimatet i omvärlden. 1970-talets utveckling skiljer sig markant från 1950- och 1960-talens.

När verkligheten började strida emot socialdemokraternas föreställningsvärld, utnämndes som bekant verkligheten till socialdemokratins främsta fiende. Socialdemokratins politik kom under början av 1970-talet att präglas av ett slags verklighetsflykt. En sådan politik är farlig. En politik som inte är förankrad i de enskilda människornas egen vardag är dömd att misslyckas på sikt. Visst behöver vi alla önsketänkande och visioner – det skall ingalunda förnekas. Men dagdrömmar löser inga problem. Långsiktig planering talar socialdemokraterna gärna om i olika sammanhang. Men de senaste årens regeringspolitik har alltför ofta varit en den stora brådskans politik. Alltför många står frågande inför dess konsekvenser. Vad har vi att vänta av morgondagen? Vad har vi att rätta oss efter i den de snabba omkastningarnas värld som socialdemokraterna vill leda oss in i?

Det är i det läget som socialdemokraterna börjat skärpa sina krav på att förändra vårt samhälle. Den demokratiska socialismen har blivit det nya slagordet. Nu skall man ta det s. k. tredje – och tydligen slutgiltiga – steget mot det socialistiska samhället genom den s. k. ekonomiska demokratin. Och det skall ske genom att vår blandekonomi steg för steg avskaffas, enligt den socialdemokratiska partistyrelsen och därmed också enligt den socialdemokratiska partikongressen, som antagit partistyrelsens utlåtande som sitt. Vår välfärd skall nu garanteras genom stark planhushållning. Företag och hela branscher skall socialiseras, förstatligas – det har den socialdemokratiska partikongressen beslutat. Vårt näringsliv skall steg för steg övertas och styras av fackliga organisationer, enligt vad som basuneras ut i fackföreningsorganen vecka efter vecka. Genom en långt driven koncentration, genom ett starkt socialdemokratiskt grepp över vårt samhälles olika delar och genom en allt snabbare byråkratisering skall den s. k. demokratiska socialismen genomföras.

Att moderater tar avstånd från detta slags framtid säger sig självt.

Den jämvikt mellan olika krafter som vårt samhälle bygger på, där skilda intressen inom vårt stora medborgarkollektiv – företagare, löntagare och konsumenter – balanseras mot varandra genom valfrihet, mångsidighet och konkurrens i en öppen demokrati, skulle ersättas av en koncentration av både politisk och ekonomisk makt till stora kollektiv. Detta saknar motstycke i något annat fritt samhälle. Vi moderater är övertygade om att vårt öppna samhälle skulle förlora en stor del av den livskraft och styrka den har i dag, om dessa strävanden skulle förverkligas. Något sådant kommer vi alltså inte stillatigande att godta. I stället, menar vi, behöver vårt land en politik som ökar den enskildes valfrihet, oberoende och integritet. En politik som ytterst syftar till att bevara och stärka den öppenhet och mångfald som är den liberala demokratis själva kärna.

Vårt land befinner sig, liksom många andra länder, i en brytningstid. Det är svårt att bilda sig en klar uppfattning om vad ens de närmaste årens utveckling kommer att föra med sig. Mer eller mindre motvilligt kommer vi sannolikt att tvingas erkänna att vi nu står inför ett skede där moderation och sparsamhet måste träda i förgrunden mer än som varit fallet under en period då kollektiva lösningar, grundade på en ständigt fortgående tillväxt och ökad materiell standard, framstått som den enda och för många självklara vägen. I stället för de djärva och för det svenska samhället farliga socialistiska äventyr som i varje fall den nya generationen i svensk arbetarrörelse i dag drömmer om – en generation vars hela karriär har gått genom maktens korridorer i parti, i ämbetsverk och i departement – kommer det att krävas en lugn och stabil politik byggd inte på önsketänkande utan på sunt förnuft, verklighetssinne och sparsamhet. En metodisk politik, som slår vakt om själva grundvalarna för våra medborgares välfärd och frihet.

Detta måste, herr talman, på det ekonomiska området innebära en ny näringspolitik, som syftar till att återge den svenska ekonomin dess styrka och slagkraft i konkurrensen med andra länder. Vi måste bättre utnyttja vårt folks arbetslust och energi, vårt tekniska kunnande. Vi måste återvinna vad vi har förlorat i konkurrenskraft. Det är ett lika obestridligt som beklagligt faktum att vårt tidigare försprång då det gäller de prestationer som vi åstadkommer med givna arbetsinsatser avsevärt har försämrats under de gångna åren.

Vi måste utnyttja våra tillgångar bättre, hushålla med dem bättre än vad vi gör. När vi har talat om att det är nödvändigt att begränsa den offentliga sektorns långsiktiga expansion, har våra motståndare påstått att vi vill sätta ett stopp för alla reformer. Det är ju inte detta det är fråga om. Det är snarare fråga om att reformera reformerna. Så att de fungerar bättre. Så att människorna upplever sin sociala trygghet som verklig trygghet. Den reformverksamhet som vi nu står inför måste främst inriktas på att ge den tidigare kvantitativa utbyggnaden av den offentliga sektorn ett djupare kvalitativt – ett människovänligare – innehåll.

Kvalitetskravet gör sig gällande på många områden. Det gäller inte minst i fråga om utbildningspolitiken, där bristerna har varit i varje fall

en av de bidragande orsakerna till den ungdomsarbetslöshet som blivit ett av våra stora samhällsproblem. Och det gäller på vårdsidan, där de jättelika datastyrda mastodontsjukhusen inte har lyckats ge människorna den personliga sjukvård och åldringsvård som överensstämmer med humanitetens och människorvårdets principer. Och det gäller i fråga om bostadspolitik, där väldiga betongkolosser med tomma lägenheter och svarta fönsterrutor vittnar om socialdemokraternas oförmåga att skapa den bostadsmiljö som människorna själva vill ha. Och det gäller inte minst i fråga om vår demokratis innehåll, där kollektivanslutningen både inom LO och nu TCO vittnar om socialdemokraternas bristande respekt för åsiktsfrihet och valfrihet.

Kort uttryckt: I stället för att spekulera över nya kollektiva och helt oprövade insatser på skilda områden är det dags att se om det hus i vilket vi lever, att reparera dess skavanker, att ta till vara det vi har i stället för att döma ut och riva ner och satsa på att något helt nytt alltid blir bättre än det gamla. Experimentpolitik utgör ingen hållfast grund för en framtid i trygghet.

Vi moderater har i den stora motion som vi förra veckan lade fram inför riksdagen redovisat hur en försiktig, på erfarenhetens grund byggd politik bör se ut. Den röda tråden i vår motion, som omspannar nästan hela det politiska fältet, är omsorgen om den enskilda individens valfrihet, oberoende och integritet i ett samhälle som för varje år kommit att alltmer präglas av en stark och snabbt växande administration, av nya lagar, förordningar och regleringar och av ett datasystem som fullt utbyggt kan komma att förvandla medborgaren till ett nummer i ett centralt register. Ett register som kan kartlägga människan och hennes personliga förhållanden i nästan alla tänkbara hänseenden.

Herr talman! På ett par områden är kraftfulla åtgärder helt enkelt ofrånkomliga inom den allra närmaste tiden.

Det första är skatterna. Och de angår hela vår samhällsekonomi. Vi betraktar en reform av det svenska skattesystemet inte i första hand som nödvändig för att ge den enskilde medborgaren mer pengar i plånboken. För oss har det svenska skattesystemet blivit ett samhällsont. Det är framför allt de höga marginalskatterna – de högsta i världen – som har lett till att vår ekonomi inte fungerar på det sätt en sund samhällsekonomi skall fungera, som har lett till att fria lönerörelser inte kan genomföras utan statsmakternas inblandning, som har medverkat till att inflationen nu är värre hos oss än i många andra länder i vår omvärld, som har försvagat vår industris konkurrenskraft och skapat de bytesbalansproblem vi nu måste bemästra och som inte minst har lett till att vår produktionsutveckling under 1970-talet varit sämre än i flertalet med oss jämförbara länder och därför inte givit oss de tillgångar – för både allmänt och enskilt bruk – som en annan politik skulle ha åstadkommit

Ett villkor för att dessa brister skall kunna botas är en reform av vårt skattesystem, helt nya marginalskattesatser. Om vi inte med kraft an-

griper detta problem, då kommer den onda cirkeln skatter-löner-priser att fortsätta att rotera. Och detta vet – vågar jag påstå – snart alla våra medborgare. Detta vet socialdemokraterna. Men de har uppenbarligen inte styrka nog att ta de krafttag som behövs för att få ett grepp om utvecklingen.

I praktiken har regeringen saboterat den skattutredning som riksdagen tvingade fram för ett par år sedan. Den fick sådana direktiv, att den inte kunde arbeta förutsättningslöst. Den fick syssla med det ena provisoriet efter det andra. Syftet förklarades vara att åstadkomma skattesänkningar. Men det blev inga skattesänkningar. I själva verket har vi i dag ett hårdare skattetryck och högre marginalskatter än vi hade innan den s. k. reformverksamheten tog sin början år 1970.

Det är mot den bakgrunden som vi i vår motion dragit upp riktlinjer för en skattereform. Vi hoppas, trots begränsade resurser, att senare i vår kunna konkret precisera ett eget skatteförslag.

Skattepolitiken har alltså ett direkt samband med samhällsekonomin. Att fortsätta på det sätt regeringen hittills gjort, att lappa på skattetäcket, att göra småjusteringar, att påstå sig föra över skattetryck från de enskilda skattebetalarna till företagarna, detta har ju bara ytterligare medverkat till att skapa de ekonomiska problem som vi brottas med just nu. Våra små och medelstora företag och framför allt familjeföretagen får allt svårare att leva vidare. Och det är dessa företag som ger sysselsättning åt flera människor än vad de stora företagen gör. Det är i dessa företag som de nya investeringarna görs och utvecklas som ger oss nya möjligheter för framtiden. De tvingas att lägga ner eller sälja sig till större företag. Aldrig tidigare har mig veterligt försäljningen av sådana företag haft sådana dimensioner. Detta har sin rot i den ständigt ökande skatte- och avgiftsbelastningen. Den kapitalbeskattning – främst arvsskatterna – som vi har i vårt land gör det dessutom ofta omöjligt för sådana företag att överleva generationsskiften. Förmodligen har den väntade skärpningen av realisationsvinstbeskattningen spelat en roll. Att man dessutom numera utgår ifrån att regeringen inte drar sig för att ge nya skatte-skräpningar retroaktivt – tillbakaverkande – kraft har förmodligen också bidragit. Det är alltså långt flera i vårt samhälle än villa- och egnahems-ägare som drabbas, när nya lagar plötsligt över natten helt förändrar innebörden av redan vidtagna åtgärder. Man kan inte längre lita på lagen.

Skattepolitik och näringspolitik har under de senaste åren vävts allt-mera samman. Det behov att "arbeta oss" igenom krisen som finansministern själv talar om i finansplanen, att investera mera för att öka vår export gentemot omvärlden och brygga över den klyfta mellan våra utrikes inkomster och utgifter som nu föreligger, kan inte tillgodoses genom stora statliga satsningar på statsföretag, stålverk och varvsindustri. Det är framför allt de små och medelstora företagen som måste stimuleras. Det gör man med en förnuftig näringspolitik. Och förnuftig näringspolitik kräver förnuftig skattepolitik. Det är på tiden att den socialdemokratiska regeringen kommer underfund med detta. Ju förr dess bättre.

En annan fråga som jag särskilt vill rikta uppmärksamheten på, det är omsorgen och vården om grupper och individer i vårt samhälle som mer än andra i dag är i behov av omtanke och stöd – barnen, våra gamla och sjuka. Att dessa grupper kommit i kläm i all vår välfärdspolitik och i den snabba omvandlingen av samhället råder det inga som helst tvivel om.

Delvis sammanhänger detta med familjernas ändrade roll och ställning i det urbaniserade samhället. Att det ligger i jämställdhetens och valfrihetens intresse att båda föräldrarna har full valfrihet till förvärvsarbete är en självklarhet. Likaså att de själva får bestämma om någon skall stanna hemma för att vårda minderåriga barn. I många barnfamiljer, flera än vad vi kanske föreställer oss, hade – om skatterna haft en rimligare utförning – den ena av föräldrarna gärna stannat hemma, i varje fall under barnens första år, för att ge dem den personliga vård och omsorg som barnens utveckling kräver.

Det går en klar och tydlig skiljelinje mellan de socialistiska och de icke-socialistiska partierna i de familjepolitiska frågorna. Även om meningarna är delade inom socialdemokratin, innebär den linje partiet officiellt alltiämt står för en *ensidig* satsning på den strikt kollektiva barnomsorgen. I Aftonbladet häromdagen riktade en socialdemokratisk kvinna en maning till statsministern: "Träd fram, Palme! Om s får fortsätta vid makten, får vi då så småningom ett samhälle där ingen mor --- skall ha ekonomisk och social möjlighet att vårda sitt barn längre än den av samhället uppmätta tiden sju månader?"

Visst behöver vi flera barndaghem. Behovet är stort. Köerna är långa. Men vi vill skapa valfrihet mellan kollektiv och individuell barntillsyn. Föräldrarna skall ges möjlighet att själva avgöra vilken form de anser vara den bästa för sina egna barn. Och de skall kunna fritt välja mellan förvärvsarbete och vårdnadsuppgifter hemma. Då vi lägger fram ett förslag om en särskild vårdnadsersättning, är det omsorgen om barnen och rättvis- och valfrihetsprinciper som varit avgörande för oss. När man vet att många föräldrar som så önskar ännu inte kan ta i anspråk samhällets barndaghemsservice och att dessutom ett stort antal anser att denna form av barntillsyn inte är den bästa för deras barn, då måste man öka föräldrarnas reella möjligheter att själva bestämma.

Vi vill göra detta genom att införa en vårdnadsersättning och kombinera denna med rätt till kortare arbetsdag under barnens förskoletid och till avdrag vid beskattningen för styrkta tillsynskostnader. Vi har utformat våra förslag så, att de öppnar möjlighet för en uppgörelse med centern och folkpartiet. En borgerlig samverkan skulle vara en styrka för oppositionen inför höstens val och möjliggöra en valfrihetens familjepolitik.

Vår omsorgs- och vårdpolitik bygger också på övertygelsen om att det egna hemmet ofta är att föredra framför daghemmet för små barn och att det egna hemmet ofta är att föredra för den gamle framför vård på ett långtidssjukhus. Genom en väsentligt utvidgad hemsjukvård skulle

vi inte bara kunna bygga ut våra samlade vårdresurser i en takt som annars inte skulle vara möjlig utan också ge våra sjuka och gamla den personliga vårdmiljö och den fasta förankring till sin tidigare omgivning som bidrar till att ge livet mening och innehåll. Vi må ha aldrig så väl administrerade och väl skötta institutioner – vilket vi ofta saknar – men de kan inte ersätta den personliga omsorg som en förbättrad hemvård skulle kunna erbjuda.

Det tredje ämnesområdet jag vill beröra i största korthet är rättstryggheten. Den upplevs i dag av våra medborgare som ett av våra stora samhällsproblem.

Det går en våldsvåg fram över världen. Vårt land drabbas säkert långt mindre än andra länder. Men vår relativa avskildhet och avsaknaden av det slags motsättningar inom vårt folk som brukar föda våld och förtryck har gjort att rättstrygghet uppfattas som något fundamentalt och självklart. Därför reagerar vi hårt, när vi nu dagligen möter den nya tidens hårdförhet, brutalitet och brist på respekt för egendom och människoliv. Vålds- och brottsutvecklingen är en utmaning mot våra myndigheter. Regering och riksdag måste vidta alla tänkbara åtgärder för att skydda vårt lands medborgare och för att skydda framför allt de svaga och gamla som är mera utsatta för våld och misshandel än andra.

Visst har mycket gjorts. Våra krav på bestämda åtgärder har inte varit förgäves, även om vi avhånats då vi höjt rösten. Men så länge våldet härskar på det sätt som nu sker, måste rättstrygghetsfrågan ständigt stå på den politiska dagordningen. Våra medborgare har rätt att kräva detta.

Vad som upprör allt fler är den brist på målmedvetenhet och kraft att gå till roten med våldsutvecklingen som medborgarna tycker sig finna inom regeringen. Regeringens intresse synes dem vara mera inriktat på att åstadkomma en human vård av dem som begått brott än att i humanitetens och rättens intresse skydda de människor som utsatts för brott. Alla är överens om att kriminalvården måste förbättras. Vården skall inte göra människorna sämre utan bättre. Men viktigare än allt annat är att åstadkomma ett starkt skydd mot våld i dess olika former, mot brott och mot övergrepp. I det hänseendet har den vilja regeringen dokumenterat i varje fall inte varit tillräckligt klart uttalad. Delvis är det en fråga om inställningen till normer och värderingar och om respekten för enskilda människors hem och egendom.

Det gamla ordspråket "Det börjar med en knappål och slutar med en silverskål" är förvisso tillspetsat. Men det ligger ändå fortfarande någonting i det. Om hänsyn till nästan, för hennes person och egendom, inte i ett tidigt skede förmedlas till den nya generationen, om snatteri och liknande tillgrepp förringas och om avkriminaliseringen av brott – som justitieministern förutskickat – får fortgå, då lär det framdeles bli ännu svårare än vad det hittills varit att få ett grepp om utvecklingen.

Det är för övrigt anmärkningsvärt, att samtidigt som den ena utredningen efter den andra får till uppgift att undersöka möjligheterna att

begränsa samhällets reaktioner gentemot olika slags brott mot enskilda, produceras på löpande band bestämmelser om skärpta straff för att upprätthålla de regleringar som den växande offentliga sektorn kräver för att kunna fungera. Brott mot staten, mot det allmänna, betraktas som allt allvarligare, brotten mot enskilda kommer i bakgrunden.

Det finns ingen patentmedicin som kan bota de samhällsskador som det här är fråga om. Men skall den allt allvarligare utvecklingen brytas, då kräver detta i varje fall en mera skärpt inställning till kriminaliteten från de personers sida, som i landets ledning bär det högsta ansvaret för att enskilda människor skall kunna leva skyddade i sina hem och röra sig fritt utomhus.

Herr talman! De senaste årens socialdemokratiska politik har varit en brådskans politik, framhöll jag nyss, med förändringar av det bestående och ett experimenterande som hos många människor har skapat förvirring och osäkerhet. Men samtidigt företer socialdemokraterna i dag en bild av rådvillhet. Till synes motsvarar den inte precis statsministerns berömda liknelse om den målmedvetna snigeln med sugfoten fast förankrad i verkligheten och med känselspröten trevande mot framtiden.

Eller är, när allt kommer omkring, rådvillheten bara spelad? Det famlande över det politiska fältet som vi alla i dagsläget kan konstatera, är kanske inte så trevande som det verkar. Förvisso inte! Det är i stället i allra högsta grad medvetet. Och det har sin grund i det dilemma i vilket regeringspartiet själv försatt sig till följd av den politik partiet fört under herr Palmes ordförandeskap.

Å ena sidan inser socialdemokraterna att de inte kan möta väljarna i ett val i vilket de lovar att förstärka, att kollektivera, att byråkratisera. Därvidlag har de inte folket med sig. Ett sådant val skulle sluta med en än större motgång än den de upplevde 1970 och 1973.

Å andra sidan är det ju just detta som är socialdemokraternas politik av i dag. Läser man fackföreningspressen, följer man de socialdemokratiska tidningarnas ledare, tar man del av materialet från den socialdemokratiska partikongressen – om man kort sagt lyssnar till rörelsen, för att citera ett känt statsmannaord – då framträder bilden av ett socialdemokratiskt parti, som vill avskaffa blandekonomin, genomföra central planekonomi, angripa äganderätten och socialisera marken. Bilden av ett parti med andra ord berett att ta de avgörande stegen på vägen mot ett hägrande socialistiskt samhälle.

Denna dubbla roll är inte lätt att hantera. De krafter som man själv har lösgjort håller på att bli för starka. Efter att ha sått vind, skördar man storm. Men nu gäller det valtaktik. Det gäller att behålla den regeringsmakt som dagens socialdemokrater bygger på, och då får andra hänsyn vika.

Det är därför vi under de senaste veckorna fått skåda en underlig dans. Ett försiktigt smygande och snirklande. Inget onödigt damm får virvlas upp. Det som ledande socialdemokrater nyss sade var visst inte menat på det sätt det sades.

Kanhända är sådant någonting som förr eller senare alltid drabbar ett parti som suttit för länge vid makten. Innehavet av regeringstaburetterna blir ett självändamål. Budskapet anpassas efter mottagaren. Makten blir viktigare än öppenheten mot väljarna. Man talar *för* socialism inför dem inom det egna partiet som vill höra sådant budskap. Man *dementerar* allt tal om socialism inför dem som inte vill ha vårt samhälle omvandlat i sådan riktning.

Det för oss moderater helt avgörande är vår övertygelse om att den socialdemokratiska politiken nu har väsentligt skärpts, trots alla dementier och utslätningar. Dess budskap är entydigt och klart. Det lyder: Det är dags att gå hårdare fram. Det är dags att förverkliga gamla socialistiska krav som vi haft undanlagda i några decennier. Det är dags att ta över makten över de områden av samhället som vi ännu inte har makt över.

Men Sverige har inte råd med en sådan politik. Sverige vill inte ha en sådan politik. Vi vill inte göra vårt land till en experimentverkstad för en socialistisk opinion i det socialdemokratiska partiet.

Socialdemokraterna har nu regerat vårt land i runt tal 45 år. Längre än något annat parti har regerat oavbrutet i något annat demokratiskt land. Att detta inte är bra säger sig självt. Det är inte bra för vårt land. Det är inte bra för vårt politiska liv. Och det kan inte heller rimligen vara bra för socialdemokraterna själva. För dem tycks det redan finnas bara en enda föreställningsvärld; deras egen. Sverige har för dem blivit socialdemokraternas Sverige. Det är bl. a. därför som vårt land så innerligt väl behöver en ny regering i höst. En regering som kan låta friska vindar blåsa genom departementen, som låter nya män och kvinnor göra sina försök att lösa de problem som socialdemokraterna lämnat olösta.

Till det väsentliga för den borgerliga oppositionen – skrev liberala Vestmanlands Läns Tidning häromdagen – hör "växling vid makten – för dess egen skull. Det är inte hälsosamt", fortsatte tidningen, "för en demokrati om en partigrupp är ut och är in har regeringsansvaret. Luftväxling i kanslihus och ämbetskorridorer är välgörande och nödvändig. Påpeckandet må drivas till vana och slentrian, men sant är det!"

Ja, herr talman, sant är det! Få – om ens någon – av världens demokratier behöver i dag en växling vid makten lika mycket som Sverige.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! De senaste dagarna har flera oskyldiga människor i Sverige drabbats av svåra våldsaktioner. De är djupt tragiska – för de anhöriga, för de skadade och för hela samhället. Dödande och överfall av det här slaget skapar oro hos många människor. De visar hur viktigt det är att vi alltid anstränger oss att på olika sätt värna om säkerheten och rättstryggheten i vårt samhälle. Våldsaktioner kan samtidigt försvåra vår strävan att hjälpa människor som begått brott tillbaka till ett normalt samhällsliv.

Våldet finns inbyggt i så mycket av vad vi läser i tidningar, ser på bio och möter i TV. Rädda barnen försöker nu sprida upplysning om

de risker vi tar när barnen lever med våldet som underhållning. Vår sorg inför de senaste dagarnas händelser bör öka vårt stöd till dem som strävar efter att på olika sätt bekämpa våld, och glorifiering av våld, i vårt land.

Herr talman! För nio år sedan hade riksdagen sin första debatt om civilt överljudsflyg. Skulle vi tillåta de här planen att lägga sina väldiga bullermattor över svenskt territorium? Dåvarande kommunikationsministern Palme delade i långa stycken min kritik av denna nya miljöfara.

Nu har de första civila överljudsplanen lyft. Redan har Concorde blivit ett ekonomiskt fiasko. Miljarderna rullar, bullret breder ut sig, energi slösas i mängd – till den enda nyttan att några få rika affärsmän tar sig någon timme fortare mellan London och Rio de Janeiro.

Regeringarna i Frankrike och England har kommit och gått. I England har det varit än socialister, än konservativa vid makten. Men Concordeprojektet har bestått: allt dyrare, allt mindre lönsamt, ständigt lika oförnuftigt.

Tydligare än många gånger förr har man tvingats till "ett val mellan etik och teknik", mellan krav på trygghet och hälsa för de många och fördelar för några få av ett nytt tekniskt underverk. En tidning har frågat: Med vilken rätt skall de som har så bråttom genom luften att de inte ens hinner ta ljudet med sig få störa miljoner människor på marken genom att stjälp ut ett gigantiskt ljudavskräde?

Men regeringarna har satsat sin prestige på projektet. De såg kalkylerna med producenternas sifferblinda ögon. De lyssnade på miljökraven med flygplanstillverkarnas bullerstörda öron. Så kastade man goda pengar efter dåliga.

Teknikens framsteg är inte alltid av godo. Luftmassan omkring oss är sårbar, haven och sjöarna är känsliga reservoarer, naturtillgångarna är begränsade. En ohämmad ökning av energiförbrukningen hotar ofelbart viktiga miljövärden. För att vinna kilowatt ur orörda älvar skövlar man fjällhedar. Massiv utbyggnad av kärnkraft kan bli risker för framtida generationer. Oljekraftverk spyr ut svavel och tar död på våra sjöar. Och katastrofen med "Berge Istra" visar med skrämmande tydlighet att de som låtsas att supertanker för olja är osårbara, de har fel.

Att tekniska nyvinningar inte behöver vara mänskliga framsteg är en viktig lärdom, också för oss i Sverige. En annan är vilka risker man tar när staten blir kommersiell och när statsmakterna förenas med producentintressena.

Det tog lång tid innan kraven på hushållning med energin trängde fram till regeringen. Energipolitiken formades av Vattenfall och andra producenter, som stod regeringen nära. Därför stimulerade man länge en ohämmad förbrukning av energi i stället för att dämpa ökningen och stimulera till sparande.

Eller för att ta den senaste dataskandalen! En socialdemokratisk riksdagsman skrev en starkt kritisk artikel om regeringens beslut att låta tidskriften Det Bästa sätta svenska folket på data: "Bara arbetarrörelsen

kan effektivt hindra de kommersiella intressena från att göra intrång i vårt privatliv”.

Det är bara det att socialdemokraterna mer än de flesta på det här området representerar just ”de kommersiella intressena”. De äger ju det ledande företaget för direktreklam, Direktus AB. Då blir det alltid en frestelse att nonchalera dataskyddet. Utan att man märker det börjar man delvis se datorernas roll från direktreklamföretagets horisont. Så blir det lätt när staten, eller regeringspartiet, förenas med producentintressena. Statsmakterna kan bäst hävda viktiga sociala krav om de så långt som möjligt står fria.

Vi liberaler tror inte heller att statens centrala planerare har någon överlägsen förmåga att se in i framtiden. Den socialdemokratiska näringspolitiken bygger däremot i hög grad på den missuppfattningen. Den förkunnades med särskild styrka när socialdemokraterna hade egen majoritet i riksdagen.

De privata företagen hade inga vyer, sade man. De såg inte vilka produkter som hade framtiden för sig. Här skulle bildas ett statligt utvecklingsbolag, där regeringens män och kvinnor visade vägen med sin sällsynt skärpta blick för vad som hör framtiden till. Sju år och ett hundratal miljoner kronors förlust senare har detta företag, som skulle utveckla produkter ”för samhällets utveckling”, fått fram en enda vara som man lyckats sälja med framgång: bilskyltar till staten!

Problemet med den socialdemokratiska näringspolitiken är inte alls att man griper in när det blir kriser i någon viktig bransch, (som t. ex. varven) eller bestående arbetslöshet i någon del av landet, (som t. ex. i Norrland). Sådana insatser är nödvändiga och ofrånkomliga. Folkpartiet har sannerligen aldrig tvekat att föreslå och godta statliga satsningar i sådana lägen.

Problemet är i stället att man i sin iver att åstadkomma så oerhört mycket inte har tillräckligt med tid, kraft och överblick att sköta alla sina uppgifter och alla sina bolag som snabbt ökar i antal. Och om vi till allt det här lägger de s. k. samordnande och styrande uppgifter som skisseras i det socialdemokratiska programmet så blir beslutsapparaten enorm. All erfarenhet tyder på att det kommer att leda till byråkrati och ineffektivitet – och till mindre av lokal bestämmanderätt.

Vi liberaler ser de risker som ett samhälle tar när staten blir kommersiell, när stat och storföretag vävs ihop, när politiska och ekonomiska makteliter går samman. Det tycks tyvärr bli summan av den socialdemokratiska näringspolitiken.

Statliga representanter sitter redan i styrelserna för investmentbolagen och bankerna. Nu skall staten gå in också i bankernas direktionsrum och i styrelserna för stora industriföretag i landet. Kommunerna skall placera politiker i styrelserna för företag som är stora i kommunen. Genom slutna förhandlingar skall staten vara med och ta ansvar för flertalet industriinvesteringar.

Under de senaste tre åren har alltså statliga representanter suttit med

i investmentbolagens styrelse. Aldrig förr har de här bolagen köpt så många småföretag som under denna period. De har fått skattelättnader av regeringen för att kunna göra det. Utan insyn och utan att behöva motivera det kan finansministern bestämma vilka företagsköp som är samhällsnyttiga och skall få befrielse från realisationsvinstbeskattnings. Det är en premiering av företagskoncentration som vi vill avskaffa.

De mindre företagen förlorar obönhörligt på en ordning där goda kontakter med kanslihuset blir lika viktiga som goda produkter. Volvochefen behöver bara lyfta på telefonluren för att nå finansministern och kanske få loss ett antal miljoner ur investeringsfonden. Det är bra att regeringen kan hjälpa våra viktigaste exportföretag. Men småföretagaren har ofta ingen investeringsfond att sätta av skattefria pengar till och ofta inga direkta kontakter med makthavarna.

Folkpartiet hävdar att politikerna skall stå fria att övervaka företagen. Partierna skall inte sugas in i och bli delar av beslutsapparaten i näringslivet. Den viktiga debatt som ständigt måste föras mellan företagsintresse och samhällsintresse får inte bli ett stilla mummel över sammanträdesborden. Den skall föras öppet inför medborgare och massmedia. Det är de anställda i företagen, inte mångsysslande politiker, som skall få mer att säga till om.

Vi vet ju också hur svårt det är för regeringen att sköta de uppgifter man redan har. Statens järnvägar är ett ledsamt exempel på det. SJ skall arbeta i allmänhetens tjänst – men den nuvarande SJ-ledningen tycks mera betrakta allmänheten som ett störande moment. Det är inte statens järnvägars uppgift att med egendomliga uttalanden skrämna folk från att åka tåg. Det viktigaste för SJ-ledningen verkar vara att få inkomster i en storleksordning som i andra sammanhang kallas för övervinster. SJ är som bekant redan socialiserat – hur vore det att göra SJ litet mer socialt?

Folkpartiet står för sociala reformer utan socialism. Socialdemokratin har just lagt fram sitt aktionsprogram. Om mycket är vi överens. Målet skall vara arbete åt alla. Vi förenas i indignation över farliga och dåliga arbetsmiljöer. Våra partier står varandra rätt nära när det gäller insatser för eftersatta grupper.

Men det här aktionsprogrammet visar samtidigt en avgörande skillinje mellan liberalism och socialism i synen på maktens villkor och begränsningar. Socialdemokraterna berör över huvud taget inte det problem som för oss liberaler är centralt: hur vi skall kunna bryta utvecklingen mot maktkoncentration och svällande byråkrati, förena statens växande ansvar med insyn och närdemokrati.

Den tystnaden är avslöjande – för bara den som *ser* en risk kan avvärja den. Socialdemokratin tycks inte känna särskilt mycket oro över att makten i vårt samhälle blir alltmer koncentrerad till stora företag, stora organisationer och stora kommuner. Man har inget att säga om skyddet för den enskilda människan i datasamhället. Inte ett ord om hur medborgerliga fri- och rättigheter bättre än nu skall kunna värnas bl. a. i

författningen.

Den socialdemokratiska partikongressen demonstrerade den likgiltigheten. All läromedelsproduktion skall förstatligas! – Det skrev man in i partiprogrammet.

Det kravet är särskilt oroande. Att läroböckerna följer läroplanen och har tillräcklig kvalitet granskas redan i dag. Priskonkurrensen är ofta hård mellan de många företag som gör läromedel av olika slag. Kommuner och skolor, lärare och elever får i dag välja den bok som är bäst och billigast. Läromedlen har förbättrats och pedagogiken utvecklats genom tävlan mellan förlag och författare. Och tror någon att läroböckerna hade kunnat undgå att indoktrineras av de styrandes syn på politik och samhälle om de sluppit konkurrens från andra?

Vad den socialdemokratiska partikongressen kommer att vilja förstatliga om deras parti får egen majoritet i riksdagen kan vi bara ana. Vi liberaler tycker tvärtom att det är bra med förlag med olika ägare och skilda inriktningar, där massor av författare och idéer får tävla. Vår övertygelse är att vitaliteten i vårt lands debatt är beroende av många bokförlag, många tidningar och många skiftande röster i diskussion och samhällsliv.

Därför vill vi med presstöds hjälp de tidningar som lever i svårigheter. Men vi vill inte med annonsskatt försämra för dem som klarar sig själva. Vi måste värna *både* om tidningarnas resurser *och* om deras självständighet.

För några veckor sedan publicerade den socialdemokratiska pressutredaren Stig Hadenius en märklig artikel. Han föreslog att stat och kommun skulle tillsätta en tredjedel av styrelseposterna i alla tidningsföretag och de anställda ytterligare en tredjedel. I ett slag skulle mängder av tidningar i landet tvingas byta politisk färg. Skall finansborgarrådet John-Olle Persson sitta i Dagens Nyheters styrelse när socialdemokraterna har makten i Stockholm? Skall ett folkpartistiskt borgarråd sitta där när det blir annan majoritet? Bör kort sagt de som skall granskas av pressen själva sitta och påverka hur granskningen skall utföras?

Det vore slutet för den fria pressen. Det är dock innebörden av Hadenius förslag. Det är samme Hadenius som regeringen har utsett till ledare för den svenska delegation som i UNESCO diskuterar pressens frihet!

Rudolf Meidners förslag till löntagarfonder är ett annat hot mot pressens mångfald. Journalistförbundet har räknat ut att om löntagarfonderna skulle omfatta också tidningsföretagen skulle ett 40-tal tidningar redan inom tio år styras av de centrala fackförbundsledare och socialdemokrater som får makten med Meidners system. Bara *en* av dessa 40 tidningar är i dag socialdemokratisk.

När folkpartiet går emot just Meidners förslag till löntagarfonder gör vi det sannerligen inte för att vi godtar den maktkoncentration som i dag finns i det privata näringslivet. Vi gör det tvärtom därför att vi inte vill ersätta en gammal maktkoncentration med en ny. Vi vill be-

Onsdagen den
4 februari 1976

Allmänpolitisk
debatt

kämpa både privat och statlig maktkoncentration.

Arbetsdemokratin är då en huvudväg. De anställda skall ha mer att säga till om i det egna företaget. För den rätten skall de inte först behöva förse sig med kapital. Den rätten skall de ha i egenskap av anställda.

Det är en gammal socialistisk vanföreställning att staten måste äga företagen för att man skall få ekonomisk demokrati. Men att flytta makt från vanliga direktörer till generaldirektörer ger inget som helst ökat inflytande för de anställda. Avgörande är i stället om vi medvetet strävar efter att sprida inflytandet över näringslivet och förvaltningar ut över landet till många företag och många institutioner och till många människor som jobbar där – eller om vi vill samla det i Stockholm och i kanslihuset.

Därför är det helt i linje med liberalt tänkande att vidga förhandlingsrätten inom näringslivet. En gammal befälsordning hör inte hemma i dagens Sverige. Det är dags att sätta § 32 på museum. En ny aktiebolagslag bör bygga på principen om likvärdig ställning för kapital och arbete.

Bara två ungdomar av tio tycker, enligt en undersökning förra året, att staten skall överta och driva fler företag. Däremot anser åtta av tio att det finns stort behov av ökat medinflytande för de anställda.

Den inställningen är naturlig inte minst därför att det moderna produktionslivet, trots alla förbättringar, för många är tungt, pressande och hälsofarligt. Ändå är arbetet så mycket mer än ett sätt att klara försörjningen. Det är ofta i arbetet som vi bevarar eller förlorar vår självkänsla.

Arbetsdemokratin är en väg att sprida ansvar och inflytande. Att motverka både privata och statliga monopol och karteller är en annan väg. Låt oss därför stödja dem som nu jobbar i mindre och medelstora företag. De ger impulser för vår ekonomi som vi inte kan vara utan. De ger sysselsättning för hundratusentals människor. De ger liv åt bygder som annars skulle läggas öde. Och utan de mindre och medelstora företagen skulle utvecklingen rusa fram mot privata monopol och förstatligande av näringslivet.

En småföretagare fick av en tidning frågan vad han tyckte sämst om. Svaret blev: "Om man lyckas: avundsjukan. Om man misslyckas: skadeglädjen." Det är trist att en del upplever debatten på det viset. De många människor som arbetar i den här delen av näringslivet – tjänstemän, arbetare och företagsledning – skall veta att folkpartiet står på deras sida därför att utan de mindre och de medelstora företagen är en liberal ekonomi otänkbar.

Vi måste därför bryta utvecklingen i riktning mot att några få jättar slukar allt större delar av näringslivet. De senaste åren har i genomsnitt två företag om dagen köpts upp av andra. Samtidigt startas det allt färre företag.

– Det kommer att finnas plats för fler Anders Wall i Sverige, sade Olof Palme för en tid sedan i Veckans Affärer. Min fråga till statsministern

är: Kommer det att finnas plats inte bara för finanskometer som köper och säljer vad andra har byggt upp? Kommer det i ett socialistiskt Sverige att finnas plats också för livskraftiga mindre och medelstora företag?

Ett näringsliv som fungerar är nödvändigt för att ge resurser för reformer. Vi liberaler vänder oss därför mot den ensidiga satsning på statliga bolag eller på de allra största börsnoterade företagen som regeringen föreslagit. Vi måste ytterligare stimulera investeringarna, om företagen skall kunna bygga ut så mycket att de kan möta en stigande efterfrågan när konjunkturen vänder. Den blygsamma ökning av investeringarna som regeringen hoppas på är otillräcklig, om vi skall kunna hålla sysselsättningen uppe längre fram. Det största slöseri ett samhälle kan drabbas av är att människor går arbetslösa.

Skall vi behålla ett näringsliv som kan konkurrera med utlandet, då duger det inte att kostnadsläget i Sverige pressas upp mycket snabbare än på andra håll. Våra marginalskatter är så höga att avtalsrörelserna får nästan orimliga uppgifter. I år måste människor med vanliga inkomster öka sin lön med 15–20 % för att behålla ungefär samma standard som förra året. Så verkar inflationen i förening med hög marginalskatt.

Folkpartiet står fast vid kravet på en skattereform som mildrar marginalskatterna och skyddar skatteskalorna mot inflationen. Det kostar pengar, och de pengarna måste vi ta in. Naturligtvis skulle vi gärna se att man nu kunde genomföra stora sänkningar av de *samlade* skatterna. Men är det möjligt att lova?

Vi befinner oss i ett besvärligt ekonomiskt läge, det vet vi alla. Vissa reformer kommer av det skälet att dröja längre än vi tänkt oss. Sex-timmarsdagen för alla kommer det att ta många år att nå fram till. Den privata konsumtionen kommer inte att kunna stiga lika mycket som under 1975. De utlandslån vi tagit för att hålla sysselsättningen uppe måste betalas tillbaka. Vi får i längden inte leva över våra tillgångar.

Men en sak är klar: Vi skall inte svika de människor som bäst behöver samhällets stöd. Vi kommer alla någon gång i ett läge där vi behöver andras omsorg: vi kan bli sjuka, vi kan bli arbetslösa, vi blir gamla. Då vill vi leva i ett samhälle där solidariteten är självklar.

Ungefär hälften av den vård som ges vid sjukhus och sjukhem går till den tiondel av befolkningen som är äldst. För att ge det snabbt ökande antalet pensionärer den omsorg de har rätt att kräva skulle långtidsvården behöva fördubblas fram till 1985. Dessutom vill vi motverka byråkratin i vården, hindra att människor knuffas omkring mellan institutionerna. Och vi vill öka den mänskliga kontakten – för både personalens och patienternas skull. Allt det här är reformer som kostar pengar.

Den som blivit sjuk är alltid i underläge, känner sig alltid osäker. Att då få sitta i långa köer utan någon att prata med, att få vänta i timmar liggande på en bår i en korridor, att se vita rockar snabbt svepa förbi på rondan – det kan driva människor till förtvivlan.

Den känslan finns ofta hos dem som arbetar inom vården. De sliter hårt, de har stort ansvar, de gör ett fint jobb, de försöker så gott de

kan ge patienten den personliga kontakt som behövs. Men tiden räcker ofta inte till.

Graden av medmänsklighet i ett samhälle kan mätas i hur vi tar hand om dem som behöver vår gemensamma omsorg. Ett parti som står för sociala reformer utan socialism kommer då till slutsatsen: De människor som byggt det här samhället har rätt till trygghet på sin ålderdom. De får inte svikas. Inga löften om väldiga sänkningar av de samlade skatterna skall få riskera den tryggheten.

Jag vet att andra lovar mer än folkpartiet. Om de kan hålla sina utfästelser är jag mindre säker på. Att både lova stora skattesänkningar och stora ökningar av försvarsutgifterna går inte ihop. Att undandra stat och kommun, nya resurser och samtidigt kräva ett ökat familjestöd och satsning på sjuk- och åldringsvård håller inte. Löften av *det* slaget kommer folkpartiet inte att avge.

Vårt program är alltså sociala reformer utan socialism – och ingenting i vårt samhälle är ett värre utslag av socialistiskt förmynderi än kollektivanslutningen. Omkring 700 000 människor är i dag medlemmar i det socialdemokratiska partiet utan att ha bett att få bli det. Många vet inte ens om att de anslutits.

Många har inte möjlighet att vara med på de möten där besluten tas om kollektivanslutning. De kanske arbetar när mötet pågår. Beslut fattas i andra fall på representantskap där vanliga medlemmar inte får vara med.

Både som regeringschef och som ordförande i det socialdemokratiska partiet är det viktigt att Olof Palme nu talar om hur han uppfattar riksdagens uttalanden mot kollektivanslutningen. Jag frågar därför herr Palme:

Vad är det för fel på tanken att individen själv bestämmer om han eller hon vill gå med i ett politiskt parti och i så fall vilket? Är det rimligt, herr Palme, att några få personer, ibland med knappa majoriteter, föser in mångdubbelt fler människor i ett politiskt parti, människor som aldrig bett att få bli socialdemokrater?

I ett samhälle byggt på liberalism och frisinne är det en styggelse att till ett parti ansluta människor i klump. I ett liberalt samhälle bedöms människor som individer och inte efter sin gruppstillhörighet. I ett liberalt samhälle finns därför heller ingen plats för diskriminering på grund av kön.

Många säger att folkpartiet tjar om jämställdhet mellan kvinnor och män. Men vi vet att tjarat behövs för att verkligheten skall förändras, för att både män och kvinnor skall få frihet och rättvisa.

Det krävde årtal av opinionsbildning för att få de andra partierna att gå med på att avskaffa sambeskattningen och införa individuell beskattning. Nu tjar vi om en lag mot könsdiskriminering. Vi är övertygade om att våra sakskaäl är så starka att de andra partierna snart måste överge sitt motstånd mot en sådan lag.

Därför upprepar vi våra krav på rättvisa åt kvinnorna. För verkligheten

är i dag orättvis mot kvinnorna – och mot de män som försöker bryta sig loss ur traditionella roller.

Många kvinnor har aldrig fått någon chans att välja det livsmönster de själva önskat. Vilken valfrihet finns det för dem som redan i ungdomen förvägrades utbildning, som blev låsta av barn och av en man som aldrig ville ta sin del av ansvaret för hemarbetet?

Och tänk på alla män som först med barnbarnen kunnat leva ut den kärlek de aldrig fick tid att ge sina egna barn, som av ekonomisk nödvändighet och traditionens tryck tvingats offra närheten till sina barn för arbetets skull.

Både män och kvinnor skall kunna förena en meningsfull yrkesroll med nära kontakt med barnen. Det är den frigörelsen, att män och kvinnor tar steget in i en ny gemenskap med gemensamt ansvar, som är vår stora chans. Ändå finns de som inte förstår att här ligger ett av vår tids viktigaste budskap om en ny frihet.

Det finns konservativa som talar stora ord om en ny individualism, för att i nästa andetag antyda att människor – oavsett individuell läggning – bör stoppas in i traditionella fack.

Det finns marxister som inte bryr sig om att förändra dagens könsroller därför att de väntar på den stora revolutionen.

Det finns socialdemokrater som säger, att "valfriheten är en liberal fälla".

Sådant kan folkpartiet aldrig acceptera. De unga människor som i dag försöker bryta sig ur traditionens bojar har det ofta svårt och jobbigt. Ännu har inte arbetsgivarna accepterat att män stannar hemma från jobbet för att ta hand om sitt sjuka barn, att män kan komma för sent för att barnen har kinkat på dagis.

Fortfarande vill arbetsgivarna ofta inte rekrytera kvinnor till chefsjobb. I en tidning för en tid sedan sade chefen för Bofors att "när det gäller kvalificerade ledarjobb har man väl en viss återhållsamhet i fråga om yngre kvinnor. Förr eller senare gifter de sig och får barn. Det ligger ingen diskriminering i detta, det är bara en realitet."

Att också unga män gifter sig och får barn är en realitet som han tydligen inte tänkt på.

Därför får reformerna inte dröja. Alla föräldrar som vill ha *daghemsplats* för sina barn skall kunna få det.

Och ju fler daghem vi får, desto viktigare att de fungerar bra. Också de bästa daghem blir mer tröttande än stimulerande om små barn måste vistas där nio, tio, elva timmar om dagen. Barnen och deras föräldrar har rätt att få rå om varandra mer än under utarbetade kvällar och trötta mornar. Därför måste småbarnsföräldrar få *förtur till sex timmars arbetsdag* och få ersättning för inkomstbortfallet. Den reformen får inte, som regeringen tydligen tänkt sig, skjutas på en oviss framtid.

Och *vårdnadsbidrag*, lika för alla, behövs både för dem som stannar hemma och vårdar sina barn och för dem som yrkesarbetar. De som i dag inte får något stöd alls för sina vårdinsatser måste uppleva so-

Onsdagen den
4 februari 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

cialdemokratins årslånga kampanj mot vårdnadsbidrag som ett hån. Vårdnadsbidrag behövs för att skapa rättvisa och för att öka valfriheten.

De här tre förslagen hör ihop. Det är ett liberalt program för valfrihet och jämställdhet.

Jag tror att det nu finns en chans att gamla motsättningar mellan yrkesarbetande och hemarbetande kan försvinna. Många kvinnor prövar i dag att vara hemma med sina små barn några år innan de återgår – eller övergår – till förvärvslivet. Just därför vet de hur slitsamt och ofta otacksamt det jobbet är. Just därför är det så nyttigt att fler män än tidigare prövar på att vara hemma hos sina barn. Ju fler som gör det, desto mer breddas respekten för hemarbetet.

Utvecklingen går inte snabbt. Det är i dag bara 6 % av nyblivna fäder som velat utnyttja sin rätt att – ens för en vecka – vara hemma hos sina nyfödda barn. Fortfarande väljer grundskolans elever linjer efter traditionella mönster.

Men insikten att det tar lång tid innan människor vågar anta den utmaning som jämställdhet mellan kvinnor och män innebär får inte leda till att vi ger upp. Vi har i vår generation chansen att ta det stora steget mot den individuella frihet som är liberalismens kärna: att människor fria från social misär och nedärvda fördomar skall kunna förverkliga sig själva.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Om vi i dag går ut och ställer frågan till vanliga människor vad det är som bekymrar dem mest, så får vi ganska enstämmigt svaret att det är pressen av den allt hårdare dyrtiden, av den ständigt ökande arbetshetsen, av otryggheten i jobbet som står i förgrunden för dessa bekymmer.

Frågar vi ungdomar i dag om samma sak – antingen de snart skall sluta skolan eller nyligen har gjort det – vet vi vad som är deras stora bekymmer, nämligen svårigheten att få ett jobb.

Men oron är inte begränsad till dessa jordnära och påtagliga frågor. Man bör inte dölja att det finns grundläggande problem som oroar många människor i dag. Man bör heller inte dölja att de politiska partierna inte har lyckats med att ge tillfredsställande svar på många frågor som ungdomen men också många äldre ställer.

Det finns en stark och berättigad oro för vad den fortsatta militära kapprustningen, militariseringen av samhällena och anhopningen av kärnvapen och andra dödsbringande vapen kan leda till. Kampen för fred och nedrustning får aldrig upphöra. Den måste tvärtom förstärkas.

Det finns en stark och berättigad förtvivlan bland många människor över hungerkatastroferna i världen, över den växande klyftan i levnadsstandard mellan ett antal rika länder och de länder där den fattiga befolkningsmajoriteten i världen bor. Denna förtvivlan är hoppingivande, därför att den kräver handling. Kampen mot det imperialistiska systemet och dess utplundring av folken måste ännu mera förstärkas.

Det finns ett starkt och berättigat tvivel bland ett växande antal människor på att systemet för produktion och fördelning i de kapitalistiska samhällena är det rätta. De ser slöseriet med väldiga produktionsresurser, de ser hur oersättliga naturtillgångar slits ner och förintas. De kräver att produktionen skall utgå från människornas behov och inte bestämmas av kapitalets möjligheter att göra profit. Kampen mot detta dåliga ekonomiska system måste ställas i förgrunden.

Det finns vidare en stark och berättigad vrede ute på arbetsplatserna över det sätt på vilket människor pressas och förslits i sitt arbete. Man kräver med skäl att arbetsplatser och maskiner skall formos efter de arbetande människorna i stället för som nu ofta tvärtom. Kampen för goda arbetsmiljöer och för ett meningsfullt arbete åt alla är avgörande.

Att dessa frågor jag nämnt pågår folk i dag behöver knappast vara någon diskussionsfråga mellan partierna. Den intressanta frågan är ju hur de politiska partierna förklarar orsakerna och utifrån detta anvisar vägar för att komma till rätta med problemen.

Vi och andra socialister hävdar att alla dessa yttringar är beviset på att det kapitalistiska systemet inte kan ge arbete och trygghet åt alla. Det är ett orättvist och otryggt system. Det är ett system som sätter vinstintresset främst och som är hänsynslöst i sin jakt efter nya profiler där den allt högre arbetsintensiteten blir allt svårare att klara framför allt med stigande ålder. Det är ett system där allt fler människor slås ut ur arbetslivet eller sorteras ut som det ibland heter. Det är ett system där de stora monopolens spekulation och en växande improduktiv sektor driver på inflationen och höjer priser och hyror – en inflation som i första hand drabbar dem som har små inkomster.

Det är vidare ett system som inte förmår att garantera full sysselsättning åt alla i den meningen att alla som vill, skall ha rätt till ett meningsfullt arbete. Det är ett system som har inneburit systematisk avfolkning av hela landsändar därför att det inte varit ekonomiskt lönsamt att förlägga industrier dit.

Detta ekonomiska system är alltså inte förmöget att lösa de växande problem som dess egen utveckling skapat. Produktionen kräver samordning och planering, den kräver en medveten hushållning med naturresurser, den kräver att arbetsförhållandena förmänskligas, så att förstörelsen och utslagningen av arbetskraft stoppas.

Detta ekonomiska system har i stället gett människorna en ökad arbetslöshet, en tilltagande inflation, ökad hets och stress i arbetet, minskad ekonomisk tillväxttakt.

Alternativet till detta är socialistisk planhushållning, men dit kommer vi inte över en natt. Vägen dit består i kamp mot storfinsansens makt där vi vill sätta in våra konkreta krav för lönarbetarnas näraliggande intressen i vår långsiktiga målsättning.

Dyrtiden har alltid utgjort ett gissel för arbetarklassen. När det som behövs för livsuppehållet blir dyrare drabbar detta särskilt hårt dem som måste använda större delen av inkomsten till livsnödvändig konsumtion.

Så har det alltid varit, så är det också i dag. Allt tal om ökat välbefinnande till trots.

Under de senaste åren har vi haft prisstegringar på 10–12 % årligen på dagligvarorna, där livsmedlen utgör en mycket viktig del. Under förra året var prisstegringarna på dagligvarorna nära 12 %. Det är till ringa tröst för dem som drabbats av dyrtiden att vissa andra länder kan uppvisa ännu större prisstegringar.

Vi bör också hålla i minnet att prisstegringarna i vårt land skett trots olika åtgärder, såsom prisstopp och subventioner på vissa varor. Vi ställer oss positiva till subventioner av viktiga livsmedel, men åtgärderna har varit otillräckliga. Det är nödvändigt med prisstopp och en effektiv priskontroll för att hejda prisstegringarna. Vi anser att prisstoppet bör utvidgas att gälla alla dagligvaror.

Prisutvecklingen understryker vidare vårt gamla krav om slopad moms på maten. På varje prisstegring, oavsett anledningen, lägges nämligen mervärdesskatten som en ytterligare börda. Man beskattar alltså även prisstegringarna. Genom att slopa momsen på maten skulle man i ett slag kunna sänka matpriserna med 15 %. Genom en skärpt priskontroll är det fullt möjligt att garantera att prissänkningarna kommer till stånd.

Prisstegringarna drabbar hårdast dem som måste använda större delen av sin inkomst till livsnödvändig konsumtion. Dit hör barnfamiljerna, dit hör pensionärerna, dit hör låg- och mellaninkomsttagarna. Det är dessa grupper som har det största intresset av prisstopp och sänkta priser genom slopad moms på maten.

Men slopad matmoms är också en viktig del för att uppnå rättvisare beskattning. Vi kombinerar därför detta krav med krav på skärpt beskattning av stora förmögenheter, arv, höga inkomster, bolagsvinster, osv.

Herr talman! I dessa dagar sitter svenska folket med deklara-tionsblanketter, inkomstuppgifter och skattsedlar framför sig. För den vanlige inkomsttagaren är det säkert inte mycket att notera i fråga om avdrag för intäkternas förvärvande, som det heter på deklara-tionsspråket. Man kan förstå om Sture Emil Karlsson, som genomsnittssvensken heter i år, känner sig missgynnad i förhållande till olika kändisar, vilkas avdrag blivit mycket omskrivna och diskuterade under det gångna året.

Det är ett obestridligt faktum att nuvarande avdragsregler innebär stora fördelar för höga inkomsttagare och stora förmögenhetsägare. Det är inte avdragen för cykelslitage, bussresor, arbetslöshetskassa och liknande som utgör de stora posterna i de sammanlagda avdragen på omkring 40 miljarder kronor. Framför allt är det inte dessa avdrag som ger avgörande skattelättnader. Det är i stället så, att ju högre inkomsten är desto större effekt får avdragen i fråga om skattelättnader. Det är nödvändigt att hela systemet med avdrag ses över och förändras för att inte avdragen skall gynna folk med höga inkomster framför vanliga inkomsttagare.

När Karlsson sitter och plitar i sin deklara-tionsblankett kanske han också ägnar en tanke åt det skattefusket och den skatteflykten som pågår

här i landet. Myndigheterna har uppgift om praktiskt taget varje krona som Karlsson som löntagare tjänat under förra året. Avdragsmöjligheterna är starkt begränsade. Det är därför inte att undra på om han blir upprörd vid tanken på att andra grupper i samhället kan undanhålla miljardbelopp från beskattning. Han tycker nog att vpk har rätt i sitt krav på snabba åtgärder för att stoppa skatteflykt och skattefusk.

När Karlsson är klar med sin deklaration och skall försöka räkna ut sin skatt finner han förmodligen att kommunalskatten stigit i hans kommun. Det har den gjort i de flesta kommuner. Där rök en del av den omtalade sänkningen av den statliga skatten. Till detta kommer att kommunalskatten drabbar orättvist. Den tar lika mycket av varje intjänad hundralapp oavsett om det gäller Wallenberg eller en av hans arbetare, oavsett om den totala inkomsten är 500 000 eller 50 000 kr.

Det behövs ett rättvisare skattesystem. Maten måste befrias från skatt och kapitalet beskattas hårdare. Skattefusk och skatteflykt måste bekämpas. Statliga åtgärder måste sättas in för att kommunerna skall kunna fullgöra sina uppgifter i fråga om barntillsyn, social verksamhet, sjukvård och åldringvård utan höjda kommunalskatter.

De stigande boendekostnaderna utgör ett annat stort problem för stora grupper här i landet. Hyreshöjningarna har kommit slag i slag och drivit upp bostadskostnaderna till en orimlig nivå. Många människor ser varje månad med oro fram mot månadsskiftet då hyran skall betalas. Hyran tar en alltför stor del av inkomsten i anspråk. Allt detta har lett till att vi har outhyrda lägenheter, trots bostadsbrist och trångboddhet. Det har lett till en bostadssegregation som får långtgående sociala konsekvenser. Det har vidare lett till en omfattande arbetslöshet bland byggnadsarbetarna och dåligt utnyttjande av resurser.

Vi kräver från vårt partis sida hyresstopp och medvetna åtgärder för att sänka hyrorna. Vi vill ha kraftfulla åtgärder mot spekulationen i mark, byggnadsmaterial och byggande. Vi kräver förstärkning av den tunga byggnadsmaterialindustrin och en statlig bostadsbank med låg och fast ränta. Detta är en del av de åtgärder som vårt parti kräver för att komma till rätta med de höga hyrorna och de tomma lägenheterna.

Jag har redan pekat på att pensionärerna tillhör dem som kommer i kläm genom prisstegringarna. Det är en stor grupp människor som efter en livslång arbetsinsats är värd en bättre behandling. Uppräkningen av pensionstillskotten har varit för blygsam för att ge verklig standardförbättring. Vårt parti har krävt en omedelbar förbättring av pensionärernas villkor genom en utbyggnad av pensionstillskotten. Målsättningen för fortsatt standardförbättring för pensionärerna bör ta sikte på en höjning av grundpensionen. Vi har också krävt ändring av reglerna för hustrutillägg och kommunala bostadstillägg så att det avdragsfria beloppet uppräknas.

Varje förslag till förbättring av pensionärernas villkor möts med siffror om hur dyrt det blir. Jag tycker att detta är en kränkande attityd mot människor som med sin arbetsinsats har skapat det som brukar kallas

välstånd. De skall inte behöva ta emot pensionerna som några nådegåvor. Det är resurser som de själva har skapat genom sitt arbete.

I början av 1970-talet reste socialdemokraterna parollen "ökad jämlikhet". Jag tycker att parollen var språkligt felaktig; den skulle inbilla oss att jämlikheten var nådd men att den behövde ökas. Men även om parollen på sätt och vis var vilseledande hade den dock en positiv effekt – den ställde fördelningsfrågorna under debatt. Den angav en strävan och skapade förhoppningar hos många.

Men vad har resultatet blivit? Koncentrationen av rikedom, ägande och makt har ökat. Allt detta har på nytt i den politiska debatten aktualiserat ägandefrågorna. Det kan aldrig vara folket som styr när en handfull stora kapitalägare kontrollerar grunden för vår försörjning.

Socialdemokratin har endast undantagsvis ställt frågan på ett sådant sätt. Den har behandlat äganderätten som om den vore en smaksak, som om det handlade om vilket som är mest praktiskt.

Det Meidnerska förslaget om löntagarfonder, som redan diskuterats här i kammaren, har en förtjänst: det riktar uppmärksamheten på ägande- och maktfrågorna. Om det Meidnerska förslaget förverkligas skulle det inte leda till socialism, och det är enligt Meidner själv heller inte avsikten med förslaget. Det går ut på medägande och binder upp arbetarna till en intressegemenskap med kapitalägarna som egentligen inte finns. Det syftar bara till en viss inkomstfördelning, som efter ett visst antal år i teorin skulle kunna ge fonderna ett aktieägande som ger makt över vissa företag.

Det är ingen bra metod att bryta kapitalets makt. Men förslaget är tillräckligt långtgående för att skrämma moderatledaren och hans parti. De vill slå vakt om fåtalets makt över ekonomin. De hävdar tesen att det privata ägandet skulle vara en sorts framstegsgarant. De tror att det privata initiativet ger arbetslust och effektivitet. Som om en byggnadsjobbare skulle känna mer arbetslust därför att byggmästaren heter Kulenberg eller Mattsson, och arbeta sämre om han och hans arbetskamrater kontrollerade byggföretaget?

Även om Meidner pekar på ägande- och maktfrågorna syftar hans förslag inte till att bryta kapitalets makt. Det har blygsammare ambitioner. Statsministerns problem då han diskuterade frågan med herr Bohman i förra veckan var att de borgerliga inte insåg att maktstrukturen i näringslivet kanske borde ändras. Han hoppades kunna diskutera sig till större enighet med de borgerliga om makten över näringslivet. Innan dess ville han inte komma med något förslag.

Om det Meidnerska förslaget kan man säga: Det går inte att nå socialismen hand i hand med Wallenberg. Och till statsministern vill jag tillägga: Det går inte att bryta storfinansens makt och den sneda förmögenhetsfördelningen i enighet med Bohman, Ahlmark och Fälldin. Är det ett förslag som skall innefatta en så bred enighet som regeringen vill få fram till 1979 eller senare – då blir det inget förslag som gagnar lönarbetarna eftersom kapitalägarna då kan känna sig trygga.

Statsministern sade i fredagens interpellationsdebatt att han var rädd om den produktionsstruktur som ASEA, SKF, Volvo, SAAB, Atlas Copco, Gränges m. fl. skapat. Det är en kapitulation för den privata profiten som styrmedel för samhällsutvecklingen. Det är ju till stor del dessa företag som bär ansvaret för regionala och ekonomiska balansproblem. Det är genom bl. a. dessa företag makt och kapital koncentrerats. Det är bl. a. några av dessa företag som genom en mycket kraftig export av kapital har förorsakat att industrin i Sverige går tillbaka – medan svensk industri utomlands expanderar. Nu går mer än en fjärdedel av storföretagens investeringar till utlandet. Det betyder att miljardbelopp av kapital årligen exporteras – samtidigt som stat och kommuner får uppta lån utomlands för att täcka sina underskott.

Vi vill bryta den här utvecklingen. Det är därför vi har ställt kravet till årets riksdag om en samhällelig investeringsstyrning. Det måste finnas ett sätt att utkräva politiskt ansvar för inriktningen av investeringarna. Vi kräver också att några viktiga näringsgrenar förstärkas, t. ex. de privata affärsbankerna, som fortfarande utgör viktiga centra för storkapitalets maktutövning. Detta är en inriktning av politiken som syftar till att bryta kapitalägarnas makt över näringslivet.

Det ekonomiska system som vi i dag lever i skapar arbetslöshet. Det privata näringslivet sysselsätter bara någon om det kan tjäna på vederbörandes arbete. Och detta har inget att göra med om det är ett nyttigt arbete eller inte. När svenska kapitalägare sedan upptäcker att de tjänar mer på arbetare utomlands än i Sverige, då låter de industrisysselsättningen här i landet minska och ökar sysselsättningen i sin industri utomlands.

Regeringen hävdar energiskt att sysselsättningen ökar här i landet. Det kan den göra så länge den likställer folk som har 40, 20 eller 10 timmars arbetsvecka eller som är sjukskrivna.

Ökningen av sysselsättningen faller i huvudsak på deltidsarbeten. Räk-
nar man om deltidsarbetena till heltidsarbeten blir resultatet en långsiktig liten minskning av antalet heltidsarbetsplatser i ekonomin som helhet.

Allas rätt till ett meningsfullt arbete måste vara målsättningen för sysselsättningspolitiken. Denna målsättning kräver en styrning, planering och samverkan i näringslivet som är främmande för kapitalismen. Full sysselsättning kräver en socialistisk planhushållning. Men kampen mot arbetslösheten är en nödvändig kamp redan här och nu. Sysselsättningspolitiken måste utgå från faktiska beräkningar av behoven och noggrant angivna målsättningar. Därför hör inte centerns krav på 400 000 nya jobb hemma i en allvarlig debatt om sysselsättningen. Vid förra valet var kravet 100 000 nya jobb. Den siffran var godtyckligt vald. Det nya centerkravet skiljer sig från det tidigare bara genom att vara fyra gånger så godtyckligt. Centern anvisar nämligen inte några vägar och medel för att skapa dessa nya jobb. Centern vill med parollen samla flera röster för en sysselsättningspolitik, som centern själv inte vet utformningen av.

Vi har i vår sysselsättningspolitiska motion till årets riksdag inte bara analyserat fram de verkliga behoven, utan vi anvisar också hur målsättningen ett meningsfullt arbete åt alla skall kunna nås. Vi kräver insatser på tre basområden. Det första är statliga industrier. Det andra är en effektivisering och utbyggnad av transportsystemet. Det tredje är en kraftig utbyggnad av den sociala sektorn, en rehabilitering av dåliga och eftersläpande fysiska och sociala miljöer.

Arbetslösheten drabbar hårdast tre kategorier i samhället. Den första är äldre arbetare, som slås ut i ökad omfattning genom hetsen i arbetslivet, genom slitsamma jobb.

Den andra kategorin är ungdomen. Bristande tillväxt i ekonomin gör det svårare för de nytillträdande på arbetsmarknaden att få arbete. De allt större kraven på effektivitet och yrkeserfarenhet försämrar ungdomens arbetsmarknadsläge. Vi har ställt krav om såväl långsiktiga som kortsiktiga åtgärder för att häva ungdomsarbetslösheten.

Aktuella krav är att arbetsförmedlingarna ges ökade resurser för att kunna öka insatserna för ungdomen, att beredskapsarbeten för ungdom planeras så att anställning kan garanteras efter avslutat beredskapsarbete eller AMS-kurs. Vi kräver också att dagpenningen vid arbetsmarknadsutbildning fastställs till 90 kr. per dag för alla som inte är medlemmar i arbetslöshetskassa eller som eljest inte uppfyller villkoren för ersättning.

Den tredje kategorin är kvinnorna. Kvinnoförtrycket går igen på nästan alla livets områden, men det framträder med särskild klarhet inom arbetslivet. Arbetslösheten bland kvinnorna är större än bland männen – och hårdast drabbade är de unga kvinnorna. Och de kvinnor som har jobb möter ett dubbelt förtryck. Dels tvingas de ofta att vara dubbelarbetande, dels har de i genomsnitt sämre betalt, lägre befattningar och sämre befordringsmöjligheter än männen. De är utsatta för spekulation i rådande könsfördomar och könsroller. De utnyttjas som deltidsarbetare. 94 % av alla deltidsarbetande är kvinnor. Det är en billig anställningsform för kapitalägarna – och för stat och kommun. Deltidsarbetande har i genomsnitt lägre löner än heltidsarbetande. De kan utnyttjas intensivare. Deras sociala rättigheter är, om de arbetar mindre än 20 timmar, beskurna.

När kapitalägarna utnyttjar kvinnor som deltidsarbetande, utnyttjar de den rådande bristsituationen inom barnomsorgen. Därför är det ett grundläggande krav att en kraftig utbyggnad sker av den samhälleliga barnomsorgen. Målet, en bra och gratis daghemsplats åt varje barn, bör vara möjligt att nå inom en tioårsperiod. Vi har därför ställt förslag om en utbyggnad under de närmaste fem åren med minst 50 000 platser i daghem och fritidshem varje år. Detta i kombination med en förkortning av arbetstiden för alla till sex timmar är en grundförutsättning i kampen för kvinnans lika ställning på arbetsmarknaden, i föreningslivet och i familjen.

De borgerliga partiernas s. k. familjepolitiska krav med särskilda vårdnadsbidrag och kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar innebär att man bevarar rådande könsroller. De idealiserar tvåföräldersfamiljen och äsi-

dosätter till stor del de många ensamstående med och utan barn. Arbetstidsförkortning behövs för alla. Varför skall en tvååringens förälder, som kanske redan har ett lätt arbete, ha längre ledighet än en fyraåringens förälder, som har ett mycket tungt arbete? Sådana orimligheter leder nämligen den särskilda arbetstidsförkortningen för småbarnsföräldrar till. Och varför skall småbarnsföräldrar ha ett särskilt högt vårdnadsbidrag? Vi som har barn vet ju att barnen blir dyrare med åren.

Vi ställer i stället kravet om en kraftig förhöjning av de allmänna barnbidragen. Vi kräver kortare arbetstid åt alla – 7-timmarsdag 1977, 6-timmarsdag 1980 – och vi ställer kravet om att målsättningen bra och gratis daghemsplats åt alla barn skall uppfyllas.

Svenska arbetare är sjukast i världen, säger Svenska arbetsgivareföreningen. Detta är fel. Sjukast i världen är det kapitalistiska systemet, ett ekonomiskt system som föder våld, otrygghet, arbetslöshet och kriser.

Vad kan vi i dag göra för att värja oss mot detta ekonomiska systems verkningar? Vad som krävs är en politik som slår mot det ondas rot, en politik som kringskar storfinsansens makt i stället för att öka dess resurser och manövreringsförmåga.

Det är med andra ord en socialistisk politik för ett bättre liv som måste ställas mot den kapitalistiska misshushållningen. En sådan politik måste ställas mot den borgerliga. Det är bara med en sådan politik man kan slå de borgerliga partierna i valet om sju månader.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! I två år har vi upplevt en djup internationell lågkonjunktur, den värsta sedan 1930-talets kris. 17 miljoner människor går i dag arbetslösa i västvärldens industriländer. Jag tvekar inte att beteckna det som en mänsklig tragedi och ett ekonomiskt slöseri.

Det finns illavarslande tecken ute i världen på att man vill sänka ambitionerna, betrakta en stor arbetslöshet som någonting naturligt, måhända även fördelaktigt. De arbetslösa behöver ju inte lida nöd, säger man på en del håll. Det allra värsta vore om detta skulle leda till att man gav upp det som varit efterkrigstidens främsta sociala landvinning: kravet på full sysselsättning som grundval för nationens framtidskridande och för de enskilda människornas självtillit.

Självfallet står sådana tankegångar i bjärt kontrast till vår uppfattning om rätten till arbete som en grundläggande mänsklig rättighet. Varje avsteg från denna uppfattning får till konsekvens att människorna låses fast i den hopplöshet som arbetslösheten skapar och dömer dem till otrygghet och till oförmåga att påverka sin egen framtid.

Samtidigt måste vi ha fullt klart för oss att vi är beroende av utvecklingen i världen. Vi måste sälja våra produkter på världsmarknaden. Vi påverkas av vad som sker ute i världen. Vårt utrymme för självständigt handlande blir därför begränsat.

Mot den bakgrunden har vår utveckling under lågkonjunkturrens två svåra år varit lyckosam. I ett skede av ständigt stigande arbetslöshet

ute i världen har vår sysselsättning ökat med nära 200 000. Arbetslösheten har hållits nere. I ett skede då levnadsstandarden sjunkit i många länder har den reala inkomstökningen – dvs. inkomstökningen frånräknad effekten av skatter och priser – på två år varit icke mindre än 12–13 %. Det är den snabbaste någonsin. I ett skede då industriinvesteringarna fallit tillbaka i många länder har denna utbyggnad för framtiden fortsatt att öka hos oss.

Dessa resultat har varit möjliga i hög grad tack vare en expansiv ekonomisk politik som fått stöd av en bred majoritet i Sveriges riksdag. Riksdagsmajoriteten har därmed visat en konstruktiv djärvhet till gagn för folkhushållet. Vi har fått ta på oss en hög utländsk upplåning. Hade vi avstått från den upplåningen skulle vi fått acceptera kraftigt stigande arbetslöshet och sjunkande produktion. Den ökade upplåningen har sålunda varit en klok politik under förutsättning att vi inser att den måste få konsekvenser för vår framtida ekonomiska politik.

Nu går vi in i det tredje året av lågkonjunktur. Verkningarna av den internationella utvecklingen och därmed påfrestningarna börjar bli större. Det kan vi avläsa i exportutveckling, i ordergång, i svårigheter för många industrier att slå sig igenom lågkonjunkturen. Vi måste räkna med att få möta en del besvärligheter och påfrestningar på olika områden.

Å andra sidan kan vi nu äntligen skönja slutet på den internationella lågkonjunkturen. Visserligen kommer arbetslösheten dess värre att ligga kvar på en mycket hög nivå ute i Europa under detta år, men i de stora industriländerna finns nu tecken på en uppgång.

Man räknar med en hygglig konjunktur 1977, och en gradvis uppgång under detta år bör så småningom få positiva effekter även för oss. Det börjar märkas en del tecken på detta.

I det läget får vi göra allt vi kan för att möta de påfrestningar som kan komma. 25-punktsprogrammet från i höstas och de åtgärder som förs fram i budgeten lägger en god grund. Vi upprätthåller en fortsatt hög beredskap. Särskilt viktigt tycker jag det är att med all kraft fullfölja åtgärderna mot ungdomsarbetslösheten. Regeringen kommer inom kort att inbjuda företrädare för ett antal kommuner till överläggningar om hur staten och kommunerna gemensamt kan angripa ungdomsarbetslösheten. Liknande initiativ till överläggningar kommer vi att ta med näringslivet.

Samtidigt med detta måste vi ha blicken riktad mot framtiden. Vi måste börja ta ner vårt underskott i bytesbalansen. Vi måste försöka hålla nere prisutvecklingen. Vi måste börja se i ögonen att det stora underskottet i statsbudgeten kan behöva stegvis reduceras för att hålla tillbaka inflationen. I kampen för att hålla sysselsättning och produktion uppe finns det sannerligen inte något utrymme för ekonomiskt lättsinne.

Detta betyder inte alls reformstopp. Inte sedan den stora ATP-reformens genomförande har vi gjort så stora satsningar på pensionärerna som de vi står mitt uppe i just nu. Detta präglar också årets budgetförslag. Och det är riktigt att det är så. Pensionärerna har en given rätt till den

välfärd de själva varit med om att bygga upp. Det gäller materiell standard genom folkpension och ATP. Det gäller sjuk- och hälsovård, det gäller mänsklig omtanke och samvaro med andra. För socialdemokratin är det självklart att dessa stora satsningar görs.

I årets budget ligger även stora och väsentliga förbättringar för barnfamiljerna, de handikappade, en utbyggnad av arbetsmarknadspolitiken och mycket annat.

Och i början av året lade arbetarrörelsen fram ett aktionsprogram för ett fortsatt reformarbete i det svenska samhället. I fem punkter anger vi vad vi anser vara de viktigaste uppgifterna under de närmaste åren:

En stark ekonomi

Arbete åt alla

Arbetslivets förnyelse

Trygghet för alla och gemenskap mellan generationerna

En god miljö

Det är ingen tillfällighet att vårt främsta krav är en stark ekonomi. Det innebär att vi fäster en avgörande vikt vid att trygga produktionsunderlaget för en fortsatt välfärdsutveckling. Det har varit och förblir en målmedveten strävan i vår ekonomiska politik att lämna utrymme för industrins nödvändiga utbyggnad. Det gäller stora företag och små företag. Det gäller privat industri lika väl som statlig och kooperativ verksamhet. Det är självklart, kan jag svara er, att vi vill satsa på de mindre och medelstora företagen. De beräkningar som gjorts visar att den övervägande delen av det statliga näringspolitiska stödet går till de mindre och medelstora företagen. Tag nu senast de 1,5 miljarderna till lokaliseringspolitiken. Vad jag inte kan förstå är det här ensidiga klanket på våra stora exportföretag som ni ägnar er åt. Det är ju dessa exportföretag – små på världsmarknaden – och deras anställda som drar in en mycket väsentlig del av våra valutainkomster. Sverige är faktiskt det enda land i Europa som sedan 1968 haft en oavbruten stegring i industriinvesteringarna och vi skall försöka fortsätta på den linjen. Det finns knappast något land som har en så gynnsam behandling skattemässigt av de industrier som verkligen vill bygga ut och satsa på framtiden.

En helt avgörande förutsättning är då att vi tryggar tillgången på energi och framför allt elektrisk kraft. Jag har många gånger i riksdagen redovisat den kombination av beslutsamma insatser för energibesparing och försiktig utbyggnad av olika energikällor, däribland kärnkraft, som präglar regeringens energipolitik.

Centerpartiet har valt att söka politisk strid i denna fråga. Centern har velat profilera sig som det parti som säger nej till kärnkraft.

Nu är det förenat med betydande svårigheter att klara ut vari centerns energipolitik egentligen består. Den är snårig. För något år sedan försökte jag leda i bevis att centern i praktiken accepterade kärnkraften. Jag möttes därvid av en mycket våldsam indignation, med visor och annat. Jag har därav dragit den slutsatsen att centerpartiet verkligen anser att vi skall avbryta all utbyggnad av kärnkraft och att vi skall avveckla de

kärnkraftverk som är i funktion och som redan nu svarar för en betydande del av vår försörjning med elkraft, 19,1 % under de tre första veckorna i januari för att ta ett exempel. Det är det intryck som man uppenbarligen har velat ge allmänheten. Vi har påvisat att en sådan linje skulle leda till utomordentligt negativa konsekvenser för vår sysselsättning och för vår välfärdsutveckling över huvud taget. Om vi avvisar kärnkraften så får vi acceptera dessa konsekvenser för sysselsättning och välfärd eller också satsa på en enligt min mening mycket mer miljöförstörande produktion av oljekraft.

Jag har brukat ställa frågor till Thorbjörn Fälldin. Jag gör inte som herr Bohman. Han har ju på senare tid börjat rycka in och tala om vad Thorbjörn Fälldin egentligen menar när han uttalar sig om elkraften. Vi har sådan respekt för Fälldin att vi tycker inte att man behöver använda Bohman som något slags transcendentalt medium för att klara ut vad centern egentligen avser. Jag brukar fråga: När skall ni avveckla kärnkraften? Hur skall det gå till? Vad skall ni sätta i stället? Jag kan tillfoga: När tänker ni avbryta utbyggnaden av de kärnkraftverk som nu är under byggnad i Barsebäck, Ringhals och Forsmark? Det vill vi ha besked om.

Nu har emellertid centerpartiet parallellt med sitt avvisande av kärnkraften lanserat slagordet om 400 000 jobb. Jag skall inte ge mig in på att precisera hur många jobb som vore önskvärda. Vi har undvikit den typen av sifferexercis. Vi vill försöka skapa alla de jobb som över huvud taget går att skapa. Centern har bjudit 400 000 nya jobb, vpk var inne och bjöd 800 000 nya jobb. Skall ni hålla på på det sättet får ni väl kalla in Karl Erik Eriksson, som med sin vanliga fermitet får försöka slita tvisten auktionsvägen. Men så kan man inte arbeta.

I förra valrörelsen lovade centern 100 000 nya jobb. Vi lovade ingenting. Vi sade att det inte går att precisera i siffror. Men sedan har vi genom en socialdemokratisk sysselsättningspolitik skaffat nära 200 000 nya jobb. Resultatet talar sitt tydliga språk. Att leka med siffror är inte det väsentliga. Det väsentliga är att vilja medlen och i varje läge göra allt man kan för att skaffa nya jobb. Det är det som skiljer oss från centern. Ni håller er till siffror.

I det här läget är detta viktigt att säga, därför att det har enligt min mening uppstått en fullkomlig frontalkollision mellan centerns samtidiga löften om dels stopp för kärnkraften, dels 400 000 nya jobb, varav enligt Thorbjörn Fälldin 270 000 inom industrin.

Jag vågar påstå att det inte finns en enda praktiskt verksam människa här i landet som inte vet att det finns ett samband mellan tillgången på elektrisk ström och utbyggnaden av produktionen och den mängd av vardagliga förbättringar i arbetsmiljö och arbetsvillkor som sker ute på arbetsplatserna i Sverige. Man behöver bara stanna svarven eller släcka ljuset, så inser man ju detta samband. Det är inte några små, små ting som skiljer oss från centern. 40 % är centerns brist år 1985 – i elkraftförsörjningen, det är den det gäller. 40 % innebär lågt räknat 150 000 färre jobb i industrin. Varje industrijobb drar ungefär 40 000 kilo-

wattimmar.

Historiskt sett tror jag att det är någonting alldeles unikt att ett politiskt parti i Sverige, och därtill det största oppositionspartiet, ger sig ut att möta väljarna med budskapet 400 000 nya jobb – utan elektrisk ström. Det finns inte mycket av handfast realism i den parollen. Det vill jag ärligen säga.

Jag har i varje riksdagsdebatt framhållit att det inte räcker att bygga nya fabriker och skaffa bättre maskiner. Vi måste också förbättra människornas villkor i produktionen. Vi befinner oss mitt uppe i ett intensivt reformarbete. Efter lagarna om skyddsombud, anställningstrygghet, rätt till ledighet för studier, förtroendemannalag och mycket annat kommer riksdagen nu att få ta ställning till lagen om medbestämmande i arbetslivet samtidigt som vi börjar förberedelserna för den nya arbetsmiljölagen.

Detta är vardagliga ting som ligger nära människorna ute på arbetsplatserna: skyddet för liv och hälsa, tryggheten i jobbet, rätten att vara med och säga sin mening och påverka besluten. Förändringen kommer inte plötsligt. Det är fråga om ett gradvis inväxande i nya förhållanden i arbetslivet. Men jag bestyrks ständigt i uppfattningen att detta tillsammans är den största demokratiseringsprocess i det svenska samhället som vi upplevt sedan den allmänna rösträtten genomfördes.

Det är nästan rörande att höra herr Bohman tala om arbetarrörelsens rådvillhet, när vi med samlad beslutsamhet har gett oss i kast med den gigantiska uppgiften att förnya arbetslivet och förstärka demokratin. Då är det dags för den ekonomiska demokratin, hotar herr Bohman med. Ja, det är dags att arbetarna och tjänstemännen skall få mer att säga till om på sina arbetsplatser. Det tycker inte herr Bohman om. Metallarbetaren sover illa om nätterna och allt möjligt. Men det finns ingen återvändo, herr Bohman. Och när herr Ahlmark talar om makteliterna skall man komma ihåg att detta är den största förändring i den traditionella maktstrukturen i det svenska samhället och i det ekonomiska livet som vi fått uppleva.

Lika övertygad är jag att den kommer att ha en produktiv innebörd. Att löntagarna får större ansvar, att de får mer att säga till om, att vi förändrar relationerna i arbetslivet till ökad demokrati – det kommer att i grunden stärka vårt näringsliv. Och det är ett utflöde av vår syn på arbetets värde och arbetets rätt i det moderna samhället.

Så fortsätter reformarbetet. Just nu står familjepolitiken i blickpunkten. Det tycker jag är glädjande. Det finns ofantligt mycket vi kan göra för att ge barnen en god och trygg miljö, för att värna om samvaron mellan föräldrar och barn, men också för att befästa vårt gemensamma ansvar för de nya generationer som växer upp.

Men just därför att familjepolitiken är så viktig måste vi se till att den bärs upp av en helhetssyn och att den får en ekonomisk hållfasthet så att vi inte skapar förväntningar som rätt snart förbyts i besvikelser.

Den plan för en utbyggnad av daghem och fritidshem som nu ligger

på riksdagens bord är utan tvivel en milstolpe i familjepolitiken. För hundratusentals föräldrar och deras barn blir denna satsning av väldigt stor betydelse. Den kan ge en trygghet och en gemenskap som de eftersträvar – inte som en ersättning för deras insats i familjen men som ett positivt stöd. Jag konstaterar bara att moderaterna i sak ställer sig vid sidan av denna satsning genom att gå emot finansieringen och genom att ideologiskt bekämpa den. Men vad säger man med alla sina vackra ord om valfrihet till de hundratusentals familjer som önskar plats på daghem, på fritidshem och i familjedaghem? De skall alltså icke få sin valfrihet.

Om detta motstånd mot barnomsorgen är något slags kärna i det som herr Bohman utvecklade som en borgerlig familjepolitik, då har verkligen löntagarna i det här landet anledning att dra öronen åt sig.

Jag kan utan vidare säga att det finns starka skäl för en förkortning av arbetstiden för småbarnsföräldrar med ersättning för inkomstbortfallet. Det skulle vidga möjligheterna till samvaro mellan föräldrar och barn. Långa arbetstider och restider innebär för många en svår påfrestning. Sextimmarsdagen är ursprungligen ett socialdemokratiskt förslag som diskuterats mycket livligt inom vårt parti. Det vore emellertid utomordentligt olyckligt om stora grupper, just de som bäst behöver stödet, skulle ställas utanför – de skiftarbetande, de som arbetar i ackordslag och andra. Därför är vi helt överens med de stora löntagarorganisationerna, som säger att innan man tar slutlig ställning till denna reform måste man granska konsekvenserna på arbetsmarknaden så att alla kan vara med.

Nu arbetar en arbetsgrupp under statssekreterare Göte Fridhs ledning intensivt med detta problem. Jag har svårt att förstå dem som vill gå ut i konflikt med LO och TCO, vilka i sina medlemmars intresse vill kartlägga de praktiska möjligheterna att genomföra reformen. Det blir ändå dessa organisationer som får ta på sig en stor del av ansvaret för att praktiskt genomföra reformen. Vi har råd att vänta de månader som arbetsgruppen behöver för sitt arbete.

Det var mycket olyckligt att herr Ahlmark här drog till med särbeskattningen. Det är riktigt att ni drev opinionsbildning för den, men vi väntade tills vi hade format ett konkret förslag. Då blev det alla möjliga opinionsstorraar, men ni i folkpartiet teg som små möss. Ni befann er långt ute i kulisserna och vi fick ta den striden ensamma. Efteråt försökte ni ta äran åt er. Jag hoppas att ni i framtiden inte skall agera på det sättet när det gäller att genomföra reformer som möter ett visst motstånd.

Vi vill fortsätta att bygga ut det kontanta stödet till barnfamiljerna genom barnbidrag, bostadstillägg och föräldraförsäkring. Redan om en månad kommer vi att lägga fram förslag till förbättring av föräldraförsäkring och bostadstillägg. Men eftersom det ekonomiska utrymmet är begränsat måste det bli en gradvis utbyggnad där vi måste avväga insatserna mellan olika familjetyper, barnåldrar osv.

Från borgerligt håll har man nu lanserat olika förslag till s. k. vårdbidrag. De är principiellt mycket olikartade.

Folkpartiet föreslår i praktiken ett förhöjt barnbidrag för vissa åldersgrupper som skall införas gradvis och sammankopplas med en skatte-reform. Det finns en rad invändningar mot förslaget, men den principiella skiljelinjen gentemot vår syn är inte så markerad. Barnbidrag, bostads-tillägg och föräldraförsäkring är ju vårdbidrag, om man så vill – bidrag till barnens vård och uppfostran. Det blir möjligen en semantisk strid.

Men eftersom det här är principiellt intressant skall jag, trots min be-gränsade tid, mera utförligt kritisera centerns förslag, framför allt dess ekonomiska konsekvenser. Det gäller i tillämpliga delar även modera-terna, som ju hänger ihop med centern i det här fallet. Jag hinner emel-lertid inte ta upp den kvinnofientlighet som ligger i moderaternas förslag och deras motstånd mot jämställdhet mellan könen, utan jag håller mig till ekonomin.

Det är icke möjligt att genom ett vårdbidrag som betalas över skatt-sedeln ersätta en förvärvsinkomst i en barnfamilj. I förhållande till för-värvsinkomsten är också centerns vårdbidrag dels begränsat till en fjär-dedel av en normal inkomst, dels inskränkt till i stort sett två årskullar.

Ändå blir det mycket dyrt för skattebetalarna. Detta söker centern på olika sätt dölja. Centern föreslår ett vårdbidrag för barn upp till tre år som föds efter den 1 juli 1976.

Inledningsvis skall detta betalas genom en höjning av skatten på sprit och tobak. Det verkar billigt. Men det beror helt enkelt på att man till en början åker snålskjuts på föräldraförsäkringen i sju månader. Före den 1 februari 1977 betalas det inte ut ett enda öre i vårdbidrag. Sedan dröjer det ett tag innan det föds tillräckligt med barn för att det skall kosta något.

När vårdbidraget är fullt genomfört kostar det däremot 2 400 milj. kr. brutto och 2 100 milj. kr. netto. Detta skall betalas genom skatte-omläggningen, säger centern. Det är att söka slå blå dunster i ögonen på oss. Ty det betyder ju bara att man måste börja skatteomläggningen med att höja skatten för att betala vårdbidraget. Det talar centern inte om.

För att likväl begränsa kostnaderna bygger centern in tröskeleffekter som är helt orimliga.

Den som får barn före den 1 juli 1976 erhåller inte ett öre. Den som får barn den 1 juli erbjuder centern sammanlagt 24 000 kr.

Tänk er en pappa med tre små barn, det sista fött i juni, som är ute och drar barnvagn i sommar med sin kamrat vars första barn föddes i juli. Den förste får ingenting, den andre får 24 000 kr., om centern fick råda.

Mot detta kommer självfallet alla de som i dag är småbarnsföräldrar att revoltera och säga: Då måste också vi få något. Det är mänskligt och vem kommer att kunna motstå de kraven?

Tänk sedan på vad som händer på treårsdagen. Då mister familjen plötsligt 10 000 kr. Samtidigt blir barnen dyrare och dyrare för varje år. Gå ut och jobba säger centern. Det gör säkert de lågavlönade och de

ensamstående redan förut. Och hur blir det för familjer där någon av olika skäl måste vara eller i valfrihetens namn vill vara hemma? Alla dessa drabbas ju av en omedelbar och påtaglig standardsänkning.

I det läget kommer kraven att växa starka på en kraftig förbättring av kontantstöden för de 1 1/2 miljon barn som är mellan 3 och 16 år. De kraven kommer att få ökad styrka av reaktionen mot ett bidrags-system, som ur många enskilda familjers synpunkter ter sig helt orimligt.

Jag har därmed velat visa att centerns och moderaternas vårdbidragsförslag både i sin konstruktion och till sina ekonomiska konsekvenser är mycket illa genomtänkta. För att kunna presentera optiskt sett stora belopp har man begränsat sig till två årskullar av befolkningen och skapat tröskeleffekter som är omöjliga.

Ett positivt och genomförbart program för barnfamiljen, det är att satsa beslutsamt på utbyggnad av barnomsorgen, att söka genomföra en förkortning av arbetstiden,

att gradvis bygga ut kontantstödet i takt med vårt ekonomiska utrymme och ge en rimlig balans mellan olika åldrar och familjetyper,

att satsa på en bred förbättring av barnens uppväxtmiljö i hemmen, i bostadsområdet, i skolan, på fritiden.

Det är naturligtvis lättare för politiker att söka framstå som goda gåvors givare, att fly undan svåra prioriteringar. Men jag tvingas återföra er till den hårda ekonomiska verkligheten.

Familjepolitiken är bara ett exempel på de stora överbud som framför allt moderaterna ägnat sig åt. Finansdepartementet har räknat ut att den sammanlagda helårseffekten av moderaternas motioner till årets riksdag innebär en budgetförsvagning på 6-8 miljarder kronor genom minskade inkomster och ökade utgifter för staten. Beräkningen är dock inte slutförd ännu. Vpk och folkpartiet ligger på en mycket lägre nivå.

Var centern ligger är det som vanligt svårt att lista ut. Antingen menar man allvar med sina kraftigt framförda krav på mera pengar till kommunerna, ca 5 miljarder kronor eller också är det bara en from önskan. Det får herr Fälldin ge besked om. Annars ligger centern på ungefär samma nivå som moderaterna.

Hur stämmer detta med vad vi vet om vår ekonomi?

Vi vet alla att utrymmet för en ökning av den privata konsumtionen under de närmaste fem åren är begränsat. Var jag än reser i landet träffar jag företagare som uttrycker sin oro för de stora kostnadsökningarna. Man kräver återhållsamhet i löneutvecklingen för att vi skall kunna klara vår konkurrenskraft och förverkliga den ekonomiska politikens målsättningar.

På löntagarhåll är man medveten om problemen för vår samhälls-ekonomi. Gunnar Nilsson sade häromdagen att de stora lönehöjningarna de senaste åren delvis var att betrakta som ett konjunkturbetingat förskott inför kommande avtalsrörelser. Det speglar en djupt samhällsansvarig inställning, som de som ofta klankar på löntagarorganisationerna borde besinna.

Men hur skall man kunna få respekt och förståelse för återhållsamhet på löne marknaden om politikerna med långtgående löften intecknar det framtida konsumtionsutrymmet och kanske mer därtill? Löntagarna måste ju säga sig: Kan politikerna lova så mycket, finns det så mycket utrymme, varför skall då vi hålla tillbaka våra krav?

Vi står inför uppgiften att solidariskt föra en ansvarsmedveten ekonomisk politik. I den uppgiften måste alla krafter i vårt fria och öppna samhälle medverka. Men den uppgiften ställer också kravet på politikerna att inte mäla sig ur solidariteten genom att ett valår lova pengar till medborgarna, för att man om möjligt skall göra kortsiktiga vinster. Ur den synpunkten är jag djupt oroad av den överbudspolitik som nu främst moderaterna ägnar sig åt.

Det kan måhända tyckas vara ett kärvt och stramt budskap jag ett valår framför. Men å andra sidan: Får man tro internationell statistik har Sverige nu den högsta levnadsstandarden bland industriländerna. Vi har hunnit längre än de flesta när det gäller social utjämning och ett demokratiskt välfärdsbygge. Vi har det rätt hyggligt, trots den svartmålning som herr Bohman, som vanligt, ägnar sig åt. Vårt land har goda framtids- och utvecklingsmöjligheter. Vi skall fortsätta det framtidsbygget. Men vi skall inte spela bort de möjligheterna genom ekonomiskt lättsinne och löften som vi inte kan uppfylla. Det är jag djupt övertygad om att människorna har förståelse för.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme gav inte svar på hur mycket socialdemokraterna vill pruta på centerns målsättning om arbete åt alla. Han kan alltså inte säga att det är fel på vår målsättning, och det inregistrerar jag.

Så återkommer herr Palme till kopplingen arbete—energiförbrukning. Återigen använder han uttrycket "utan elektrisk ström". Nu frågar jag: När skall landets statsminister lämna detta lågvattenmärke? Vårt program innebär en årlig ökning av energitillförseln med 1 %. Varför då fortsätta med uttryck av den typen? Är det därför att statsministern inte vill gå in i en debatt om de möjligheter som vi anvisar?

Herr Palme behöver inte gå till herr Bohman, som är hans samarbetspartner i fråga om världens mest ambitiösa kärnkraftsprogram, för att få veta när vi vill avbryta utbyggnaden av kärnkraften. Det röstade vi för här i riksdagen i fjol. Vi kommer att rösta för det i år också. Att herr Palme inte lyssnar till de svar som jag ger honom på hans frågor, det är en sak som jag har börjat vänja mig vid. Men det är allvarligare att han inte vet vad riksdagsbehandlingen innebär.

På tal om kopplingen industri, sysselsättning och energiförbrukning vill jag peka på att Ångpanneföreningen, som vi väl ändå får hålla som en auktoritet på detta område, har genomfört undersökningar angående möjligheten att utnyttja spillvärme i 56 anläggningar inom massa- och pappersindustrin, inom järn- och stålsektorn samt inom kemisektorn.

Man har kommit fram till att det är praktiskt möjligt med nu känd teknik att spara 3 TWh. Om man tar vara på den nya tekniken när man går vidare med Stålverk 80, så ger det ytterligare energivinster. Då kommer man upp till en besparing på 5-6 TWh, ett energitillskott som kan disponeras för andra ändamål. Om exempelvis verkstadsindustrin, som svarar för så stor del av sysselsättningen, får dessa Terawatttimmar, har man möjlighet att skapa 120 000 nya jobb.

Funderar aldrig statsministern i de banorna?

Herr Palme säger att vi inte har några förslag om hur sysselsättningen skall ökas. Vi har i vår näringspolitiska motion en rad konkreta förslag, av vilka jag tidigare i dag har redovisat en del. Om regeringen får fortsätta med sin politik att ensidigt satsa på storföretagen, då kommer sysselsättningen i fara. Det är här skiljelinjen går mellan våra partier. Regeringspartiet satsar på storföretagen och de statliga företagen, medan vi säger att sysselsättningen kan räddas och ökas bara om man ger motsvarande stöd och stimulans till de många småföretagen.

Herr Palme talar om överbud - det gamla vanliga. I fråga om åtgärder på reformsidan, som är av det slaget att de blir bestående år efter år, så ligger skillnaden mellan regeringens budget och vår i storleksordningen 1 %. Det är klart att om statsministern räknar alternativanvändningen av kärnkraftspengarna som en påfrestning på budgeten, då kommer man upp i höga tal. Men vi kan inte ha ekonomiskt ansvar för en energiutbyggnad som vi har sagt nej till. Glöm inte det när ni adderar i kanslihuset.

Så till frågan om vårdnadsbidraget. Herr Palme kritiserar oss. Men vad vill han själv? Ge oss besked om sextimmarsdagen för småbarnsföräldrarna! Ge oss besked om på vilket sätt ni skall ersätta inkomstbortfallet! Ge oss besked om det är socialt riktigare att låta det variera mellan 25 kr. och 179 kr. på samma sätt som föräldraförsäkringen! Ge oss besked om vad det kostar! Herr Palme pekar på tröskelproblem vid införandet av denna reform. Men vilken social reform har inte tröskelproblem vid sitt införande? Bortser herr Palme från tröskelproblemen vid ett eventuellt ytterligare utbyggande av föräldraförsäkringen?

Det är att slå blå dunster i ögonen på folk, säger herr Palme, när vi klarat av finansieringen, inte bara för nästa budgetår utan också för halva budgetåret därefter. Nej, det är fråga om en nödvändig solidaritet gentemot barnfamiljerna. Det är också realism. Vi har redovisat vad reformen skulle kosta.

Sedan kan jag hålla med om att det vore bättre att starta ännu djärvare. Är statsministern intresserad, så får vi väl se om det går att skaffa fram pengar i en snabbare takt. Vårt förslag baseras på de resurser som vi anser finns tillgängliga.

Med anledning av kritiken mot det vårdnadsbidrag som vi har föreslagit vill jag fråga: Vad är det som har hänt inom socialdemokratien sedan år 1962, när Tage Erlander i boken Valfrihetens samhälle bl. a. framhöll att det naturligtvis inte går att anvisa någon generell lösning på problemet

likställdhet man och kvinna. Det står vidare: "De individuella variationerna i önskemål och livssituation är oändliga. Det väsentliga blir därför att på olika sätt söka skapa möjligheter för kvinnorna till ett rationellt och fritt val mellan hemarbete och förvärvsarbete under olika skeden av livet."

Gäller inte detta för socialdemokratin numera?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsministerns tal var i stort sett uppbyggt som hans tal brukar vara nu för tiden. För det första berömmande ord om regeringens insatser. För det andra klander, riktat mot oppositionen, för överbud. För det tredje ett energiskt försvar för regeringens ovilja att satsa på en familjepolitik, inriktad på valfrihet – detta kopplat med en försiktig invit till folkpartiet. För det fjärde inga som helst konkreta förslag i de verkligt stora frågorna – våra skatter och vår prisutveckling.

Statsministern säger att han överallt ute i landet, när han reser runt, träffar företagare som är bekymrade över kostnadsutvecklingen och framtiden. Men varför då inte ta upp just denna stora problematik i den här dagens debatt? Vi vet att regeringen under våren kommer att ytterligare höja arbetsgivaravgifterna. Regeringen har verkligen inte varit intresserad av att ta itu med kostnadsutvecklingen.

Det här var alltså ett typiskt Olof Palme-tal av i dag.

Sedan gjorde Olof Palme en stor sak av att det skulle föreligga stora olikheter mellan å ena sidan folkpartiet och å andra sidan moderaterna och centern i familjepolitiken. Ja, det finns vissa skillnader, men de är inte större än att de enligt min mening skulle kunna överbryggas. Och de är i varje fall ett intet mot den splittring som finns inom "rörelsen". Vi är överens om att vi skall ha något slags vårdnadsersättning och att vi skall åstadkomma en förkortad arbetsdag för småbarnsföräldrar – och det är långt mer än man har kommit fram till inom det stora regeringspartiet.

Moderaterna ställer sig utanför daghemsbyggandet, sade statsministern, efter att ha lyssnat till mitt anförande, där jag förklarade att vi behöver fler barndaghem och att efterfrågan är stor. Vad vi har gjort är att vi inte har velat låsa oss för just 100 000 daghemsplatser. Vi har sagt att daghemsbyggandet skall följa efterfrågan ute i olika kommuner. Vi är övertygade om att trycket på daghemsplatser kommer att gå ned om man inför vårdnadsersättning av något slag.

Sedan till kostnaderna för daghemsbyggandet, som för det första året blir ungefär 350 milj. kr. Eftersom vi inte har sagt något om hur detta skall finansieras, menar statsministern att vi "i sak" är emot daghemsbyggandet. Men 350 milj. kr. är väl ungefär detsamma som, kanske t. o. m. något mindre än vad den reguljära höjningen av barnbidragen varje år brukar kosta. Det beloppet skall i varje fall jämföras med de 1 500 milj. kr. som regeringen vill satsa på Statsföretag – och för vilka man inte har anvisat någon som helst täckning.

Statsministern har på något underligt sätt blivit storföretagsfixerad. I fredags förde han här i kammaren en likadan debatt med försvar för storföretagen. Det skulle alltså vara fråga om något slags polemik mot mig, som inte skulle gilla storföretag – en polemik som förs fram alldeles efter det att jag har konstaterat att det är våra exportföretag som i stor utsträckning byggt upp Sveriges materiella standard.

Men det är inte detta det gäller. Storföretagen finns och de lever – får vi hoppas. De dör inte som småföretagen. Nära 800 småföretag försvann förra året i fusioner med stora företag eller genom att de såldes ut och lades ned – på grund av kostnadsbelastningen och på grund av den politik som har förts i landet. Även stora företag har som bekant varit små en gång i tiden. De små företagen behövs för innovationernas skull, för utvecklingen skull, för de nya idéerna och nya tankarna skull som skall omsättas i praktiskt arbete och för att ge oss sysselsättning och trygghet i framtiden.

Utän den växande företagsamhet som börjar smått och växer sig stor kommer vi inte att klara vår standard under kommande år. Men, som sagt, socialdemokraterna är på något sätt fixerade just vid stora företag. Detta går igen i varenda debatt, och det hänger väl ihop med synen på behovet av centralisering, på kollektivisering och på de stora enheternas ideologi. Herr Wigforss förklarade en gång att han gärna ville ha storföretag, eftersom de var lättare att socialisera än små företag. Det finns alltså en klar linje från den tiden och fram till dagens politik.

Vidare anklagade statsministern mig för slentrianmässig svartmålning när jag från denna talarstol åberopar vad den socialdemokratiska partistyrelsen tänker, tycker och säger, då jag föredrar vad som har hänt på den socialdemokratiska partikongressen och när jag drar slutsatser av vad LO-folk runt om i Sverige säger om framtiden och vad hela LO-pressen och en stor del av den socialdemokratiska pressen är fylld av. Då skulle det vara fråga om svartmålning. Ja, på den punkten kan jag hålla med statsministern. Ty förverkligas alla dessa tankar som kommer till uttryck i de djupa leden inom svensk socialdemokrati och på den stora partikongressen, då blir framtiden betydligt dystrare och mörkare än vad vi andra räknar med och hoppas på att den skall bli.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! När statsministern talar om familjepolitik gör han det som ordförande i ett djupt splittrat parti.

Det är alldeles klart att vi skall ta hänsyn till löntagarorganisationerna och gemensamt lösa praktiska problem. Men vad saken nu gäller är om regeringen är villig att klart säga ifrån att småbarnsföräldrarna skall ha en rätt till kortare arbetstid med ersättning för inkomstbortfallet. Det är en sådan politisk viljeinriktning som behövs om den reformen skall bli verklighet.

Vi har från folkpartiet tagit klar ställning för den reformen för att underlätta för hundratusentals föräldrar att förena förvärvsarbete med

omsorg om barnen. Folkpartiet begär vidare ett obeskattat vårdnadsbidrag, som är lika stort för alla, för att skapa rättvisa för olika grupper av föräldrar med små barn. Tillsammans med en utbyggnad av daghemmen kan vårt program skapa både ökad valfrihet och ökad jämställdhet.

Nu säger statsministern att hans grundsyn inte nämnvärt skiljer sig från folkpartiets. Men visa då det i praktisk handling genom att i riksdagsarbetet stödja folkpartiets förslag! Förlamas inte av er interna splittring i den här frågan! Halva det socialdemokratiska partiet är *emot* sextimmarsdag för småbarnsföräldrar. Halva partiet är *för* en sådan lösning. Tidigare var man positiv till vårdnadsbidrag för små barn. Nu bedriver man en hetskampanj mot sådana bidrag. Herr Palme säger nu att han står nära folkpartiets förslag. Stöd då vår motion här i riksdagen!

Det är alldeles rätt att maktkoncentrationen i näringslivet minskar när de anställda får vara med och bestämma. Det är, som statsministern säger, en stor demokratireform. Det är också därför som folkpartiet så länge, delvis mot socialdemokratins motstånd, har arbetat för att de anställda skall vara med och bestämma också i företagens styrelser.

Men om det verkligen skall bli arbetsdemokrati, då skall inte staten försöka ta tillbaka det som löntagarna har uppnått. Om staten skall bestämma över företagens investeringar, vart tar då inflytandet i företagen vägen? Om staten trots de anställdas protester alldeles i onödan förstatligar hela branscher, vad är då medbestämmandet värt?

Socialdemokratin har här en motsättning inbyggd i sin ideologi. Man är för att ta ifrån kapitalet inflytande och lägga det på de anställda. Det är vi också. Men sedan vill man ha planhushållning som tar makt *från* de anställda och lägger den på staten. Det kan vi inte vara med om.

Central planhushållning är i själva verket raka motsatsen till att sprida inflytandet till de många verksamma ute i ett stort antal företag runt om i landet.

Jag har träffat de anställda på läkemedelsföretaget Pharmacia i Uppsala. De hade en sak att säga, liksom alla personalgrupper i de olika företag som här berördes: "Vi vill inte ha vårt företag förstatligat. Då blir det svårare för oss att påverka ägarna. Då känner vi inte samma trygghet när det gäller sysselsättningen."

Vad sade den socialdemokratiska partikongressen? Jo, att läkemedelsföretagen skall förstatligas – det spelar ingen roll vad de anställda säger. Planhushållning och socialism är viktigare. Läkemedelsbranschen och läromedelsföretagen skall förstatligas. Vid nästa partikongress är det väl bankernas tur.

Nu har vi redan stora statliga företag i de här branscherna. Och vilka är det som sitter och bestämmer där? Ja, inte är det de anställda! Det kan man se om man undersöker vilka personer som sitter i styrelserna för statliga Kabi, statliga Liber och statliga PK-banken.

I Kabis styrelse sitter en rikspolischef, en direktör, en direktör, en bankdirektör och en farm. dr – och så sitter där två representanter för

de anställda.

I Libers styrelse har vi direktör, direktör, maskinsättare, riksdagsledamot, kansliråd, förvaltningsdirektör, tryckningskonsulent, direktör, generaldirektör och bankdirektör.

I PK-bankens styrelse – den är större – har vi riksdagsledamot, envoyé, ombudsman, bankdirektör, direktör, f. d. bruksdisponent, bankdirektör, direktör, landstingsråd, direktör, herr, bankdirektör, generaldirektör, förbundsordförande, bankkamrer och direktör.

Av 33 styrelseplatser i de här tre statliga företagen upptas 19 av direktörer av olika slag! Inte ett ont ord om dessa direktörer. Men man måste nog vara socialist för att tro att envoyé Lundberg, generaldirektör Rainer, bankdirektör Senneby och alla de andra direktörerna genom sin närvaro i de slutna styrelserummen ger de anställda makt.

Övertron på staten som företagare blir särskilt allvarlig när den förenas med en sorts fascination också inför privata imperiebyggare. Vi "klankar" inte alls på de största företagen, som herr Palme påstår. Tvärtom. De drar in massor av pengar till det här landet. De är nödvändiga för bytesbalans och sysselsättning. Men den här Anders Wall-imperialismen – där finanskometer köper och säljer det andra har byggt upp – tycks statsministern inte ha det minsta emot.

Regeringens kraftlöshet när det gäller att bekämpa privat maktkoncentration är lika stor som dess entusiasm för statliga företag. De som drabbas är först och främst de många mindre och medelstora företagen, som man glömmer bort trots att den delen av näringslivet är nödvändig för tryggheten för hundratusentals människor här i Sverige.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern sade i förbigående att vpk bjuder 800 000 nya jobb. Nej, vi bjuder inte 800 000 nya jobb, utan den siffran skall ses som bakgrundsmaterial för att visa hur stort sysselsättningsproblemet är. Den siffran visar hur många arbeten som fram till år 1990 måste tillskapas för att vi skall uppnå full sysselsättning i denna terms egentliga mening – om vi med full sysselsättning menar att den skall gälla för både män och kvinnor, om den skall gälla för dem som är i AMS-utbildning och om den skall gälla för all ungdom som slutar skolan.

Det råder en sysselsättningskris som är av långsiktig art. Ingen statistik i världen kan gömma den, och därför att den är långsiktig måste den bemötas med långsiktiga, medvetna åtgärder. Stödåtgärder i form av gåvor och lättnader för bolagen går det inte att lita till – i den mån de hjälper handlar det ju egentligen bara om mycket kortsiktiga lösningar; på sikt stärker de i stället den nuvarande ordningen, och de konserverar kapitalägarnas makt. Det är ändå så att det är de som med sina profiler som mål kan använda samhällsekonomin som ett föremål för spel och spekulation, och det är ju detta som är den långsiktiga arbetslöshetens grundläggande orsak. Det är detta som leder till att företag går under, att industrigrenar försvinner och att hela bygder utryms och avindu-

strialiseras. Det är ju deras styrning av ekonomin som har lett till ökad utslagning av arbetskraft, till hets och förslitning.

Från vår sida vill vi ha en annan politik. Vi vill ha t. ex. statliga basindustrier och planerade samhällsnyttiga kollektiva arbeten, åtgärder som naturligtvis skall kombineras med makt och inflytande för dem som jobbar i företagen.

Det är inte socialdemokratin som bär huvudskulden till arbetslöshet och stagnation. Sverige är inget socialdemokratiskt samhälle utan i hög grad ett kapitalistiskt samhälle. Orsaken till arbetslösheten, utslagningen av arbetskraften, den dåliga arbetsmiljön och vandaliseringen av den s. k. yttre miljön är det nuvarande ekonomiska systemet, att penningpåsen och profiten får styra samhällsutvecklingen. Vår kritik emot socialdemokratin gäller ju att dess politik i långa stycken begränsar sig till att förvalta detta system, medan man avstår från åtgärder för att bryta kapitalägarnas makt.

Självfallet vill inte de borgerliga partierna heller bryta den makten. De ger i stället långtgående löften om arbete och annat utan att anvisa vilka styrmedel som skall användas. Herr Fälldin har inte heller i sitt andra inlägg här förmått att klargöra vare sig hur man har fått fram siffran 400 000 nya jobb eller, än mindre, hur man skall kunna skapa de här jobben. I andra sammanhang har centerns talesmän sagt att de nya jobben till större delen skulle skapas i det privata näringslivet, men hur skall centern förmå det privata näringslivet att åstadkomma det? I flera år nu har det privata näringslivet faktiskt sysselsatt allt färre. Centerns 400 000 nya jobb är en fras för galleriet och ingenting annat, så länge man inte vill styra och planera den ekonomiska utvecklingen.

Men det är inte bara det att centern inte vill redovisa hur de 400 000 nya jobben skall skapas i valrörelsen 1976. Under frasen "valfrihet för barnfamiljerna" försöker man dölja att man inte vill bygga ut den samhällseliga barnomsorgen. Samhället skall inte styra hur barnfamiljerna skall ordna sina liv, sade herr Fälldin. Men den otillräckliga barnomsorg som finns t. ex. i många centerstyrda kommuner ger inte föräldrarna något alternativ. Där barnomsorg saknas tvingas ju en förälder – och då i allmänhet kvinnan – att stanna hemma i stället för att förvärvsarbeta. Alla barns rätt till bra daghemsplats innebär inget tvång utan ger föräldrarna verklig valfrihet. Med de borgerliga partiernas förslag blir det aldrig någon verklig valfrihet.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Till herr Fälldin: Vi prutar naturligtvis inte ett dugg på vår målsättning "arbete för alla", men det är ett svek mot den att bara leka med siffror. Vi skapar alla jobb som går att få fram. Vi säger att om man inte har energi – elektrisk ström – går det inte att skapa de jobben. Och det är fullkomligt klart att 40 % av den elektriska kraft vi behöver 1985 för att driva sysselsättning, produktion och välfärd i det här landet faller bort – det är den enkla innebörden av centerns

Onsdagen den
4 februari 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

energipolitik.

Jag tycker att i en allmänpolitisk debatt skall man ge besked. Om ni nu agiterar så mot kärnkraft – när skall ni avveckla den, hur skall det gå till, vad skall ni sätta i stället? Och vidare: Vi har ju ett val i höst. Det pågår kärnkraftsbyggen i Barsebäck, i Ringhals, i Forsmark. Centern är det största oppositionspartiet. Om ni bildar regering, skall ni då omedelbart avbryta de kärnkraftsbyggen som nu är i gång? Svara ja eller nej!

Jag är glad över att herr Fälldin citerar Valfrihetens samhälle, eftersom jag på ett blygsamt sätt medverkade vid tillkomsten av den skriften; jag var med när Tage Erlander jobbade med den. Och det intressanta är att där hålls jämställdheten fram. Vi var tidigt ute i fråga om jämställdhet för kvinnorna och sade: Självfallet skall man ha rätt att välja fritt om man vill jobba hemma eller gå ut på arbetsmarknaden.

Hur skall ni betala ert vårdnadsbidrag? Vi säger att om vi förkortar arbetstiden, är det naturligt att föräldraförsäkringen tar kostnaden. Vi vill göra någonting för dem som är småbarnsföräldrar i dag, vi vill göra någonting för alla de familjer som tillsammans har 1 1/2 miljon barn mellan 3 och 16 år. Men ni bara koncentrerar er på de två årskullarna och satsar alla pengar som ni inte har på dem.

Herr Ahlmark blåste upp sig. Det är ju inte så att partiet är splittrat. Däremot är TCO och LO eniga om att om man icke kan lösa problemen på arbetsmarknaden, som nu utreds, kan man icke genomföra den förkortade arbetstiden för småbarnsföräldrar. Jag begriper inte att ni i alla lägen skall knäppa tjänstemännens och arbetarnas organisationer på näsan. Ta det lugnt i stället och jobba med problemen! Vi vill ju i princip lösa dem.

Jag frågar herr Fälldin om besked, för det är ju inga frågor i marginalen. Hundratusertals människors arbete och välfärd beror på de här frågorna om energin.

Herr Bohman levererade sin ideologiska grundsyn. Han började med att det var ganska bra i landet. Men sedan blev det värre och värre ju längre anförandet led. Begreppet den svenska modellen har varit ett hedersord, sade han. Hans företrädare herr Heckscher sade för några år sedan att de sociala framstegen, den höga levnadsstandarden, den ekonomiska jämlikheten är icke längre några gångbara argument när det gäller att skapa goodwill för vårt land. Herr Bohman har hunnit i kapp. Nu är det gnissel i maskineriet, sade han. Jag kunde plocka fram hur mycket citat som helst av Bagge, Lindman och Hjalmarson som uttryck precis på detta: Vi har fått hålla på ett tag, och hittills har det gått bra. Men nu är demokratin i fara om socialdemokratin får fortsätta.

Nu är det ju så att människorna tycker att det är rätt hyggligt i landet.

Men om nu herr Bohman ärligen tycker att det är så illa i Sverige och talar om individens frihet i fara, skattetrycket, sparsamhet och minskade bidrag – är det bara ord? Titta på era motioner! Vad kräver ni? Mer pengar till försvaret, större bidrag till småbarn, större bidrag

till stora barn, mera bidrag till transporter, större bidrag till trossamfund, större bidrag till studiecirklar. Bidragskarusellen snurrar när moderaterna skall sätta sig till att göra förslag. Och samtidigt med detta klagar ni över skatterna och utgifterna och kräver stora skattesänkningar. Och ovanpå alltihop är ni anhängare av sunda statsfinanser och minskad statlig upplåning – när vi vill låna 6–7 miljarder mer. Det här går inte ihop. Det blir överbudspolitik.

Då måste jag få besked. Antingen är alla herr Bohmans konservativa – för att inte säga reaktionära – tirader ett rent ordfyverkeri, som han avlossar för att möjligen fröjda det moderata galleriet men som han egentligen inte menar någonting med, som han inte tror på. Eller också menar herr Bohman verkligen att vi skall skära ned skatterna, spara på statsutgifterna, radikalt hålla tillbaka den offentliga sektorn. Då går det i och för sig logiskt ihop. Men då måste herr Bohman tala om vad det är han skall spara på. Är det räntestödet, är det bostadsbidragen, är det några andra sociala utgifter? Ge ett besked! Den varudeklarationen har väljarna rätt att kräva.

Herr Ahlmark talade mot makteliter. Det är tilltalande, men det svåra är att folkpartiet i sig är något av en maktelit. Det är ett problem. Ni är relativt få personer – strävsamma, arbetsamma personer – och har en stor och mycket maktkoncentrerad tidningspress. Men ni har mycket litet av en levande folkrörelse som stöd. Skall man hålla nere makteliterna är det folkliga engagemanget grundvalen för det hela.

Herr Ahlmark talade ju för första gången som partiledare i en allmänpolitisk debatt, och det var trevligt att lyssna på honom. Jag skall en aning bemöta hans ideologiska utläggningar.

Parollen var: Sociala reformer utan socialism. Det är en gammal paroll – den fördes ständigt fram också av herr Ohlin, herr Wedén osv. I denna parolls namn – sociala reformer utan socialism – gick folkpartiet på sin tid till storms mot ATP, mot arbetsmarknadspolitiken, mot den offentliga sektorn, mot lokaliseringspolitiken, mot Investeringsbanken och allt möjligt annat som betecknades som socialism.

All denna förskräckliga socialism har ni så småningom accepterat, och det är i och för sig glädjande att ni har blivit samhällstillvända. Man kan med en viss rätt säga att vi socialdemokrater har inte socialiserat så mycket i den i och för sig felaktiga meningen att förstatliga privata företag. Där har ju borgerliga regeringar ute i Europa gått mycket längre. Däremot har vi varit ganska duktiga när det gäller att socialisera folkpartiet med åren. Och herr Bohman skall inte vara för lycklig, för även han är ju delvis socialiserad. Han säger icke ett knäppeliknäpp i dag om att avskaffa ATP, som han ju tidigare sade var höjden av socialism och verkligen satte demokratin i fara osv.

Den här processen får ju fortgå. Men jag tror att det är – och det är det allvarliga – rätt meningslöst att dra upp negativa kritstreck i den politiska debatten som ni gör, för det leder ju till att ni varje år får göra om er definition av socialismen. Det väsentliga är att utan dog-

matiska bindningar men utifrån klara värderingar gripa sig an med de problem som är viktiga i människors tillvaro och försöka lösa dem.

Liberalismen har många tilltalande drag. Men i liberalismens värld är den enskilda människan väldigt ensam i sin kamp mot marknadskrafterna och andra dolska krafter. Den demokratiska socialismens styrka är ju att enskilda människor kan nå slagkraft genom att sluta sig samman, att gemenskapen med andra är en viktig väg att utveckla den egna personligheten, att solidariteten är ett nödvändigt föreningsband mellan människor. Liberalismen lämnar den enskilda människan fasligt ensam. Det är en stora svaghet, för det är grunden för den handlingsförlamning som så ofta blivit liberalismens öde.

Man frågade ju ungdomar – herr Ahlmark redovisade det – för ett år sedan vad de tyckte om ideologierna. De avvisade kapitalismen och de avvisade kommunismen, och liberalismen var inte populär den heller. Men helt överlägset upplevde då hälften att socialismen var något positivt. Vad de trodde på var icke herr Ahlmarks och herr Bohmans vrångbilder av vad socialismen är, utan vad de trodde på var idéerna om gemenskapen, solidariteten och likvärdigheten, som är socialismens kärna.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme säger nu att vår analys av hur många jobb som erfordras för att arbete åt alla skall bli en realitet är en lek med siffror. I så fall har ju regeringens egen utredning, sysselsättningsutredningen, också ägnat sig åt en lek med siffror.

Får jag upprepa frågorna!

Om det nu är fel att ha detta som målsättning, vilket statsministern uppenbarligen återkommer till, så vill jag veta: Vad är det för personer som skall ställas utanför? Är det ungdomarna? Är det kvinnorna? Är det de äldre? Är det de som har vissa arbetshinder? Vilka regioner är det som skall ligga kvar på en lägre sysselsättningsnivå än den som kommer som ett resultat av att människor som vill ha arbete också kan få det? Varför skall det inte vara vår strävan att erbjuda människor i de regionerna möjlighet att få arbete när de vill ha det?

Så kärnkraften. Herr Palme återkommer till de 40 procenten år 1985. I Sundsvall var valfrihet den stora grunden för Palmes energiprogram. I dag finns ingenting kvar av valfriheten. Nu står statsministern här och förklarar åter och åter att det inte finns någon väg tillbaka ifrån kärnkraftssamhället. Så har det gått med deklARATIONEN som var grundläggande i Sundsvall!

Granska nu det här sambandet igen. Titta på senaste statistik! 200 000 fler jobb än år 1973. Elenergiförbrukningen har inte alls ökat i den takt som herr Palme påstår vara oundgänglig för att man skall få flera jobb. Säger inte denna verklighet statsministern någonting? Om han nu inte tror på vad vi påstår vara möjligt, så borde han rimligtvis tro på vad verkligheten visat.

Jag läser i budgetpropositionen att man kommit fram till att ett

kraftvärmeprojekt i Eskilstuna inte behövs därför att det enligt nuvarande prognoser för elkonsumentens utveckling inte skulle behövas något krafttillskott. Är det så att ni bygger kärnkraftverk så att ni inte behöver ta vara på möjligheterna på andra områden? Undra då på att det inte händer någonting där.

Så en annan fråga. Vi skulle satsa ensidigt på barn under de tre första åren. Får jag påminna er socialdemokrater om vilken tid det tog att övertyga er om att vi skulle höja barnbidraget i höstas! Får jag påminna er om att vi föreslår att det skall indexregleras! Får jag påminna er om att vi utöver vårdnadsbidraget säger klart ja till – och även verkar för – att kommunerna skall få bättre förutsättningar för att bygga ut barnomsorgen!

Får jag till sist svar på frågan om ni är beredda att undersöka om konsumentprisindex speglar folkpensionärernas konsumtionsmönster, så att vi verkligen kan få svart på vitt på om statsmakterna upprätthåller löftet till pensionärerna om standardhöjning och värdesäkring av pensionerna?

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Palme, vi och många andra har tidigare varnat för socialisering. Det gjorde Ohlin, det gjorde Hjalmarson, det gjorde Heckscher och det gjorde Holmberg. Jag är alldeles övertygad om att en av anledningarna till att man inte gick längre från socialdemokratiskt håll då var att vi blåste till strid, att vi varnade och opponerade. Och nu är vi där igen. Nu vill socialdemokraterna ta ett nytt kliv framåt, och då är det vår skyldighet att fortsätta och varna ännu en gång. Vi hoppas att vi skall kunna tvinga er på reträtt även den här gången.

Jag skulle gärna vilja fråga statsministern en sak. Är inte statsministern medveten om att de svenska marginalskatterna i dag är ett samhällsont, någonting som skadar hela samhällsekonomin? Om statsministern inte är medveten om detta då står statsministern otroligt isolerad i det svenska samhället, det vågar jag påstå.

Våra resonemang om skattesänkningar går inte ihop, säger herr Palme, och kräver mig på redovisning. Det förhåller sig ju på det sättet, och det vet alla som haft kontakt med det svenska folket i dag, att sänkta skattesatser inte behöver betyda sänkta skatteinkomster. Det är de höga skattesatserna som gör att folk inte redovisar som de skall göra, att de inte jobbar, att de hellre tar ut i fritid ersättning för övertid och annat. Gå ut och fråga, herr Palme, så får ni det fullt klart för er!

Statsinkomsterna ökade, om jag inte minns fel, förra året med i runt tal 15 miljarder kronor trots allt resonemang om sänkta skatter. Skulle det vara för mycket begärt, att man av ökningen på 15 miljarder kronor – som inträffade när vi hade en ungefär nollprocentig ökning av brutonationalprodukten, en summa som alltså kommer att bli betydligt större om vi ökar vår tillväxt – satte av tillräckligt mycket för att genomföra en verklig skattesänkning. Det finns alltså goda ekonomiska möjligheter

på sikt att, om man vill, genomföra den betydelsefulla sociala och ekonomiska reform som en skattesänkning utgör.

Låt mig sedan påminna om att de strider som ägde rum i vårt samhälle under 1920-talet kring kollektivavtalslagen och kring arbetsdomstolen och senare, då det gällde tredje mans rätt, slutade i samförstånd. Den gemensamma känslan för trygghet i arbetet och en lugn samhällsutveckling ledde fram till Saltsjöbadsavtalet. Det var framför allt denna samförståndspolitik – som innebar samförstånd mellan olika intressen, mellan parterna på arbetsmarknaden – som gav den omtalade "svenska modellen" dess innehåll. Solidaritet och ansvar för landets ekonomi hos alla parter var de hörnstenar som detta samförstånd byggde på. Fred på arbetsmarknaden blev resultatet.

Men den generation som byggde upp samarbetet är nu i stor utsträckning pensionerad. Den har efterträtts av nya människor som inte vunnit sin position i hård kamp och inte nöts mot motståndarnas argumentation, som inte har lärt sig inse att det inte alltid är bara en som har rätt, då olika meningar gör sig gällande. Det är denna generation som är född mitt inne i det socialdemokratiska samhället och vars världsbild präglas av det samhälle i vilket de lever, som nu söker strid nästan till varje pris, vill förändra samhället, vill överta makten, vill förändra ägandet och, som det heter i olika debatter, socialisera. Det är mot den bakgrunden, Olof Palme, som vi nu går till motanfall. Det är för att efter måttet av vår förmåga försöka göra er betänksamma, få er att icke förverkliga de intentioner som ni är ute efter att förverkliga.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern påstår att folkpartiet är mycket litet av en levande folkrörelse. Vi hade en debatt om folkrörelserna förra året. Efter att ha gått igenom ett hundratal inlägg från socialdemokratiskt håll fann vi att det alltid när socialdemokraterna talade om folkrörelserna var de socialdemokratiskt dominerade organisationerna de syftade på. Det var ABF, det var Unga örnar, det var Folkets hus-rörelsen och några andra. Vad man glömde bort i denna mycket breda debatt var samfund och kyrkor, miljögrupper, nykterhetsorganisationer, idrottsrörelsen och många andra. Folkpartiet har sina rötter i fria folkrörelser av olika slag. Varje påstående om någonting annat är en karikatyr.

Den här debatten har visat både de likheter och de skillnader som finns mellan folkpartiet och regeringen. Vi är överens om att avgörande mål är arbete åt alla, att komma till rätta med dåliga arbetsmiljöer, att värna om utsatta grupper som behöver samhällets stöd.

Men klyftan mellan liberalism och socialism är lika klar. Den historieskrivning som herr Palme kom med var helt falsk. Regeringen driver en näringspolitik som leder till alltmer av centralstyrning från kanslihuset. Skulle socialdemokraterna få en egen majoritet i riksdagen kommer kraven på förstatligande av hela branscher som brev på posten.

Folkpartiet däremot vill motverka både privat och statlig maktkon-

centration. Vi vänder oss både mot en konservativ och mot en socialistisk samhällsutveckling. Vi vill sprida inflytande och ansvar till många människor, till många delar av landet och till många företag. Vi säger nej till förstatligande av näringslivet.

Statsministern påstår att liberalismen "lämnar den enskilda människan ensam". Det säger han efter en debatt där vi har lagt fram vårt familjepolitiska program för att stödja föräldrar som ofta har stora svårigheter att både förvärvsarbeta och hålla god kontakt med sina barn. Vi har lagt fram förslag för att få mera mänsklighet i vården, så att sjuka inte knuffas mellan institutionerna. Vi har föreslagit ett husläkarsystem för alla, så att man inte behöver möta ständigt nya läkare för samma sjukdom.

Vi vill skydda den enskilda människan mot övergrepp i datasamhället. Det är motsatsen till att lämna den enskilda människan ensam. Vi vill bättre försvara medborgerliga fri- och rättigheter. Tidningarnas mångfald och oberoende av makthavarna är för oss en huvudfråga i demokratin.

Herr talman! Vi vill följaktligen förena kravet på omsorg och trygghet för människorna med ett öppet samhälle med maktbalans och fördjupad demokrati. Det är vad folkpartiet kallar *sociala reformer utan socialism*.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna börja med att instämma i ett yttrande i herr Palmes replik – "det enda vi har socialiserat är folkpartiet". Men det kan väl, herr Palme, inte kallas annat än dålig fallfrukt i den socialistiska skörden?

Folkpartiet och herr Palme är ju ute för att försvara för det första kapitalets maktställning och för det andra det produktionssystem som skapar arbetslöshet. Det är naturligtvis lätt att stå här och ironisera över byråkratin i de nuvarande statliga företagen. Dessa statsföretag har emellertid ingenting med socialism att göra, herr Ahlmark. Det är också lätt att kritisera det allt intimare samarbetet mellan staten och storfinansen. Men om och när man kritiserar allt detta utan att vilja gå ifrån det kapitalistiska systemet till en socialistisk planhushållning, gör man sig – som herr Ahlmark här gjort – skyldig till social demagogi.

I den debatt som har förts här om barnomsorgen – utbyggnad av daghem, vårdnadsbidrag, kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar etc. – har jag tagit upp frågan om behovet av kortare arbetsdag för alla, men ingen har velat diskutera den. Varför är ni så ointresserade av sjutimmarsdag för alla 1977 och sextimmarsdag 1980? Ju snabbare vi genomför sextimmarsdagen, desto mer får barnen ut av vistelsen på daghem, desto mer kan föräldrar och barn ge varandra efter arbetsdagens slut.

Till sist: Alla skall ha rätt till jobb på lika villkor. Med sextimmarsdagen försvinner inte i ett slag kvinnodiskrimineringen på arbetsmarknaden. Men en viktig förutsättning för att den skall göra det är att kvinnor och män har lika arbetstid. Vi får slut på uppdelningen mellan hel- och deltidsarbete. Ansvar för hem och barn kan delas mera rättvist. Det är därför vi vill ha sextimmarsdag för alla så snabbt som möjligt.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag har kontakt med folkrörelserna, herr Ahlmark – med frikyrkorna, nykterhetsrörelsen etc. Folkpartiet säger sig ha kontakt med alla, men de kontakterna tycks vara dåliga när det gäller LO och TCO, eftersom ni alltid hoppar på dem. De tillhör ju annars också folkrörelserna.

Herr Bohman svartmålade tidigare Sverige och de svenska medborgarna. Den svartmålningen har han nu dämpat litet grand. Det är ganska lustigt att se att den undersökning som publiceras i dag visar att 1973 var det 45 % av ett representativt urval som tyckte att det var mycket bra i Sverige, 1974 var motsvarande siffra 60 % och 1975 68 %. Denna "högtrivsel" har framför allt ökat bland ungdomen. Bara 1 % tyckte att det var ganska eller mycket dåligt här. Vidare var det en dramatisk ökning av högtrivseln bland moderata samlingspartiets väljare.

Detta är resultatet av en mångårig intensiv agitation från herr Bohmans sida om hur illa det står till i landet. Talar han aldrig med sina gräsrotter? Eller har de slutat att lyssna på honom?

Tidigare angreps jag personligen väldigt mycket av herr Bohman. Det är klart att jag fortfarande får en och annan släng, men det har blivit litet bättre med det också. Nu svartmålar herr Bohman i realiteten den nya generationen inom fackföreningsrörelsen. Han säger att de gamla begrep vad det var fråga om, men den nya generationen fackföreningsfolk begriper ingenting, den är bara inställd på konfrontation.

Jag vill varna herr Bohman för att bedriva denna gammelhögerklappjakt på fackföreningarna. Det finns där väldigt bra folk, och man har en fri diskussion. Man smider inga dolska planer. Herr Bohman gör här precis som han gjorde häromkvällen, då han stod här och skrämde och bedrev denna konfrontationspolitik mot icke närvarande fackföreningsledare. Låt dem ha sin fria debatt! Det intressanta är att när de tar sitt ansvar har de på andra sidan herr Werner som är emot hela det reformistiska, tålmodiga och mödosamma arbete som fackföreningsrörelsen bedriver.

Och så till talet om verkligheten! Vem är det som är emot verkligheten, herr Bohman? Herr Bohman brukade säga att vi inte hade någon kontakt med verkligheten och att den offentliga sektorn var det värsta som fanns. Så kom det en undersökning som visade att inte minst moderata samlingspartiets väljare insåg att man måste bygga ut den offentliga sektorn för att klara åldringsvården, barntillsynen och allt det andra.

Det var inte så länge sedan herr Bohman talade vackert om Per Albins och Möllers socialdemokrati. Herr Bohman sade också att egentligen skulle löntagarna vara moderater om de inte vore vilseförda av illvilliga agitatorer. Det var nästan så att man såg Gunnar Sträng i slokhatt och med dolk smyga bakom husknuten och hetsa upp folk. 80 % skulle rösta med moderaterna om de bara visste vad moderaterna står för, sade herr Bohman. Men nu visar det sig att 80 % av de moderata väljarna vill använda merparten av sina inkomster för att bygga ut den offentliga sektorn i framtiden.

Då frågar man hur det egentligen förhåller sig. Det kanske inte är

socialdemokraterna som skulle ha varit moderater om de känt herr Bohman bättre – det är kanske moderaterna som skulle ha varit socialdemokrater.

I en remissdebatt skall man ge besked, sade herr Fälldin. Jag läste i en cirkulärartikel den här litet enfaldiga frågan: Vem är det som inte skall få jobb, om socialdemokraterna inte omedelbart ställer upp på vår paroll om 400 000 nya jobb? Jag tänkte att en så dum argumentation kan inte Thorbjörn ta upp. Men den kom här ändå!

Vi säger att vi skall skaffa vartenda jobb vi kan få, men vi tycker illa om ert försök att leka med siffror. Ni lovade 100 000 nya jobb. Vi lovade ingenting – vi skaffade 200 000 nya jobb. Ni lovar 400 000 jobb utan att ha medel att förverkliga det och – framför allt – samtidigt som ni riktar ett dråpslag mot vår energiförsörjning. Vi lovar ingenting, men vi skall sätta till alla klutar för att skaffa de jobb som finns att skaffa.

Jag ställer frågor i all beskedlighet. När ni nu argumenterar mot kärnkraften så här förtvivlat, när skall ni då avveckla den? Och hur skall ni göra det? Om ni är så emot de byggen som pågår, skall ni då stoppa de byggena? Är det ett villkor för en borgerlig regering att de skall stoppas? Hundratusentals människors välfärd berörs, men vi får inte något svar på våra frågor.

Vi har diskuterat familjepolitiken i dag. Jag tycker att det är positivt att ni har detta intresse för familjen och barnen. Vi vill förkorta arbetstiden om vi och löntagarorganisationerna kan komma fram till en praktisk lösning. Det är det saken gäller. Det var ett enhälligt beslut på vår partikongress på den punkten.

Men man skall icke ställa ut löften, för då kan det gå som i Hultsfred – jag har nämnt detta tidigare. Där samlades den borgerliga majoriteten och sade: Nu skall vi ha ett vårdnadsbidrag i Hultsfred på, vill jag minnas, 200 kr. Man fattade ett stort principbeslut och gjorde stort propagandaståhej med en jättelik presstäckning i alla landets tidningar, i radio och TV. Detta var på torsdagen. På måndag, tre dagar senare, samlades man och sade: Det blev för dyrt, vi har inte råd med vårdnadsbidrag, vi skjuter det på framtiden – det var ju bara ett principbeslut.

Men på det sättet svek man de familjer som kanske trodde att de skulle få de här pengarna och hade börjat räkna med dem. Det blev ingenting.

Det var ett litet exempel, säger ni. Vad betyder Hultsfred i de stora och avgörande sammanhangen? Nej, säger jag. Det var viktigt i Hultsfred, och det är viktigt såsom ett exempel på hur man inte får bedriva familjepolitik. Därför har jag försökt få besked – vilket jag inte har fått – om de väldiga löften som ni utställt vid denna riksdags början. Vi socialdemokrater vill inte göra familjerna besvikna. Den ömsinthenheten bör man visa dem. Därför kommer vi att driva en konstruktiv familjepolitik.

Vi har diskuterat ekonomin. Jag har berömt det faktum att vi under jämviktsriksdagens år har kunnat föra en ansvarsmedveten ekonomisk

politik. Ett valår trivs löfterna på politikernas läppar. Så har varit fallet även i dag. Om vi inte också nu för en ansvarsmedveten politik, kan uppvaknandet bli mycket bistert.

Det är lätt för politikerna att i riksdagen kräva återhållsamhet av andra parter i vår fria ekonomi. Från denna talarstol hörs ständigt maningar till löntagarna att hålla nere sina löneökningar. Herr Bohman talar dessutom allmänt illa om fackföreningsledare. Men för att bli trovärdiga får inte politikerna i lättsinne överinteckna våra ekonomiska resurser. Det formar jag såsom en allvarlig vädjan till riksdagens ledamöter.

Herr Bohman säger att det är illa med marginalskatterna och illa att det inte finns vårdnadsbidrag. Så bladar han på miljard efter miljard. Men kom inte sedan till löntagarna och kräv att de skall hålla sina löneanspråk nere. Herr Bohman har totalt förstört sin marknad för en ansvarig ekonomisk politik i samspel med de fria krafterna i vår ekonomi.

Det vore månadens s. k. understatement att påstå att vi har fått besked om vad en gemensam borgerlig politik skulle innebära, även om herr Ahlmark var rätt långt ute. Jag tycker det torfligaste i dagens debatt var när herr Bohman såsom finale grande på sitt anförande sade: Vi vill ha växling vid makten för dess egen skull.

Det är att göra politiken en otjänst. En växling vid makten skedde ju i Stockholms läns landsting. Ni sade att ni skulle sänka skatten, men ni höjde den med 2:75. Ni sade att ni skulle värna om 50-kortet, men ni höjde snart priset på det. Och detta är den största borgerliga regering vi har haft på senare år.

Politiken gäller sakfrågor och inte färgen på kostymen eller kosmetika. Politiken gäller vad man vill göra för människorna. Det är något av ett kapitulationsbesked, när herr Bohman inte har något annat att säga än: Vi vill ha växling vid makten för dess egen skull.

Vi socialdemokrater hyser respekt för väljarna. Vi säger till dem: Här ger vi besked. Här har ni vårt program. Det är vi beredda att sätta in all vår kraft på att genomföra.

Herr talmannen anmälde att herrar Bohman och Fälldin anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Statsminister Palme har i denna debatt talat mycket om familjepolitiken. Får jag säga till statsministern, att det inte kommer att lyckas honom att socialt diskriminera centerns familjepolitik. Angrip oss gärna. De angreppen kommer att slå direkt tillbaka från de massor med småbarnsföräldrar som väntar på ett vårdnadsbidrag. Jag kan inte undgå känslan att statsministern angriper för att dölja splittringen i det egna partiet när det gäller bl. a. kortare arbetsdagar för småbarnsföräldrar.

Var står då centern? Det har framgått av debatten, men låt mig slå fast att vi vill stimulera utbyggnaden av samhällets barnomsorg.

Vi har bl. a. suttit i Kommunförbundet och godkänt en plan för denna

utbyggnad. Den kommer vi att stå för, men i valfrihetens och den sociala rättvisans intresse har vi sagt: Ge också ett vårdnadsbidrag till de föräldrar som stannar hemma och vårdar barnen eller som en ersättning för om de förkortar sin arbetsdag för barnavårdande. Jag frågar: När en dag-hemsplats i dag kostar samhället mellan 15 000 och 20 000 kr., är det då orimligt med ett vårdnadsbidrag som ger den som vill stanna hemma hos barnen något litet av ekonomisk rättvisa?

Vi vill med andra ord inte vara med om att diskriminera vårdnad av barn i hemmet. Här ser jag en ideologisk skillnad mellan statsministerns sätt att argumentera och vårt sätt. Herr Palme är kollektivist. Han vill inte så gärna satsa på familjen och hemmet, och därför är det naturligt att han vill ha ut så mycket som möjligt av barnomsorgen till den offentliga delen. Jag försäkrar statsministern och socialdemokratin att vi icke kommer att vika från övertygelsen att det som satsas på föräldravård av barnen kommer samhället att få igen mångdubbelt i form av mera harmoniska barn i framtiden.

Så, herr talman, över till det jag egentligen hade på hjärtat. Vi har väl alla inställningen att det är naturligt i en demokrati att varje politiskt parti presenterar riktlinjer för hur man vill forma framtidens samhälle. I vårt land och många andra länder är dessa målsättningar ofta grundade på de klassiska ideologierna socialism, liberalism och konservatism.

Framtidsdebatten inom centerrörelsen har aldrig stelnat i ett teoretiskt meningsutbyte kring dessa ideologier. Vi hävdar att man inte kan applicera 1800-talets doktriner på dagens och morgondagens samhällsproblematik. Centern bygger sitt idésystem med den enskilda människans välfärd som den centrala tesen. I en dynamisk tid har vi känt att vi måste gripa oss an de verklighetsnära problem som den moderna tiden ställer människor och samhälle inför, problem som i hög grad är vuxna fram som följdverkningar av det moderna industrisamhället med dess urbaniserings- och koncentrationstendenser.

Den kanske viktigaste framtidsfrågan är problematiken kring människans livsform i teknikens tidsålder, som vi ju lever i. Vi måste vara på vår vakt så att inte den mänskliga identiteten går förlorad som ett alltför högt pris i ett samhälle som alltmer präglas av teknokrati. Lika viktigt är det att värna om människornas medborgerliga funktioner i ett samhälle med tilltagande byråkrati. Vi måste ständigt sträva mot livsformer i det moderna samhället som möjliggör en mänsklig tillvaro med livsvärde och livskvalitet.

Miljöproblematiken i vid mening är en av den moderna tidens viktigaste frågor. Alla sociala miljöer – alla olika arbets- och fritidsmiljöer – måste formis under hänsyn till människans biologiskt grundade förmåga. Det gäller inte minst arbetsmiljöerna med deras fysiska och psykiska påfrestningar och stressfenomen.

Den framtida bebyggelsestrukturens utveckling är en annan central fråga. Fortfarande har vi ett starkt psykiskt och fysiskt tryck på människorna i de överkoncentrerade och befolkningstunga storstadscentra.

Fortfarande kämpar stora glesbygdsområden mot avfolkning och social nedrustning. Arbetet på att skapa social och befolkningsmässig balans mellan de tunga tätortscentra och landsbygdsregionerna kommer att ha hög aktualitet kanske i decennier framåt.

Herr talman! Det är mycket troligt att man i framtiden kommer att hävda att 1900-talets politiska idébrytningar stod mellan begreppen kollektivism och individualism. Låt mig deklarerat att centern inte kan acceptera vare sig konservatismens s. k. nya individualism eller socialismens mera ensidiga kollektivistiska uppfattning.

Centerns centrala uppgift, som jag ser den, är att forma en syntes, en sammanvägning av kollektivets krav på gemenskap och solidaritet och den enskildes krav på personlig frihet och rätt till individuell utveckling. Det moderna samhället är, det måste sägas, fattigt på äkta gemenskapskänsla mellan människor. Den mänskliga samhörighetskänslan måste utvecklas om den enskildes tillvaro skall bli meningsfull. Samtidigt måste varje människa ha en chans att utveckla den individualitet och den särart som de flesta är utrustade med. Att söka förverkliga en sådan grundsyn framstår för mig som en mycket stor samhällsetisk uppgift.

Ett annat stort framtidsproblem är frågan om den ekonomiska tillväxten och de materiella resursernas fördelning; inte bara i vårt samhälle utan i världen i stort. Alla industristater har under vårt sekel väglett av uppfattningen att ökad produktion och ökad produktivitet skulle innebära att man avskaffade den fattigdom som har präglat tillvaron för så många nationer och folk. Det har inte blivit så. Man har inte avskaffat fattigdomen.

Jag har den bestämda uppfattningen att om inte mänskligheten lär sig att globalt hushålla med de ändliga naturresurserna så kommer vi att sakta gå mot en stagnation inte bara i utvecklingsländerna utan också i de mer avancerade industristaterna.

Den period av snabb materiell utveckling som vi upplevt under den industriella epoken i västvärlden kommer i så fall att historiskt sett bli en ganska kort parentes i mänsklighetens historia. Jag hoppas att det inte skall bli så. Enligt min mening behöver vi ytterligare förbättra villkoren för eftersatta grupper och det måste ske genom att öka den materiella tillväxten. Vi måste också förbättra villkoren för många eftersatta länder, och kanske materiell tillväxt i dag är viktigast för att vi skall kunna förverkliga de solidaritetsförpliktelser som vi känner i strävan mot jämlikhet med utvecklingsländerna.

Men låt mig, herr talman, samtidigt slå fast att det icke behöver vara ett motsatsförhållande mellan teknisk och materiell utveckling å ena sidan och mänsklig välfärd – om uttrycket tillåts – å den andra. Huvudfrågan tror jag blir om nuets och framtidens människor förmår att se teknikens framsteg i rätt mänsklig dimension – om vi förmår att placera in den materiella tillväxten och framstegen på rätt plats i tillvaron. Den viktiga frågan blir att strävan till materiell standard icke får drivas så

hårt och så ensidigt att människorna slits ner och hemlivet bryts sönder.

Det är lika naturligt, när de materiella behoven är tillgodosedda på ett rimligt sätt, att andra livsvärden, ideella och kulturella värden, får ökat utrymme i den enskildes tillvaro. Först då tror jag att vi verkligen kan tala om mänsklig välfärd i en annan och vidare betydelse än enbart materiellt välstånd.

I detta perspektiv vill jag placera in centerns näringspolitiska program. En balanserad utveckling av det svenska näringslivet som garanterar arbete och trygghet i hela landet, som hushållar med energi- och råvaruresurser, som motverkar varje slag av maktkoncentration, som tillförsäkrar människorna goda arbetsförhållanden och en dräglig arbetsmiljö, med andra ord en utveckling som garanterar vår välfärd – det är centerns linje på det näringspolitiska området.

Samhällsutvecklingen ställer ständigt nya krav på människorna och inte minst på den unga generationen. Hävdvunna mönster och förhållanden rubbas. Jag vill i detta sammanhang peka på konsekvenserna av att man i samhällsplaneringen i allt större utsträckning skiljer ut arbetet från boendet. Samtidigt har man en åldersmässig och social skiktning i boendet.

För den uppväxande generationen innebär detta mer begränsade referensramar än tidigare. Man har inte samma breda kontaktyta som förut med arbetsliv och med vuxenvärld. Man känner inte på samma sätt för människor i andra sociala situationer än den egna. Här finns, tror jag, en viktig orsak till det främlingskap som många unga känner inför samhället men också inför den egna verksamheten i exempelvis skolan.

Centerns ungdomsförbund genomförde en enkätundersökning i höstas om hur gymnasieelever upplever sin skolsituation. Det helt genomgående svaret var att de upplevde skolan som alltför teoretisk – och detta nästan oberoende av vilken linje de gick på. Jag tolkar det som att man spontant kände ett behov av att förankra undervisningen i den praktiska verklighet som omger de unga.

Liknande är situationen inom grundskolan. Detta tar sig bl. a. uttryck i en utbredd skoltrötthet i de högre klasserna. Många elever har inte de praktiska erfarenheter som är nödvändiga för att de skall kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det är därför viktigt att skolan kan utvecklas och finna mer praktiskt inriktade arbetsformer. Och då menar jag inte bara ett ökat antal laborationer och exkursioner. Det gäller också att skapa en bredare kontaktyta med arbetslivet utanför skolan. Jag anser att man måste varva utbildningen så i framtiden att man låter en ny form av praktisk utbildning i arbetslivet omväxla med den teoretiska utbildningen. Det är min övertygelse att om man utvecklar grundskola och gymnasieskola i detta avseende skulle våra ungdomar få en väsentligt ökad och bättre motivation och ökat engagemang när det gäller utbildningen. Men det skulle också ge de unga bättre möjligheter att hävda sig och sina intressen i den demokratiska samhällsprocessen.

I anslutning till detta vill jag säga några ord om ett närstående problem

i skola och ungdomsvärld. Jag vet inte hur många som observerade att Dagens Nyheter i går hade en artikel med rubriken Vi har ingen att prata med om sprit- och knarkproblem. Artikeln gällde en enkätundersökning bland 1 000 skolelever. Man slår fast att skolan är en spegel av samhället, att stress och konkurrens ofta motverkar skolans målsättning om gemenskap och sammanhållning och att detta i sin tur ofta leder till missbruk av alkohol och narkotika.

Jag tror – ja, jag vet – att det i dag i vårt samhälle finns många tusentals föräldrar, lärare och elever som är bekymrade för de skador som alkoholen – särskilt kanske mellanölet – vållar bland tonårsungdomen. Såvitt jag förstår finns det två vägar att välja – antingen att man avskaffar den skatteklass för maltdrycker som mellanölet tillhör eller att man för över försäljningen till systembutikerna.

Jag vet att det kan hävdas att vuxna människor ändå bör ha sitt fria konsumtionsval och att en övergång till starkare drycker är den risk man löper. Om detta kan vi aldrig säga någonting förrän vi provat åtgärder. Jag tror att vi äldre får vara inställda på att de unga har krav på att vi föregår med gott exempel inför framtiden.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Palme har den egenheten att alltid använda det övertag i debatten som han har i kraft av att ha det sista ordet, till att gå upp i falsett, göra anklagelser och i debatten föra in nya frågor som man inte haft tillfälle att beröra tidigare. Samtidigt säger herr Palme att vi skall vara sakliga och ta upp de stora reella frågorna. Det är också helt riktigt att man skall göra det, men var och en måste då ha uppmärksammat att herr Palme inte begagnade sina avslutande ord till att säga någonting om en mycket viktig sakfråga, som från denna talarstol flera gånger hade tagits upp, nämligen vad vi skall göra åt de oerhört höga marginalsatserna. Efter denna uppvisning av herr Palme är vi fortfarande helt okunniga om hur socialdemokraterna egentligen vill utforma skattepolitiken.

Herr Palme tog också upp en undersökning som hade ställt frågan om man tycker att Sverige är ett bra land. Att det är många som tycker det har jag också stor förståelse för. Hade man kommit och frågat mig, hade också jag sagt att jag tycker att Sverige är ett bra land. På moderat håll anser vi att det är så bra att vi också är beredda att anslå tillräckliga medel för att försvara vårt land.

Att människorna tycker att Sverige är ett bra land beror också på att allt i detta land inte är resultatet av socialdemokratisk politik, vilket bl. a. har att göra med att vi haft en opposition som hindrat socialdemokraterna från att göra allting till politik – från att socialisera och från att låta staten bestämma allt. Att det antal människor som tycker att

Sverige är ett bra land har ökat under de sista åren får lätt sin förklaring däri att de borgerliga partiernas möjligheter under de senaste tre åren att förhindra socialdemokraternas socialiseringsansträngningar varit större i jämviktsriksdagen än tidigare. Undersökningen visar också att det är fler som vill ändra på en del i det svenska samhället. Det vill också jag, och det är väl fler som då har en förhoppning om att vi verkligen i det val som skall ske i höst kan få förutsättningar för en förändring genom en regimväxling.

Det socialdemokratiska budskapet är ju att staten skall bestämma alltmera. Samhället måste få större inflytande, heter det månad efter månad. Det kan tyckas vara höjden av demokrati att alltmera skall avgöras på politisk väg, att beslut skall fattas inte runt köksbordet utan vid voteringsknappar och i ämbetsverken.

Men om man går för långt på denna väg kommer de enskilda människorna lätt i kläm. De enskilda människorna, individen och familjen, får inte det mått av frihet som måste vara demokratins grund.

Vi moderater hävdar att samhällets grundval måste vara individen och familjen, inte staten och den offentliga sektorn. Man måste vara medveten om att det i valrörelserna bara är ett fåtal frågor som blir föremål för någon ingående debatt. Skall sedan ändå de valda ombuden bestämma över allt vidare fält för individerna, på ett alltmera genomgripande sätt, kommer de ju att fatta dessa beslut utan att väljarna i val verkligen haft möjlighet att tala om hur de vill ha det i de olika frågorna.

Ju fler spörsmål som skall bli föremål för offentliga beslut, desto mindre möjligheter har ju faktiskt politikerna – det måste man inse – att noga sätta sig in i alla de olika avgöranden som man skall träffa. Resultatet av det blir tjänstemannavälde, byråkrati och fientlighet mot politiker, vilket är motsatsen till en sann demokrati.

Socialdemokraterna gör gällande att staten måste ha alltmera makt för att kunna skydda de svaga i samhället. Det är riktigt att samhällliga ingripanden och stora offentliga satsningar behövs av det skälet. Men det finns en gräns för hur långt man kan gå utan att man i stället får omvända verkningar. I ett alltmera byråkratiskt samhälle får de svaga svårt att hävda sig. I en djungel av myndigheter, lagar och paragrafer, författningar och blanketter blir det i stället de välutbildade, de med särskilda förbindelser, de som känner till argumenten, de som kan prata för saken, de makthavande, som reder sig extra bra.

I ett radioprogram för några månader sedan svarade herr Palme på en fråga om hur vanligt folk skall bära sig åt när de får papper från myndigheterna som är svåra att förstå. Han yttrade då: "Jag har varit med så många gånger att man är med och diskuterar någon fin reform och så beslutar man om den och sedan går det ett par år och sedan så möter man den där reformen i ett knastrigt cirkulär, --- där liksom hela det fina har försvunnit ---."

Herr Palmes synpunkt var att man skall skicka tillbaka cirkuläret till

myndigheterna och be om förklaringar. Men om man prövade herr Palmes lösning skulle man nog strax finna att den inte bar så långt. Därför måste man dra en annan slutsats. Man måste, så långt det går, söka lösningar där den enskilde själv kan bestämma hur han vill ha det i stället för att låta allt flera myndigheter, knastriga cirkulär och växande skatter för att betala alltihop sätta den vanliga människan i kläm.

Hur de ekonomiskt svagare kan råka i trångmål genom den centraldirigerande politiken har vi klara exempel på inom den mindre och den medelstora företagsamheten. De stora företagen har i dagens läge lättare att hävda sig. De har skatteexpertis, de har personal som kan fylla i alla blanketter, de har chefer som umgås med finansministern, de kan få loss investeringsfonder och de kan beviljas dispenser, de har lättare att låna pengar och att investera. Allra lättast har som bekant de stalliga företagen, som kan anlita skattebetalarnas plånbok när det kniper. Varje familj skall t. ex. i år punga ut med 800 kr. för att via skattsedeln teckna nya aktier i Statsföretag.

Att påpeka detta – som jag har gjort – innebär ju inte att klanka på storföretagen, utan det är i stället att påpeka hur den socialdemokratiska näringspolitiken i praktiken fungerar. Vi anser att egenföretagare – de mindre och medelstora företagen – inte har samma möjligheter och att detta är beklagligt. Man måste föra en ekonomisk politik som ser till att dessa företag kan få svara för de mycket betydelsefulla uppgifter de har i ett väl fungerande näringsliv.

Familjen, inte staten, är samhällets grund. Den naturliga solidaritet och kärlek som kan ges inom en någorlunda väl fungerande familj kan inte ersättas, hur stora ingrepp och satsningar det offentliga än gör. Ibland är påfrestningarna så stora att familjer bryts sönder, och då behövs samhällets stöd. Det offentliga kan komplettera – men inte ersätta – familjen.

Inom familjen kan de små barnen ges en trygg och harmonisk livsstart som ökar förutsättningarna för det uppväxande släktet att klara sig och undgå den misär som växande ungdomsbrottslighet och annan olycka är ett tidens tecken på. Vi vill att föräldrarna för att lyckas i sitt svåra värv skall ha de bästa möjliga förutsättningarna. Då måste de ha möjlighet att utforma värden av barnen så som de själva anser bäst. Föräldraansvaret kan axlas om man anser att man har kunnat ordna det bra för barnen. Av den anledningen vänder vi oss mot den ensidiga satsningen på barn-daghem. Föräldrarna måste ha en större valfrihet. Barndaghem behövs, och de behöver byggas ut, men det är inte den enda tillsynsformen, och den passar inte alla.

De äldres isolering och ensamhet är en skam för välfärdssamhället. De ekonomiska villkoren har förbättrats, men den mänskliga belägenheten har ofta försämrats. Vi anser att om familjen har bättre möjligheter att fungera, kan också denna det moderna samhällets avigsida vändas rätt. Om goda kontakter mellan barn och föräldrar kan tidigt grundläggas, om barnen känner att föräldrarna har tillfälle att bry sig om dem, kommer de också själva så småningom att mera bry sig om sina gamla föräldrar.

Vi moderater kräver också att skattetrycket skall sänkas. Det är en del av en politik som syftar till att ge den vanliga människan större möjligheter att klara sig. Det är orimligt när t. ex. den genomsnittliga LO-medlemmen har en marginals katt på över 60 %.

När vi kräver skattesänkning säger våra motståndare att vi vill öka den privata konsumtionen och att det därmed är ett "prylsamhälle" som vi vill skapa. Men löneökningar är ju också till för att öka den privata konsumtionen, och då är det ingen som föraktfullt talar om "prylsamhälle". Vore det inte bättre att ha lägre skatter så att löneökningarna före skatt inte behövde vara så stora att det bara blir inflation av alltihopa? Vore det inte en social reform att sänka skattetrycket så att den enskilde löntagaren finge tillfredsställelsen av att känna att han kan klara sig längre på sin egen inkomst, att hans långa och tunga jobb är värt så mycket att han kan försörja sig och de sina? Självrespekt och arbetsglädje skulle kunna befrämjas, och det vore inte heller några dåliga reformer.

När vi kräver lägre skatt säger våra motståndare att vi med det skulle rasera olika reformer. Men så är det ju inte. Statens inkomster ökar enligt den budget som är framlagd med 10 miljarder. Det räcker att hålla tillbaka de årliga utgiftsökningarna för att inom en ganska kort följd av år skapa utrymme för lägre skattesatser. För att man skall kunna sänka skatten gäller det alltså att inte lika lättvindigt som hittills öka statsutgifterna.

Om skattetrycket kan sänkas får vi också en gynnsammare ekonomisk utveckling i landet. Det lönar sig att arbeta och ta initiativ. Det blir lockande med nyföretagande. Svenska företag kan bättre konkurrera på världsmarknaden. Kan man på det viset höja de totala inkomsterna i landet stiger också statens inkomster – och det alltså utan några skattehöjningar. Vi får inte glömma, vad som än sägs från den här talarstolen, att reformutrymme i landet betingas av den ekonomiska utvecklingen. Förödande skatter kommer att leda till ett reformstopp.

Situationen nu i landet är på visst sätt bedräglig. När herr Palme talar om "den högsta levnadsstandarden" och pekar på de framsteg som har gjorts glömmar han att hela den välståndsökning i fråga om konsumtion och standard som vi hade i landet under föregående år, och mera därtill, är betalad genom lån i utlandet. Vår stora skuldsättning i utlandet har vi inte gjort för att betala ökade investeringar – investeringarna har faktiskt minskat – utan för att betala den konsumtions- och standardstegring som herr Palme nu skryter över.

Men för att få ett lägre skattetryck kan man förvisso också göra en hel del besparingar i dagens statsutgifter. När herr Palme för en stund sedan påstod att moderaterna har lagt fram utgiftsökningförslag på 6–7 miljarder var det den mest groteska uppgift som man kan tänka sig. År från år har vi pekat på besparingsmöjligheter, och vi kommer att fortsätta att göra det.

Ett område för sådana besparingar har vi inom mark- och bostadspolitiken. Det allmänna använder i dag 1–2 miljarder varje år för att öka sina markinnehav. Med stora förlustlån och bidrag håller man allmän-

nyttiga bostadsföretag under armarna. Det är ett par exempel på onödiga utgifter som vi har f. n. Den omfattande utlokaliseringen av statliga verk kostar stora pengar, för att peka på ett annat.

När det gäller bostadspolitiken finns det alltså en hel del att spara på. Däremot är det viktigt att behålla bostadstilläggen, som behövs för att stödja dem som har det ekonomiskt svårt.

Herr talman! En viktig del av vår politik är att sprida ägandet till de många människorna för att på det viset motverka en maktkoncentration. Vi vill inte ha en koncentration av ägande på enskild hand – och inte heller på statlig hand. Det är därför som vi med oro ser på de långtgående förslag till socialisering som kommer från olika håll på den socialdemokratiska sidan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det blir kärt i ekonomin de närmaste åren. Hittills har vi betalat en stor del av den väldiga oljenotan med lån. Av varje hundralapp vi svenskar förbrukade 1975 lånade vi tre kronor utomlands. Det var nödvändigt för att hålla liv i den svenska ekonomin och ge människor jobb. Men vi kan inte fortsätta så här hur många år som helst. Lånen skall betalas tillbaka, och för att klara det måste vi sälja mer utomlands. Då kan vi inte göra av med lika mycket som annars inom Sverige.

Det är denna verklighet vi har att leva med de kommande åren. Den ställer både partier och väljare inför hårdhänta val.

Vilka reformer orkar vi med, och vilka måste skjutas på framtiden? Hur stor del av kakans tillväxt kan förbrukas i privatkonsumtion, och hur stor del bör användas i gemensam? Skall stat och kommun ge sig in på ständigt nya områden, eller skall vi framför allt satsa resurser på att de verksamheter som redan är i gång skall fungera bättre?

Det är denna sista fråga jag tänkte uppehålla mig vid. För politiker kan det ofta vara frestande att peka på nya uppgifter. Kvalitets- och standardförbättringar är svårare att "göra politik" av än kvantitativa utbyggnader och helt nya projekt. Ur kostnadssynpunkt kan det för ett landsting vara likvärdigt att bygga ett nytt sjukhus och att utöka personalen med en undersköterska för varje avdelning som redan finns. Men nybyggnationen med den högtidliga invigningen ger större rubriker. Om det får fälla avgörandet hamnar vi snett. Glömmer vi bort innehållet och kvaliteten i verksamheten, gör vi ofta ödesdigra misstag. Medan de makthavande rusar vidare med nya löften, nya organ, nya uppgifter, urholkas det man redan tagit på sig. I själva verket hotas då också den kvantitativa utbyggnaden liksom naturligtvis människors förtroende för politikerna.

Tag daghemmen som exempel! Bästa sättet att underblåsa den opinion som är negativ till en snabb utbyggnad är att ge underlag för påståendena att barn inte har det bra på daghem. Det är bl. a. därför som kvalitetsaspekten aldrig får sättas i bakgrunden. De aktionsgrupper som engagerat

sig för fler daghemsplatser brukar skandera: "Vi vill ha daghem och dom ska va' bra." De båda leden i det kravet förutsätter varandra.

De invändningar som hörs mot daghemmen bottnar nästan alltid i förhållandet att barnen är där för länge. Inget daghem, hur bra det än är, kan vara stimulerande för en fyraåring efter tio timmar. Det är när både mamma och pappa måste arbeta åtta timmar om dagen det finns fog för påståendet att föräldrarna inte får nog med tid att umgås med barnet i veckorna. Särskilt gäller det naturligtvis familjer där föräldrarna har tidsödande resor till och från jobbet och familjer med bara en vuxen.

Daghemmet är avsett att vara ett komplement till hemmet och inte en ersättning för det. Blir vistelsetiderna för långa förvandlas daghemmet från komplement till alternativ miljö. En ensamstående mor uttryckte litet uppgivet saken så här i ett TV-reportage: "Det är ju inte jag utan daghemmet som fostrar honom."

När vi ger möjlighet för föräldrar att förkorta sin arbetstid, förbättrar vi barnomsorgens kvalitet. Småbarnsföräldrar måste ges en lagstadgad rätt att minska sin arbetstid till sex timmar per dag. För att reformen inte skall bli ett slag i luften måste inkomstbortfallet kompenseras.

Långtidsutredningen borde ha öppnat ögonen på dem som optimistiskt trodde att sextimmarsdagen för alla var något nära förestående. Nu vet vi att det är omöjligt att klara en snabb allmän arbetstidsförkortning om vi skall infria våra förpliktelser mot behövande människor inom och utom landet. Just denna insikt leder fram till att vi måste låta småbarnsföräldrarna komma först.

Även i vården av gamla och sjuka ställs beslutsfattarna ständigt i val-situationer mellan kvalitet och kvantitet. En kvantitativ utbyggnad är på många håll absolut nödvändig. Det gäller t. ex. långtidssjukvården. Men kvalitetsaspekterna får inte glömmas bort.

Det sägs ofta och med rätta en "mänskligare" sjukvård kräver resurser. Men det finns förändringar av organisatorisk natur som betyder ofantligt mycket för den enskilde patienten utan att kräva mer resurser. En sådan förändring är införandet av ett husläkarsystem. Kerstin Anér kommer senare att tala om det.

Vi har beslutat om rörlig pensionsålder. Men det beslutet räcker inte. För att grundtanken bakom det skall förverkligas måste arbetslivet förändras så att det också i praktiken blir möjligt att successivt trappa ned sin yrkesverksamhet. Innan vi hastar vidare till något nytt område skall vi se till att en redan genomförd reform fungerar som vi tänkt oss.

Och kom ihåg att beslutet om rörlig pensionsålder inte bara innebär att människor skall kunna tidigarelägga sin pensionering. Det finns gott om vitala äldre människor som vill fortsätta sin yrkesverksamhet flera år efter 65-årsdagen. Nu måste vi se till att det finns lämpliga arbetsuppgifter och att möjligheterna till deltidsanställningar ökar.

Det innebär heller inga ökade kostnader för stat och kommun att se med välvilja på de insatser inom vården som görs av frivilliga och ideella organisationer. Det finns människor i det här samhället som ställer upp

som s. k. patientvänner och hjälper sjuka med brevskrivning och högläsning som personalen sällan hinner med. Det finns människor som mot blygsam ersättning åtar sig övervakningsuppdrag och uppgiften att vara fosterföräldrar. Det finns ungdomsgrupper som söker bryta isoleringen och tristessen på ålderdomshem, långvårdssjukhus och fängelser.

Frivilligt engagemang tillhör det bästa vi har i vårt samhälle. Från folkpartiets sida upphör vi aldrig att förvånas över den negativism mot sådana insatser som allt som oftast kommer till uttryck från socialdemokraterna. Ibland påstår man att den vård som ges exempelvis på enskilda vårdanstalter i kristen regi är ett utslag av gångna tiders privilegiesjukvård. Sanningen är ju den motsatta: dessa insatser når ofta de minst privilegierade grupperna i vårt samhälle. Ibland påstår man att insatserna kolliderar med fackets intressen. Inte heller det är korrekt. Dessa insatser syftar inte till att ersätta de samhällseliga insatserna, och de skall självfallet ske i samråd med personalen. Men det finns uppgifter för alla som vill arbeta inom samhällets sjuk- och socialvård. Att därutöver tillåta och uppmuntra frivilliga insatser på ideell grund kan inte vara fel.

Under 1960- och 1970-talen har vi satsat väldiga belopp på att skapa ett nytt utbildningssystem för både unga och vuxna. Förhoppningsvis kan vi under de närmaste åren ägna mer uppmärksamhet än vi kunde göra under utbyggnadsfasen åt innehållet i skolan, åt undervisningsformerna och åt trivseln.

Ett krav som måste kunna ställas på utbildningssystemet är att utbildningen skall leda fram till ett arbete. Mer än något annat har ungdomarna rätt att fråga sig själva och oss: Vilken chans har jag att få ett arbete när jag lämnar skolan? Ett arbete som jag kan försörja mig på? Ett arbete som jag trivs med? Ett arbete som känns meningsfullt och stimulerande?

Ungdomarna har rätt att ställa den frågan och anledning att känna oro för att vi inte har ett fullgott svar att ge dem.

Någon kan säga: "Nåja, ungdomarna behöver inte vara mer oroliga i dag än förr." Den som var ung i början av 1930-talet kan tycka att oron hos dagens ungdomar är överdriven.

Jag tror trots allt inte att det är många som viftar bort problemet så lätt. Tvärtom är det kanske de som i sin ungdom fick erfara vad det vill säga att gå arbetslös som har en särskild förståelse för oron hos varje ung människa som går utan arbete. De vet att det för den arbetslöse inte är någon tröst att få höra att det var värre förr. De vet att arbetslöshet inte är en fråga om statistik utan om varje människas rätt till trygghet och självförverkligande, att ett meningsfullt arbete för de allra flesta är värt mycket mer än den lön som betalas.

Det finns *nya* anledningar att känna oro. Trots att många fler kan få en bra utbildning och trots att ingen som går utan arbete behöver svälta har 10 000-tals ungdomar anledning att fråga sig: Vad skall det bli av mig? Kommer porten till arbetslivet att öppnas för mig när skol-

porten stängs bakom mig?

I dag går 30 000 unga människor omkring och konstaterar att svaret på den frågan är nej. Trots att arbetslösheten totalt har sjunkit under de senaste två åren har problemen för ungdomarna inte nämnvärt förbättrats. I dag är nästan varannan arbetslös under 25 år. 30 000 pojkar och flickor – det är lika många som hela befolkningen i t. ex. Katrineholms eller Karlshamns eller Kristinehamns kommuner – går utan arbete. Det finns nästan lika många arbetslösa bland ungdomarna som i alla andra åldersgrupper tillsammans.

Det dystra är att framtidsutsikterna inte självklart är ljusare. Under de närmaste fem åren kommer ungefär 70 000 ungdomar med bristfällig utbildning att märka, att ingen efterfrågar deras insatser på arbetsmarknaden. Det är den dystra men uppfordrande slutsats som statistiska centralbyrån har dragit av en prognos om rekryteringen på arbetsmarknaden under de fem närmaste åren.

Vad beror det här på? Enkelt uttryckt: en kombination av bristfällig utbildning och liten eller obefintlig erfarenhet från arbetslivet.

Erfarenhet från arbetslivet kan ingen begära av den som just lämnat skolan. Men de ofta stenhårda villkoren på arbetsmarknaden kan ibland ges den ironiska sammanfattningen att man helst skall ha 10 års välmeriterad yrkespraktik och samtidigt fortfarande vara under 25! Sant är åtminstone att många arbetsgivare – både enskilda och offentliga – numera drar sig för att anställa ungdomar som helt saknar erfarenhet från arbetslivet.

Av detta måste vi dra en alldeles klar slutsats: Den utbildning vi ger måste byggas ut med en rejäl kontakt med arbetslivet, som gör ungdomarna bättre skickade att klara sig på en kärv arbetsmarknad. Lite rätt uttryckt kan man påstå att skolorna på löpande band kläcker teoretiskt välrustade ungdomar utan att egentligen bry sig om hur de tas om hand på arbetsmarknaden. Så kan vi inte fortsätta. Vi måste slå en brygga mellan skolan och arbetslivet. Det är orimligt att 30 000 unga människor ges så liten hjälp att finna sin väg från skola till arbete.

Ungdomarna har rätt att ställa krav på god utbildning och de har samma rätt att ställa krav på arbete eller praktik. Ingen förbättring av skolväsendet är i dag viktigare än att komplettera skolgången med en rätt till arbete. Från folkpartiet driver vi därför kravet, att staten skall ge ungdomarna en garanti för utbildning och arbete eller praktik. Det krävs ett pärlband av åtgärder för att klara det – alla mer än värda sitt pris. Låt mig nämna tre.

Alla ungdomar skall kunna få plats i gymnasieskolan och fler än i dag ges rätt att gå den utbildningslinje de föredrar. I dag går sju av tio ungdomar direkt från grundskolan till gymnasieskolan. Många studieavbrott har sin förklaring i att eleverna inte trivs med den utbildningslinje de kommit in på. Alla som vill fortsätta skolgången direkt efter grundskolan måste få den chansen, och så långt det någonsin är möjligt måste var och en få rätt till den utbildning han eller hon föredrar.

Alla ungdomar som går utan arbete måste genom en uppsökande verksamhet nås av erbjudande om lämpligt arbete eller råd om kompletterande yrkesinriktad utbildning. Vi vet att många av de ungdomar, som går utan arbete, inte har fått kontakt med arbetsförmedlingen. Någon kan säga att det väl ändå är deras eget fel. Men många av dessa ungdomar behöver vår hjälp till bättre utbildning eller ordnat arbete för att inte komma i riskzonen för allehanda nedbrytande krafter. En uppsökande verksamhet av det här slaget är den bästa förebyggande socialvård vi kan ge.

Statliga och enskilda arbetsgivare måste förmås att ta emot praktikanter och informera arbetsförmedlingarna om lämpliga arbetsuppgifter för både varaktiga och tillfälliga anställningar.

Det är i sista hand riksdagens och regeringens uppgift att se till att de ekonomiska frågorna då får en lösning. Folkpartiet har upprepat sitt förslag om särskild ersättning till alla arbetsgivare som anställer och utbildar ungdomar under minst sex månader.

Herr talman! Viktigare än att ställa ut storstilade nya löften är att uppfylla de förpliktelser vi redan tagit på oss. Vi har lovat full sysselsättning som mål för vår ekonomiska politik. För 30 000 ungdomar är det i dag ett hån. Vi har inte råd att vara utan deras insatser. Det är gott om arbetsuppgifter som behöver utföras: i företagen, på vårdsektorn, inom miljövården, i barnomsorgen. Om viljan finns kan vi garantera alla dessa ungdomar jobb eller utbildning. Vi måste visa att vi har den viljan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten varar i ett par dygn. Socialdemokraterna och den borgerliga oppositionen skickar fram ca 50 talare eller mer. Likväl spelar de svåra problem som flertalet människor brottas med en förvånansvärt undanskymd roll i denna jättedebatt.

I dag har hundratusentals människor fått eller står i tur att få nya chockbesked om hyreshöjningar på sina bostäder. Varför får man höra så litet om detta och om orsakerna till det?

Prisstegringarna var på 1960-talet ca 4 % om året och under 1970-talet det dubbla. År 1975 var prisstegringarna uppe i 11 %. Varför får vi höra så litet om vad detta betyder för en vanlig arbetar- eller tjänstemannafamilj? Och varför skyller alla politiker på lönerna när frågan dyker upp varför priserna stiger? Lönestegringen har ju inte sedan 1960-talet blivit dubbelt så hög, vilket prisstegringen blivit. Den kan alltså rent logiskt inte vara grundorsaken till prishöjningarna.

Varför talas det så litet om själva orsakerna till det växande underskiktet i samhället – de utslagna, de arbetslösa, de som hänvisas till kortvariga och otrygga beredskapsarbeten, ungdomarna som inte får arbete? Varför söker man undvika att tala om varför denna armé av arbetslösa och undersysselsatta i samhället ständigt ökat sedan slutet av 1950-talet?

Det har talats mycket om familjen. Det skall tydligen bli de borgerliga partiernas stora valfråga. Man ger en sentimental bild av familjen och gör en cynisk valspekulation i en veckotidningsmässig romantik kring den. Varför talas det så litet om de ensamstående, särskilt de ensamstående lågavlönade, de som betalar efter högsta skattetabellen men som får föga eller ingenting av sociala förmåner? Varför talas det aldrig om den växande kategorin frånskilda underhållsskyldiga, som utgör en så stor del av den grå arbetskraften på många arbetsplatser och som tycks vara lovligt byte för kronofogdar och nitiska socialmyndigheter? Varför talas det så litet om de tiotusentals barn som saknar verklig tillsyn och som är hänvisade till torftiga miljöer? Är det därför att man inte vill beskatta kapitalet så att man får råd att sörja för dem?

Varför talar man inte om invandrarproletariatet, vars barn handikappas i samhället därför att de inte får sin grundundervisning på hemspråk och därför inte heller rätt lär sig att ta sig fram på svenska?

Varför talar man inte om det stigande antal människor som drabbas av psykiska besvär, om de 80 000 som varje år söker sig till den psykiatriska vården? Är det därför att man är rädd att diskutera frågan, huruvida det i själva verket är samhället självt som befinner sig i ett sjukdomstillstånd?

Den officiella kanslihussvenskan överflödar av skönmålande ord som välstånd, jämställdhet, rättvisa, solidaritet. Det finns i det språket inga negativa ord som kan beskriva de verkliga problemen. Det är ett idealiserande språk, avsett att göra människor nöjda och passiva. Men hur är det i verkligheten med rättvisan, med det stora sociala fördelningsproblemet i detta kapitalistiska samhälle?

Ernst Wigforss var en gång den ideologiske förespråkaren för en socialt omfördelande reformpolitik. Hans idé gick ut på att öka olika sociala utgifter till förmån för de fattiga i samhället och att finansiera detta med progressiva skatter, som förhållandevis drabbade höginkomsttagare och kapitalister hårdare än andra. På det sättet skulle, menade han, en omfördelning ske. Detta skulle också stärka efterfrågan och motverka arbetslöshet.

Vad har det nu blivit av denna arbetarrörelsens gamla omfördelningspolitik? De progressiva inkomstskatternas andel av hela skatteuttaget har stadigt minskat. Däremot har de indirekta skatterna, som slår hårdast mot de små inkomsttagarna, kraftigt ökat. Ökat har också kommunal-skatterna, som likaledes slår hårt mot de små. Omfördelningseffekten i skattepolitiken har direkt försvunnit. I stället har kapitalbeskattningen minskats. Den effektiva vinstbeskattningen har också gått ner. Fördelaktiga avskrivningsregler och möjligheter till skattefria avsättningar har gynnat storföretagen. De får lagerstöd, investeringsstöd, lokalisering-bidrag, exportstöd och ett otal andra stödformer. Budgetåret 1972/73 betalades nära 11 miljarder kronor ut i direkt stöd till företagen. Samtidigt har kommunerna fått sin ekonomi försämrad därför att företagens avskrivningsregler blivit fördelaktigare. I dag betalar löntagarna 97 % av

alla kommunalskatter, bolagen mindre än 3 %. TCO har i en undersökning visat att företagens nettoinbetalningar till staten betydligt minskar. Flera ekonomer med anknytning till arbetarrörelsen, bl. a. Villy Bergström, har hävdats att arbetarklassen och löntagarna i själva verket fått sin ställning relativt försämrade i förhållande till kapitalet. Varför tas då detta aldrig upp i debatterna här i riksdagen?

Det har talats mycket om kvinnoår och om regeringens jämställdhetsdelegation. Men hur har det blivit med kvinnodiskrimineringen i verkligheten? Antalet kvinnor i arbetslivet har ökat, det är obestridligt. Men ökningen de senaste tio åren består till 70 % av deltidanställda. Andelen deltidare bland de arbetande kvinnorna har starkt ökat. Av de arbetande kvinnorna är det alltså en ökad andel som inte självständigt kan försörja sig. Det är de gifta kvinnorna som företrädesvis utnyttjas i deltid. Bland t. ex. ensamstående mödrar har antalet heltidsarbetande direkt gått ner, trots att denna kategori starkt ökar i antal. Bland ensamstående föräldrar är alltså 98 % kvinnor. Det betyder att vårdnadsbördan fortfarande vältras nästan helt på kvinnorna och att egentligen ingenting har hänt på det området sedan 1965. Bland de sökande på gymnasieskolan är 92 % på vårdlinjen och 97 % på konsumtionslinjen kvinnor – de som hör till de typiska lågavlönade kvinnoyrkena och som är ett slags förlängningar av kvinnans hemfunktioner i den gamla borgerliga familjen. På verkstads- och teleteknisk linje är sökandeprocenten flickor 0,8 resp. 0,5. Här har alltså över huvud taget ingenting hänt. Om man delar arbetsmarknaden i 38 större yrkesområden och undersöker hur det förhåller sig skall man finna att de typiska kvinnosektorerna – t. ex. vårdsektorn, kontorssektorn – de senaste tio åren har blivit ännu mer kvinnopräglade. På de typiska manssektorerna – administration och flertalet tillverkningsindustrier – är läget oförändrat; det finns t. o. m. ökad mansdominans.

I verkligheten upplever Sverige en ny konservativ våg i kvinnofrågan. Moderskapet idealiseras. Familjen romantiseras. Den kollektiva barn tillsynen blir alltmer en skottavla för försåtlig reaktionär propaganda. Ovetenskapliga teorier om själsliga skillnader mellan män och kvinnor utbreds t. o. m. på partiledarnivå. De borgerligas framstötter om vårdnadsbidrag är ingenting annat än en koppling till denna reaktionära våg. Den riktar sig mot kvinnofrigörelsen. Den måste därför energiskt bekämpas.

Den stora frågan för de flesta – för kvinnor, för män, för äldre, för den unga generationen – är frågan om arbete. Hur skall det kunna skapas arbete när de undersysselsattas och arbetslösas genomsnittliga antal på sikt ständigt stiger sedan 20 år? Hur skall man kunna bekämpa arbetslösheten i en kapitalistisk ekonomi, vars tillväxt ständigt minskar? Den var under de senaste tre femårsperioderna årligen 5,3 resp. 4,0 och 2,6 %. Hur skall man kunna ge kvinnorna arbete, när t. o. m. den statliga långtidsutredningen kalkylerar med att deltidarbetet även i fortsättningen skall vara deras normala lott? Hur skall man bekämpa arbetslösheten, när den totala mängden arbete minskar? Det är nämligen så att nedgången i genomsnittlig arbetstid per sysselsatt är klart större än sänkningen i

normalarbetstiden.

Varken socialdemokraterna eller de borgerliga ser arbetslöshetsfrågan som den långsiktiga, djupgående samhällsfrågan. För regeringen handlar det mest om att öka antalet tillfällighetsarbeten i AMS-regi. För de borgerliga handlar det mest om att söka pressa ut ännu större bidrag och förmåner åt företagen. Man ser inte på arbetslöshetsfrågan som ett uttryck för den kapitalistiska ekonomins långsiktiga lagar, dess inneboende tendenser, dess sociala kris.

Låt oss göra ett räkneexempel! Om både män och kvinnor i åldrarna 20–64 år skall vara sysselsatta till 90 %, om kvinnornas ekonomiska frigörelse alltså skall genomföras, om alla arbetslösa skall ha arbete och om flertalet deltidsarbetande skall kunna få heltidsarbete som de självständigt kan försörja sig på – då måste fram till 1990 ett nettotillskott av 865 000 heltidsarbeten anskaffas.

Ett kapitalistiskt samhälle kan aldrig förverkliga en sådan målsättning. Det visar den tendens hos detta samhälle som vi i dag kan studera. Kapitalismen producerar tvärtom själv – och måste producera – ökad arbetslöshet och utslagning. Kapitalismen lever på utnyttjande och diskriminering av kvinnor, av lågavlönade, av invandrare. Kapitalismens profitsträvan, särskilt när denna understöds av staten, skapar en tendens till orättvis fördelning och undergräver därmed grunden för sin egen tillväxt. Därför utvecklas kapitalismens ekonomiska tillväxt allt långsammare för att till sist stagnera. Därför resulterar varje ny lågkonjunktur i nya rekordsiffror för antalet arbetslösa och undersysselsatta. Därför drivs kapitalismen till ökad misshushållning med mänskliga och materiella resurser.

Vad som i dag behövs är en konsekvent och ärlig arbetarpolitik. En politik som angriper hyresutplundring och monopolpriser. En politik som avskaffar subventionerna till storföretagen och som gör skattepolitiken till ett instrument för omfördelning. En politik som angriper de stora samhällsproblemen utan rädsla för att röra vid maktfördelningen och de kapitalistiska produktionsformerna. En politik som går ut på att genomföra ett stort statligt industrialiseringsprogram, en omformning av transportväsendet och en stor social och miljömässig rehabilitering av samhället. En politik som genomför sextimmarsarbetsdagen för alla. Endast en sådan politik kan avskaffa arbetslösheten. Endast en sådan politik kan ge den planmässighet och möjlighet till styrning av ekonomin som krävs för att långsiktiga sociala mål skall kunna uppnås. En sådan politik måste bryta med den kapitalistiska marknadsekonomin, med den kapitalistiska makt- och äganderättsformen, med hela det system som har profiten som styrningsfaktor och vars natur uppammar till hänsynslöshet och samhällelig ansvarslöshet.

Arbetarrörelsens tradition i Sverige har alltid varit socialistisk. Det är ett svek mot denna ideologiska grund när man ingår i samarbete med storkapitalet, ger storkapitalet subventioner för att söka stabilisera dess allt orimligare och socialt stötande ekonomiska system. Det anstår inte

Nr 59

Onsdagen den
4 februari 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

ledaren för ett arbetarparti att ingå borgerliga resonemangsäktenskap med Per Ahlmark. Inte heller att sedan begå ytterligare månggifte med växelvis Fälldin och Bohman.

För ett stigande antal människor står det klart, att kapitalism och kommersialism spelat ut sin roll och att en annan samhällsordning är nödvändig. Endast arbetarklassen och arbetarrörelsen har möjlighet att vara den maktpolitiska bäraren av det nya socialistiska samhället. Det är dess historiska uppgift. Samverkan med kapitalet och dess politiska företrädare hindrar den uppgiftens fullföljande.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Att det ekonomiska läget är svårt och arbetslösheten i världen mycket stor i dag är väl närmast en självklarhet att konstatera. Den långvariga och djupa konjunkturedgången förbättras inte av att flera länder fortfarande tror på metoden att "svälta" sig genom krisen. Man minskar de offentliga utgifterna, sänker skatterna för industrin och tror att man på den vägen löser problemen. På många håll försöker man dock föra en aktiv och efterfrågestimulerande politik, men ännu är tecknen på en förbättring i den ekonomiska situationen inte helt uppmuntrande.

Vårt land har hittills inte drabbats så hårt av konjunkturedgången, men nu nås även vi av den. Att förhållandena hos oss är bättre än i de flesta andra industriländer beror på många ting, men en viktig faktor är den klara beslutsamhet vi visar att inte äventyra sysselsättningen för mer diffusa mål. Den budgetproposition som vi nu diskuterar kan sägas ha signaturen "arbete och trygghet främst". Beslutsamheten att med alla medel skydda sysselsättningen är starkt uttalad. Självklart kan man inte samtidigt med detta klara alla i och för sig goda reformförslag, men flera betydande reformer föreslås dock. Enligt långtidsutredningen måste ju de närmaste åren framför allt ägnas åt att fylla på de ekonomiska resurser som vi nu uttömmar för att möta konjunkturedgången. Vårt läge är starkt, men den aktiva kampen för att lösa kriserna innebär en kraftansträngning.

Att på ett rättvist sätt fördela de svårigheter som världskonjunkturen orsakar oss och att med kraft verka för att uppehålla sysselsättningen nu är viktigt. Men vi måste också beakta behovet av åtgärder på lång sikt för att kunna ge arbete och trygghet åt alla medborgare. Vi har i vårt land den högsta relativa sysselsättningen bland alla industriländer, dvs. den högsta procentandelen vuxna med ett förvärvsarbete. Men också hos oss finns en mängd människor som skulle vilja ha ett jobb men inte kan få något. 1973/74 påvisade LO/SAP:s näringspolitiska arbetsgrupp detta. Skall vi klara sysselsättningen för de från arbetsmarknaden utslagna äldre – äldre är man i dag inom industrin redan vid 55 år – och för kvinnorna och skall vi klara våra regionalpolitiska åtaganden, krävs minst samma takt när det gäller att skapa nya jobb som under 1960-talet, dvs. mer än 300 000 under en tioårsperiod. I den andan till-

sattes sysselsättningsutredningen 1974.

Sedan dess har antalet sysselsatta ökat med mer än 150 000. Det förslag som nyligen lagts fram av sysselsättningsutredningen innebär att man söker skapa 250 000 nya jobb inom den offentliga sektorn under den närmaste femårsperioden. På detta betänkande från sysselsättningsutredningen har följt en häftig debatt, och särskilt från centern har framlagts en rad förslag om sysselsättningen. Det syns mig därför angeläget att i denna diskussion föra fram några synpunkter på de mer långsiktiga problemen i vårt samhälle.

Inom vår arbetsgrupp konstaterade vi att 1973 års långtidsutredning och arbetskraftsundersökning fastslog att den spontana utvecklingen, dvs. näringslivets egen växtkraft utan särskilda åtgärder, skulle leda till att antalet jobb inom industrin minskade med 140 000 under 1970-talet, medan tjänstesektorn skulle öka med 250 000. Sysselsättningsutredningen gör i sitt betänkande hösten 1975 den bedömningen att industrissysselsättningen under de närmaste åren kommer att pendla mellan plus 25 000 och minus 30 000. 1975 års långtidsutredning anger ungefär samma siffror för industrissysselsättningen.

Denna kraftiga nedgång i sysselsättningen ansåg vi inte böra accepteras, trots att det sker en ständig produktionsökning även när man minskar antalet sysselsatta i industrin. Den kraftiga nedgången i industrissysselsättningen måste motverkas av både betalningsbalansskäl och av regionalpolitiska skäl. Man kan t. ex. inte lösa sysselsättningsfrågorna i glesbygds- och skogskommuner enbart med utbyggd service. Därför måste stor kraft sättas in på att bygga ut vår industri.

Redan att söka behålla industrissysselsättningen oförändrad är en mycket stor uppgift, som förutsätter mycket kraftiga investeringsökningar och styrning av kapitalet till industriinvesteringar. Så har också skett. I årets budgetproposition satsas 1,5 miljarder på regionalpolitiken och lika mycket på Statsföretag plus Stålverk 80 och åtgärder för varven, som kommer senare. Därtill kommer 500 milj. kr. till aktieköp i industriföretag men också stödåtgärder i form av lagerstöd, ökat forskningsstöd, fondfrisläpande m. m. Dessa åtgärder är värdefulla också på lång sikt och av betydelse inte enbart för dagens situation. Samma sak gäller riksbankens försök att styra över mera krediter till industriinvesteringar från konsumtion.

Men väsentligt är också att man gör klart för sig inom vilka områden det är praktiskt och marknadsmässigt möjligt och lämpligt att expandera. En satsning på kraftig utbyggnad av förädlingen av våra basindustriers produkter, främst stål- och skogsprodukter, torde vara en framkomlig väg. Likaså torde en satsning av svenska industrier på att genom organiserat samarbete kunna uppträda som leverantörer av nyckelfärdiga projekt inom olika industrigrenar m. m. vara värdefull. Denna typ av export kan gå både till östländer och utvecklingsländer. Att söka bygga upp en ökad export av miljövårds- och sjukvårdsprodukter, där Sverige ligger mycket långt framme i utvecklingen, är en annan väg. Sedan är

det naturligtvis möjligt att öka vår export av traditionella produkter, främst inom verkstadsbranschen, om man är klar över att det krävs mycket stora resurser och ansträngningar av såväl samhälle som näringsliv och att resultaten inte vinnas på mycket kort sikt.

De många nya arbetena måste dock komma till stånd inom tjänstesektorn, främst inom den offentliga vårdsektorn. Det är banalt att påpeka att en förskjutning av efterfrågan från industrivaror till tjänster sker och har skett inom alla utvecklade industristater. En satsning hos oss på vårdsektorn inom den offentliga verksamheten behöver inte motiveras främst med sysselsättningskäl. Vi ser nästan dagligen i tidningar och övriga massmedia hur förhållandena är på våra långvårds- och ålderdomskliniker, liksom vi konstaterar det vid varje besök där. Är vi försvarade med att vi – samtidigt som vi i vårt land säger oss ha världens högsta tekniska sjukvårdsstandard – inte har råd att ha personal tillräckligt för att de gamla skall få en riktig vård? Skall den generation som lagt grunden till vår välfärd vara tillfreds med att på ålderns dagar vårdas i en omgivning som visserligen är steril och blänkande av kakel och rostfritt, men där övervakningen oftast sker av en TV-kamera? Eller skall de vara nöjda med att vårdas i en korridor eller ett tvättrum, om det nu alls finns någon plats på vårdanstalt?

Det sägs då och då från konservativt håll och tyvärr också ibland av vissa företrädare för det s. k. näringslivet, att vi inte har råd med en sådan satsning på den offentliga sektorn som nu föreslås av sysselsättningsutredningen. Jag skulle vilja vända på det påståendet och fråga: Har vi verkligen så litet av samvete och skamkänsla i oss att vi kan låta bli?

Det är mot den bakgrund som jag här har försökt teckna närmast beklämmande att se centerns utspel när det gäller sysselsättningen. Man har huggit tag i siffran 400 000 nya jobb, och så går man ut med den och kräver en del saker. Ja, det är ju litet dunkelt vad man kräver. Partiledaren kräver att två tredjedelar av de 400 000 nya jobben skall komma inom industrin de närmaste åren – alltså 270 000 nya industrijobb samtidigt med ca 130 000 nya jobb inom vård- och tjänstesektorn! Herr Åsling kräver i en tidningsartikel omvända siffror – 150 000 nya industrijobb och 250 000 jobb inom vårdsektorn. Centerns ungdomsförbund framför ett tredje diffust förslag, som är svårt att tolka men som väl skall vara någonting i stil med vad sysselsättningsutredningen föreslagit.

Den som vill kommentera centerns förslag får väl dock utgå ifrån att partiledarens förslag ändå är partiets. 270 000 nya industrijobb under några få år, är det möjligt eller är det bara taktiska spekulationer? Centern företer ingen som helst beräkning över vad dessa nya jobb skulle kosta i investeringar – förståeligt nog. Men om man räknar med gängse siffror för vad en genomsnittlig industriarbetsplats kostar så kommer man fram till svindlande belopp. Man kommer fram till att detta skulle svara ungefär mot hela den svenska statsbudgeten under detta budgetår, 80 à 90 miljarder. Då har man ändå inte tagit med samhällsinvesteringarna, som

brukar uppgå till ungefär samma kostnad. Det skulle vara intressant att veta var dessa kapitalresurser finns att få. Som jämförelse kan nämnas att den svenska industrin inget år har varit över 15 miljarder i investeringar. Här är det fråga om helt andra siffror.

Men den enorma ökning av industriproduktionen som skulle följa på en sådan jätteinvestering måste ju också säljas. Var? Det talar inte centern om. Har vi verkligen ett så stort eftersatt konsumtionsbehov i vårt land? Eller hur ser den marknadsförings- och exportorganisation ut som skall kunna sälja alla dessa varor utomlands? Någon som helst analys av vilka industri- och produktionsområden som kan klara denna snabba expansion ger centern heller inte. Är det en jämntjock ökning över alla sektorer man avser, eller sitter centern inne med vetskap om några nya produkter som i ett slag skulle kunna bli världsprodukter och alltså möjliggöra denna exportökning? Man kan förstå centern när den underlåter att göra några preciseringar. Det är bäst så, eljest kommer man i kollision med den förargliga verkligheten.

För svensk arbetarrörelse har alltid orden "full sysselsättning" och "arbete åt alla" varit ledande paroller och är det i allra högsta grad i dag. Att ställa kraven på sysselsättning och trygghet för alla främst, så som sker i årets budgetförslag, är för oss naturligt. Det innebär då att vi är beredda att på allt sätt söka bygga ut det svenska näringslivet i den takt som våra resurser, möjliga exportmarknader och egna ökade konsumtionsbehov medger. Men samtidigt är vi beredda att se till att våra gamla och våra barn får de vårdresurser som behövs. I en demokrati som vår är det människornas behov och önskningar som skall vara bestämmande för politiken och den ekonomiska utvecklingen. Det är en politik som håller både för arbetet med att lösa dagens konjunkturkris och för att klara av arbetet för ett framtida samhälle.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg säger att arbetarrörelsens målsättning alltså är full sysselsättning, parollen är oförändrad. Låt gå för att parollen är oförändrad, men tyvärr, herr Svanberg, är problemen och verkligheten inte oförändrade. De har avlägsnat sig mer och mer från parollen. Det är det som är det verkligt oroande och det skall man inte försöka dölja med några skönmålningar.

År 1974 var antalet anmälda arbetslösa vid AMS ca tre gånger högre än 1965. Arbetslöshetsnivån är i dag ca 70 000 personer. Den har gått ned något tillfälligt, men väntas återigen stiga. Denna arbetslöshetsnivå, 70 000, skulle man aldrig ha tolererat utan betraktat som ytterst allvarlig då man förde sådana här resonemang i början på 1960-talet. Men i dag kallar t. o. m. statsministern själv en arbetslöshetsnivå på 70 000 för att man håller arbetslösheten nere. Det gör han trots att genomsnittet ligger på en betydligt högre nivå än den normalt brukade göra under 1950-talet och början av 1960-talet.

Sysselsättningen har ökat så kolossalt! Ja det är klart att man kan

få vackra siffror över sysselsättningen om man tar med alla deltidssarbete. Man räknar en person som sysselsatt oavsett om denne arbetar 40, 20, 10 eller 5 timmar. Den som arbetar 5 timmar likställs i statistiken med den som arbetar 40 timmar. Då är det klart att man får en otrolig mängd sysselsatta. Men så kan man inte göra, utan man måste räkna om de deltidanställdas arbeten till heltidsarbeten. Sedan måste man även räkna dem som verkligen är i arbete och alltså inte offer för den ökade tendensen till sjukskrivning vilken är en följd av att arbetslivet blivit mer påfrestande än tidigare. Om man räknar dem som är i arbete och sorterar bort de tillfälliga konjunkturmässiga årsvariationerna fick man för treårsperioden 1962–1965 att jämnt 3 miljoner heltidsarbetande var i verksamhet, medan för åren 1970–1973 antalet var 2 917 000. Detta visar att man, då man gör en kritisk statistisk granskning av det hela, får en betydligt mindre optimistisk bild av allmänna sysselsättningstendenser.

Långtidsutredningen har sagt, som jag tidigare nämnde, att den räknar med att kvinnorna även i fortsättningen skall få nöja sig med deltidssarbete. Jag vill då fråga herr Svanberg: Är det ett sätt att garantera full sysselsättning? Är det förenligt med parollen "full sysselsättning"? Om vi nu inte med det ekonomiska system som råder och med de tendenser det visar kan garantera att vi kan leva upp till denna paroll utan man tvärtom avlägsnar sig mer och mer från den, vilka nya metoder vill då herr Svanberg införa för att säkra det gamla målet full sysselsättning? Är han beredd att äventyra det kapitalistiska samhällets själva existens och övergå till ett annat produktionssystem?

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg angriper centern för vår målsättning – jag poängterar att det är en målsättning som uttryck för en ambition politiskt – att skaffa 400 000 nya jobb fram till början av 1980-talet. Jag får, herr talman, påminna herr Svanberg om att vi två hade ett replikskifte i den här kammaren för ett antal år sedan. Den gången hade centern lanserat målet: 100 000 nya jobb. Herr Svanberg sade då att det kommer att bli alldeles för dyrt att försöka skaffa arbeten till 100 000 människor. Herr Svanberg sade: Om det mot förmodan skulle lyckas, var i all världen skall vi då sälja de produkter som dessa 100 000 människor skall producera?

Det blev, som alla minns, så att vi fick över 100 000 jobb, men först efter det att centern lagt fram ett förslag till stimulanspaket för näringslivet, som innebar att ett mycket stort antal av dessa jobb skapades i form av ny sysselsättning inom industrin.

Herr Svanberg säger: Vi får vara glada om vi kan behålla sysselsättningsgraden i industrin oförändrad. Han säger att det är ett högt mål. Då frågar jag: Hur skall det gå, med de begränsade målsättningarna, att förverkliga tesen om arbete åt alla? Jag kan inte se att det kan gå. Är herr Svanberg belåten med exempelvis förvärvsfrekvensen i Norr-

botten? Är herr Svanberg missbelåten med att vi försöker skapa 400 000 nya jobb? Vi utgår då från att vi skall ha en förvärvsfrekvens för kvinnor i Stockholm lika stor som den för män i exempelvis Jönköpings län.

Är det en orimlig tes om man vill skapa arbete åt alla? Hur skall det gå med ungdomsarbetslösheten om vi inte har målsättningen att skapa nya jobb? Hur skall det gå med kvinnoarbetslösheten? Är herr Svanberg belåten med den dolda arbetslösheten? Herr Svanberg frågar var kapitalresurserna skall komma ifrån. Jag vet att kapitalet är svårt att få fram, men vi skall inte bortse från att det direktproducerande näringslivet genererar kapital.

Herr Svanberg tövar inte att satsa 30 miljarder kronor på kärnkraften och herr Svanberg har väl goda ambitioner när det gäller Stålverk 80, som jag gissar kommer att kosta 20 miljarder kronor – utan de sociala kostnaderna runt omkring. Låt mig säga: Vi vill för vår del gärna hålla med om att det inom den offentliga sektorn finns områden som man måste satsa på. Dit hör vårdsektorn, barnomsorgen etc. På de sektorerna är vi med på att satsa som regeringen vill, men vi säger: Skall vi klara vår bytesbalans och skall vi klara målet arbete åt alla, måste vi också satsa på det direktproducerande näringslivet.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Några få ord till Jörn Svensson. Han påstår att paroller och verklighet inte stämmer när det gäller de arbetslösa och vill mot bakgrund av dagens konjunktursituation påvisa hur det kommer att gå på lång sikt. Men märk väl att han jämför åren 1970–1973 med åren i början av 1960-talet. Nog vore det väl litet konsekventare att jämföra med åren 1974–1975, eftersom vi talar om dem. Jag är medveten om att det fortfarande återstår väldigt mycket att göra på lång sikt för att förverkliga målet arbete åt alla. Men det sker ständigt försök att utveckla dessa ansträngningar, och långtidsutredningens tal om deltid tror jag inte att man skall ta alltför allvarligt. Visst kommer det att finnas deltidsarbeten under lång tid framöver – sådana är bättre än inget arbete alls – men jag vill säga att vi är på väg åt rätt håll.

Johannes Antonsson hänvisade till ett replikskifte vid ett tidigare tillfälle i samband med att centern förde fram sin idé om 100 000 nya jobb. Också dessa skulle skapas inom en viss tid, och jag skulle då ha sagt att vi inte hade råd med det. Men vad jag sade var väl att det i den situation som just då rådde och på det sätt som centern anvisade inte fanns någon sådan möjlighet. Konjunkturutvecklingen vände emellertid, och sedan har vi fått dessa jobb inom den industri som just då hade arbetslöshet.

Vidare skulle konjunkturuppgången – hör och häpna – ha berott på att centern lade fram sådana konjunkturpolitiska förslag att utvecklingen vände uppåt. Centern hade väl i och för sig sina förslag, men om de var de viktigaste kan vi lämna därhän. Men var skall man, säger herr Antonsson, få de 400 000 jobben om man inte gör på det sätt som centern

anvisar? Jag har hela tiden hållit med om att vi behöver mer sysselsättning på lång sikt men jag har också sagt att vi inte skall inbilla människor att vi kan skapa 270 000 nya industrijobb på den korta tid som det gäller. Att skaffa fram de 250 000 jobb som sysselsättningsutredningen talar om är ju en något annan sak. Det är beklämmande att centern här förespeglar människorna något som är omöjligt. Vi kan på sikt klara uppgiften.

Jag har också sagt att det inte är dåligt om vi bara kan upprätthålla industrissysselsättningen. Det skulle betyda en enorm produktionsökning i vårt land med tanke på att alla experter talar om att en nedgång skall komma i industrissysselsättningen. Låt oss vara överens om att människorna kan få jobb i ett samhälle där tjänsteproduktionen ökar. Vi måste ha en industrisektor för att klara bytesbalansen osv. Men lägg märke till att produktionen inom denna sektor ökar, även om antalet sysselsatta inte stiger. Om alla hederligt kunde säga att vi skall göra vad vi kan för att utveckla industrin och se till att alla resurser används för industriinvesteringar men därvid också skall vara medvetna om att den stora sysselsättningsökningen sker inom tjänstesektorn – inte bara på den offentliga sidan – och att sysselsättningsökningen på kort sikt endast till mindre del kommer inom industrisektorn, kunde vi vara överens. Men de är inte vad centern går ut och säger. Centern säger att man kan skaffa 270 000 nya jobb på fyra år. Det kan ni inte, och det kan inte heller någon annan göra.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Svanberg, som säger att vi är på väg åt rätt håll. Man måste ju när man utvärderar sysselsättnings- och arbetslöshetssiffror försöka utjämna de tillfälliga konjunkturvariationerna för att kunna jämföra utvecklingen på sikt. Då måste man se på grupper av år och jämföra med tidigare flerårsmedeltal. Oavsett hur man laborerar med siffrorna på det sättet – och herr Svanberg kan få göra det hur mycket han vill – t. ex. med femårs- eller med treårsperioder eller med hela perioden 1970–1975 jämfört med hela perioden 1960–1965, skall man överallt finna samma tendens. Den genomsnittliga nivån på antalet arbetslösa och undersysselsatta stiger kraftigt och obönhörligt. Detta är inte att vara på väg åt rätt håll.

Samtidigt har vi det problem som jag tidigare i min inledning påpekade, nämligen att tillväxttakten i ekonomin också minskar. På den punkten kan jag peka på siffror ur regeringens egen budgetproposition. Tillväxttakten har minskat från 5 % i början av 1960-talet till cirka 2,6 % under den senaste femårsperioden.

Dessa siffror skall ställas mot varandra, dvs. en ökad genomsnittlig arbetslöshet och undersysselsättning parallellt med en minskad tillväxt. Detta kan ju inte föra oss närmare målet full sysselsättning eller "åt rätt håll", som herr Svanberg säger. Där ligger problemet.

Jag frågar: Är herr Svanberg beredd att så ingripa i det ekonomiska

systemet att dessa stagnationstendenser kan övervinnas och ett annat system, en socialistisk planekonomi, kan byggas upp för att garantera full sysselsättning?

Så till herr Antonsson. Han kritiserar mycket energiskt socialdemokratins sysselsättningspolitik. Och förvisso tål den att kritiseras! Men då tycker jag verkligen att herr Antonsson sitter i glashus, eftersom han kritiserar en politik som är den logiska följderna av att vi tvingas att dras med ett kapitalistiskt samhälle, som inte förmår garantera full sysselsättning utan som ständigt skapar ny utslagning och ny arbetslöshet. Om man som herr Antonsson är bunden vid det kapitalistiska systemet och tror att detta system skall existera i all framtid, då är man också bunden att acceptera varje ny rekordnivå på arbetslösheten, som varje ny högkonjunktur kommer att föra landet till.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg reducerar nu, om jag fattade honom rätt, sina ambitioner när det gäller centern och säger att om centern vill renhårigt tala om att man tänker göra vad man kan för att skaffa så många nya jobb som möjligt, då skall han inte kritisera oss. Det är självfallet, herr Svanberg, och det borde inte behöva sägas, att ingen människa i något politiskt parti och inte heller någon företagare i det här landet kan göra mer än vad som står i mänsklig makt för att skaffa så många nya arbeten som möjligt. Och när vi har sagt att vår politiska ambition och vår sysselsättningsmässiga målsättning är att skapa 400 000 nya jobb fram till början på 1980-talet ställer vi inte ut detta som något löfte, utan det är som sagt vår målsättning. Det blir sedan beroende av den offentliga sektorn och av det privata näringslivet, om denna målsättning skall kunna genomföras.

Jag vill fråga herr Svanberg: Är verkligen den målsättningen för hög, när sysselsättningsutredningen själv kommer fram till att med samma medelfrekvens i sysselsättningen som man har i de län där sysselsättningsgraden är högst, behövs det 380 000 nya jobb. Tar herr Svanberg avstånd från sysselsättningsutredningen på det området?

Jag kan inte komma ifrån det faktum, att skall vi kunna åstadkomma jämvikt i bytesbalansen och skall vi kunna lösa kapitalproblemen i vårt land, gäller det att skapa nya jobb inom industri- och servicesektorerna – framför allt inom industrin – så att vi kan sälja produkter och få det kapital som vi nu har måst låna på utlandsmarknaden. Om man vill vara riktigt drastisk kan man säga att vi lånar till livsmedelssubventioner åt konsumenterna, och det tycker jag att vi i ett så högtstående land som Sverige borde hålla oss för goda för att göra. Att sänka livsmedelskostnaderna är vällovligt för de konsumtionssvaga grupperna – men vi borde inte låna till detta.

Till herr Svensson i Malmö vill jag bara säga att centern i alla tider har kritiserat ensidig satsning – när sådan satsning har förekommit – på stora monopolföretag. Redan i vårt första program har vi uttalat att

vi vill bryta maktmonopol och karteller inom näringslivet.

Det har emellertid skett en utveckling på detta område – det kan herr Svensson inte förneka – i riktning mot stora enheter; i vissa fall har den varit nödvändig, i andra fall inte. Denna utveckling kan ha kommit sig av att regeringspolitiken varit för passiv.

Jag observerade att statsministern i sitt anförande i dag sade att regeringen självfallet satsar på mindre företag. Det är i så fall bra litet! Hela politiken är skraddarsydd för de stora företagen. Det gäller investeringsfonderna och det gäller många andra saker. Vi måste, herr talman, satsa väsentligt mera på mindre och medelstora företag, om vi skall kunna klara sysselsättningen och bytesbalansen och skapa resurser för angelägna nya trygghetsreformer.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö talar om att laborera med siffror hur man vill. Jag påpekade just att han laborerar med siffror för vissa år som passar honom. Låt oss sluta med det!

Jörn Svensson säger att sysselsättningen hela tiden har minskat. Nej, det är inte sant. Om man håller sig till industrissysselsättningen kanske påståendet är riktigt, men det är en annan femma, eftersom industrissysselsättningen inte omfattar all sysselsättning i samhället. Dessutom skall man inte som en jämförelse ta bara dagens situation när man talar om konjunkturpolitik, eftersom konjukturerna ju går i vågor.

Sedan frågade Jörn Svensson, om jag är beredd att förordna ett annat system än det privatkapitalistiska. Det kan inte ha undgått Jörn Svensson att vi i det socialdemokratiska partiet ständigt har försökt se till att få en styrning på detta område, en planering som är vettig. Jag tycker inte att detta är att genomföra något marxistiskt-socialistiskt system, men det är ett sätt att införa en samhällssyn som betyder att samhällets och människornas behov skall vara bestämmande, inte doktrinerna. När Jörn Svensson frågar om jag är beredd att införa ett annat system kan jag svara: Ja, visst är jag det, men inte det system som Jörn Svensson vill ha, utan det system som vi undan för undan arbetar med.

Herr Antonsson talar om att jag har sagt, att om centern är med på att göra vad man kan så är det bra. Men, tillägger han, 400 000 nya jobb är ju en målsättning, det är inget löfte. Nej, jag förstår det. Här i riksdagen måste ni säga att det är en målsättning – men var snälla och säg det ute i er propaganda också. Påstå inte att det här skall ni klara, för det kan ni inte klara på ert vis. Visst kan vi skapa 400 000 nya jobb på den tid ni anger, men huvuddelen av dem kommer då att hamna inom tjänstesektorn och den offentliga sektorn och icke i industrin; det går inte.

Sedan frågar herr Antonsson om jag tycker att det här målet är för högt satt. Nej, visst inte. Redan 1973 angav vi i den näringspolitiska gruppen att det behövdes så många jobb, men vi har aldrig sagt att vi kan placera huvuddelen av dem inom industrin, för det går bara inte.

Herr Antonsson är för så väldigt mycket, han är beredd att satsa 20 miljarder på Stålverk 80. Nu har siffran 20 miljarder aldrig nämnts beträffande Stålverk 80, men strunt i det. Och herr Antonsson kanske börjar tvivla nu; det finns företrädare för hans parti som darrar på manschetterna när det gäller Stålverk 80 och inte vill vara med om det. Jag är beredd att satsa på det, jag är beredd att satsa på allt det vi kan klara av industriutbyggnad – men det betyder icke 270 000 nya jobb. Erkänn det och gå inte ut och driv propaganda med den siffran för att sedan här i riksdagen säga litet blygsamt: Ja, men det är ju bara en målsättning.

Herr förste vice talmannen anmälde att herrar Svensson i Malmö och Antonsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Härefter tillkännagav herr förste vice talmannen att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Först några få ord till herr Svanberg: Vi har inte gått ut i någon propaganda från vårt parti och sagt att vi kräver 400 000 nya jobb. Det står i vårt näringspolitiska program att det är en målsättning, och vi har i detta program och i vår partimotion föreslagit åtgärder för att nå det målet.

Jag tror att om man studerar de förslag vi har lagt fram här i riksdagen, får man klart för sig att vi också vill satsa på den offentliga sektorn för att tillgodose människors vårdbehov i olika åldrar. Men vi drar dessutom slutsatsen – vilket är väldigt viktigt i det här sammanhanget – att skall samhället ha råd med viktiga och angelägna reformer, måste vi se till att så många människor som möjligt kommer i arbete. Det är genom vårt gemensamma arbete som vi skapar resurser för att bygga ut vårt trygghetssystem.

Så till mitt egentliga anförande.

Barn – morgondagens föräldrar – behöver vuxna, att tala med, att likna, att ge ömhet till, att få trygghet av. Vad erbjuder vi dem?

Dessa ord är inledningen till ett upprop från Rädda barnen i dess kampanj mot underhållningsvåld och serievåld. Det finns all anledning att begrunda dem i ett vidare sammanhang. Barnen är framtiden. Vi måste ge dem bästa möjliga start i livet – det borde vara en självklarhet, men som utvecklingen visat på många områden har vi inte lyckats. Orsakerna till detta är många. Jag tror att vi i allt samhällsarbete måste gå tillbaka till dessa inledande ord om vad barn behöver och konstatera att vad många vuxna saknar är någon att tala med, någon att likna, någon att ge ömhet till, någon att få trygghet av.

I vårt land har under de senaste årtiondena allt fler människor ställts utanför en daglig gemenskap. Det gäller många äldre men också många vuxna i aktiv ålder. Det finns uppgifter som säger att nära två miljoner

svenskar i dag lever i ensamhushåll. Även om den siffran är för hög så vet vi dock att denna grupp år från år blir allt större. Många ensamma liksom barnfamiljer har genom den omflyttningspolitik som bedrivits tvingats leva långt från anhöriga och vänner. Det är också ganska lätt att konstatera att vi i det här landet bor mera åtskilda vad generationerna beträffar än människorna i de flesta andra länder – gamla för sig, unga för sig osv. Detta är orsak till mycken ensamhet och kontaktlöshet. För att kunna ge våra barn trygghet måste vi också låta dem omges och vårdas av trygga vuxna.

Det är mot denna bakgrund vi inom centern har format vår familjepolitik. Men vad som är trygghet för den ena familjen är det kanske inte för en annan. Liksom mellan individer varierar behoven också mellan familjerna. Det är därför samhällets uppgift att stödja barnfamiljerna på ett sådant sätt att de har de bästa möjligheterna att välja hur de olika familjemedlemmarna sinsemellan skall dela ansvaret beträffande ekonomi, vård och fostran. För att uppfylla dessa krav har vi i vår partimotion från centern föreslagit:

1. Ersättning till alla familjer med barn under tre år i form av ett beskattat vårdnadsbidrag, då föräldraförsäkring inte utgår. Detta skall ses som ett erkännande av att vårdinsatsen för de egna barnen är att jämställa med annat yrkesarbete och med annan inkomst. I motsats till en delföräldrapenning, som familjestödsutredningen föreslagit, är denna ersättning lika för alla familjer, dvs. samhället värdesätter inte vården efter föräldrarnas inkomst. Genom att ersättningen beskattas blir den också trygghetsgrundande, vilket för många med låga eller inga inkomster innebär en stor fördel i förhållande till ett obeskattat bidrag. Ett vårdnadsbidrag ger också rättvisa för de familjer som inte har tillgång till vare sig arbete eller daghem.

Jag skulle här vilja något anknyta till vad statsministern sade på förmiddagen i dag när han jämförde två fäder som var ute och drog sina barnvagnar, den ene med tre barn födda före den 1 juli i år och den andre med ett barn fött därefter. Han sade att den ene får vårdnadsbidrag på 24 000 kr. och den andre ingenting alls. Det är ju så, när man skall införa reformer, att det alltid blir en tröskeleffekt. Men man kan se två fäder i exakt samma situation fundera över – om de uppstår föräldrapenning – varför den ene skall ha 25 kr. per dag och den andre 179 kr. per dag. Det är denna ojämlikhet som socialdemokraterna förmodligen vill förlänga – vi har ju ännu inte sett något förslag.

2. Barnbidragen måste indexregleras, så att samhällets stöd till barnfamiljerna inte urholkas med den snabba prisstegring som vi har i vårt land.

3. Rätt att förkorta sin arbetsdag till sex timmar för att få mera tid med sina barn när de är små.

4. Utbyggnad av barnomsorgen i daghem och familjedaghem, så att behovet är täckt inom en tioårsperiod. De nya statsbidragsregler som föreslagits innebär att kommunerna får ett avsevärt bättre stöd än tidigare.

Förändringarna av reglerna för öppethållande från krav på minst fem timmar till krav på sju timmar kan dock komma att försvåra möjligheterna att anpassa verksamheten till det lokala behovet. En stor del av småbarnsföräldrarna har eller önskar få deltidsarbete. De önskar ofta utnyttja samhällets barnomsorg i daghem eller i familjedaghem under kortare tid än sju timmar. Vi anser det lämpligt att gränsen fem timmar bibehålles, då detta underlättar för kommunerna att anpassa verksamheten efter behoven, men det får självfallet inte innebära att efterfrågan på tillsyn under mer än fem timmar eftersätts.

5. Det är viktigt att de föräldrar som väljer att själva vårda sina barn under småbarnsåren inte tappar fotfästet på arbetsmarknaden. Därför skall man ha rätt till tjänstledighet till dess barn fyllt tre år.

I debatten kring familjepolitiken har vårt förslag kritiserats för att det skulle innebära ett konserverande av invanda könsroller. Detta kan inte vara något annat än en medveten misstolkning. Programmet bygger i stället, herr talman, på ett delat ansvar mellan föräldrarna och ett erkännande av den betydelse vård och fostran av barnen har genom att man i olika avseenden jämställer denna verksamhet med annat yrkesarbete. Detta är mycket klart uttryckt i centerns partimotion, där följande står att läsa:

”För de flesta kvinnor är det numera självklart att få yrkesarbete på samma villkor som männen och att ha rätt till den stimulans och de utvecklingsmöjligheter som man kan nå genom kontakter med arbetskamrater och andra vuxna och den ökade självständighet och sociala trygghet som det innebär att i ekonomiskt hänseende vara oberoende.

Ett delat ansvar för barn, hem och yrkesverksamhet mellan föräldrarna är i dagens samhälle en förutsättning för en givande familjegemenskap. Det är nödvändigt med en sådan ansvarsfördelning för att både män och kvinnor skall kunna utveckla alla delar av sin personlighet och ta till vara sin inneboende förmåga. Framför allt är en ansvarsfördelning nödvändig för att barnen redan från början skall kunna få den rätta kontakten med båda föräldrarna.

Unga föräldrar har i allt större utsträckning tagit fasta på detta. Även om viljan till ansvarsfördelning finns, visar det sig dock att det finns många praktiska hinder att övervinna. Framför allt gäller detta arbetsgivares och arbetskamraters attityder och arbetslivets krav i övrigt. Det gäller barnomsorgssidan. Det gäller den ekonomiska situationen.

För att skapa bättre förutsättningar för jämställdhet mellan män och kvinnor och för att minska problemen för barnfamiljerna krävs insatser från samhället på dessa områden. Insatserna måste utgå ifrån att föräldrarna har ett i alla avseenden gemensamt ansvar för barnen samt från deras rätt att själva bestämma hur de sinsemellan fördelar detta.”

Det är inte, som framgår av detta och vad jag sagt i övrigt, fråga om att konservera fördomar utan i stället ett försök att göra slut på dem. Det är vår bestämda uppfattning att både far, mor och barn får ökad trygghet och gemenskap om man bryter upp de gamla könsrollerna

och på ett förutsättningslöst sätt delar på ansvar, glädjeämnen och svårigheter som alltid finns i en familjegemenskap.

Omsorgen om nästa generation får dock inte bara räcka de första åren. Skolan måste utvecklas så att den socialt och kunskapsmässigt ger eleverna en bra och trygg start i livet. Det finns alltför många barn som växer upp i otrygga och ofullständiga miljöer. Många har kanske snäva referensramar mot arbetsliv och vuxenvärld. Eleverna saknar ofta de vardagsnära hållpunkter för undervisningen som är nödvändiga för att skolan skall upplevas som meningsfull.

Skolan måste ge barnen de nödvändiga baskunskaperna och erfarenheter som de inte kan få på annat sätt. Skolan måste utgå från dagens situation för att genom barnen kunna påverka morgondagens samhälle i en positiv riktning. Men det går inte att utan vidare lägga nya uppgifter på skolan. Utrymmet i timplanen gör det nödvändigt att prioritera.

Centerpartiet begär därför att en utredning tillsätts för att se över läroplanen för grundskolan. Det är särskilt två omständigheter som motiverar en sådan översyn. En av de allra mest grundläggande förutsättningarna för att fungera i det här samhället är att man kan läsa, skriva och räkna. Det har konstaterats brister i detta avseende hos våra ungdomar. Skolan måste koncentrera sina ansträngningar på att ge eleverna dessa baskunskaper. Den andra omständigheten är betydelsen av att få en mera praktisk inriktning och verklighetsförankring av skolan. Här har riksdagen gjort enhälliga uttalanden såväl 1972 som 1974 utan att något påtagligt hänt i landets skolor. Nu är det dags att ta i på allvar.

Jag vill också framhålla att när man på detta sätt utvecklar skolan så att den upplevs vara meningsfull av eleverna löser man en hel del av skolans sociala och allmänmänskliga problem.

De ord jag inledde med om barnens behov av vuxna för att känna trygghet gäller naturligtvis också förhållandena mellan barnen och lärarna i skolan. Det behövs tid för att utveckla personliga relationer mellan den enskilde eleven och läraren. Detta är oftast en förutsättning för att nå bra resultat i skolans ämnen och för samvaron i klassen. Låt oss arbeta för en skola där möjlighet till detta är en självklarhet.

Vårt land har under en lång följd av år haft en betydande invandring från många olika länder. Dessa människor har gjort ovärderliga insatser i vårt samhälle. Många har fått ta de sämsta jobben, andra har utfört mycket kvalificerat arbete. I de allra flesta invandrarfamiljer finns barn. Det är ett stort ansvar vi har för att dessa skall få en bra start i sitt nya land, oavsett om de stannar här för gott eller bara för en kort tid. Det står alltmörklart att de behöver avsevärt mera undervisning i sina resp. modersmål än vad de fått hittills. Det måste vara en självklar rättighet att få utveckla ett eget språk som man kan tänka på, som man kan uttrycka känslor med. Det behövs många insatser på detta område, men det blir anledning att återkomma till detta längre fram i vår.

I det sammanhanget bör också, herr talman, invandrarkvinnornas situation uppmärksammas. De är kanske den mest isolerade gruppen bland

invandrarna, men de spelar alldeles säkert en mycket viktig roll i invandrarfamiljens liv, där de står för mycken trygghet, kontakt med och bevarande av hemlandets kulturtraditioner. Vad frågan gäller är att invandrarkvinnorna i takt med den övriga familjen skall få möjlighet till utbildning och kontakter med det nya hemlandet.

Detta anförande har, herr talman, i många sammanhang innehållit ordet trygghet. Jag upplever ofta att människor känner osäkerhet och oro inför framtiden men också för vad som sker dagligen runt omkring oss. De saknar trygghet i ordets vida bemärkelse. Inte minst gäller det de äldre. Våldet sköljer över oss i olika former – från verkligheten och som underhållningsvåld. Vad vi många gånger glömmet är att det är de otrygga, de utstötta som begår brott. Det är de som blir inspirerade av underhållningsvåldet till sina dåd. Borde inte detta ge oss allvarliga tankeställare. Vilket pris är vi beredda att betala för en stunds avkoppling? Skall kanske våra barn nu och i framtiden betala notan?

Herr talman! Vi får inte försitta någon tid att genomföra en politik på bred front som ger våra barn en god uppväxt och en god start i livet. Det är den bästa investeringen för framtiden.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Statens skattepolitik är ett av de absolut viktigaste instrumenten för att genomföra samhällets allmänekonomiska mål. Sverige står i dag inför ett brydsamt samhällsekoniskt läge. Det kraftiga underskottet i handelsbalansen är ett problem som vi visserligen delar med åtskilliga andra industriländer men situationen blir inte mindre allvarlig för den skull. Långtidsutredningen har angivit ramar för att uppnå balans gentemot utlandet år 1980. Medlet att åstadkomma detta är ytterligare investeringar i svenskt näringsliv för att kunna erbjuda exportmarknaden ökad volym av svenska produkter och på så sätt tillföra det svenska folkhushållet ökade tillgångar.

I fråga om denna allmänna målsättning torde det knappast föreligga några delade meningar. Jag vill dock betona att det inte räcker med att skapa tekniska och ekonomiska förutsättningar för att salubjuda svenska varor – dessa varor måste också kunna produceras till priser som gör att de blir konkurrenskraftiga gentemot varor från konkurrentländer.

För att nå balans i de utrikes betalningarna 1980 måste prishöjningarna i Sverige dämpas. Vi vet att vi inte kan helt avskärma oss från de prishöjningar som kommer utifrån, men det är då desto viktigare att vi gör allt vad som kan göras för att eliminera de inhemska prishöjningseffekterna. Det är här den svenska skattepolitiken griper in på ett påtagligt sätt. Även om de stegrade energikostnaderna har varit förklaringen till en viss del av inflationen under de senaste två åren så kan man inte resonera bort att det främst är de stora lönestegringarna som verkat prishöjande. Att lönestegringarna har blivit så kraftiga är ett resultat av de orimliga marginalskatterna. Löntagarna har helt enkelt varit tvungna att begära lönekompensation för skatterna, antingen man nu har sagt ut

det helt öppet eller inte.

Att skattepolitiken faktiskt fungerar på det här sättet är också regeringen medveten om. De upprepade skatteprovisorierna är ett uttryck för denna insikt. Men skatteprovisorierna har de facto inneburit en fortsatt ökning av det totala skattetrycket. Den s. k. skatteelasticiteten illustrerar detta. Den har under åren 1970–1975 varit i genomsnitt 1,20.

Det innebär att när den gemensamma kakan, BNP, har ökat med 1 % har den offentliga sektorns inkomster ökat med 1,2 %. Den offentliga sektorn har alltså tagit allt större del av den gemensamma kakan.

Betraktar man resten av 1970-talet genom långtidsutredningens glasögon så förutsätter den i alternativ 1 en skatteelasticitet på 1,24, alltså ett stegrat skatteuttag och i alternativ 2 en skatteelasticitet mellan 1,33 och 1,41. Även om sådana här sifferserier är tråkiga att lyssna till så visar de dock att man i det socialdemokratiskt ledda finansdepartementet kalkylerar med ett ökat skattetryck för att komma till rätta med de samhällsekonomiska problemen.

Vi i moderata samlingspartiet anser att detta är en felaktig metod för att rätta till problemen i samhällsökonomin. Den ytterligare ökning av det totala skattetrycket som landet kommer att få uppleva om socialdemokraterna skall leda utvecklingen under resten av 1970-talet kommer att försvåra i stället för att underlätta uppnåendet av balans i de utrikes betalningarna fram till 1980. Det skulle innebära inte bara ett fasthållande vid den förda högskattepolitiken utan t. o. m. en skärpning av skattetrycket, vilket i så fall kommer att leda till att vi fortsättningsvis kommer att få kraftigare nominella lönehöjningar i vårt land än i omvärlden. Det är mot denna bakgrund vi moderater bestämt hävdar att högskattepolitiken måste stoppas. Det är endast via ett rimligare skattetryck som vi kan stärka vår konkurrensförmåga gentemot utlandet. Vi är för vår välfärd helt beroende av vår utrikeshandel. Det är därför viktigare att se till att man kan förverkliga de uppställda målen än att prestigemässigt hänga fast vid en förlegad skattefilosofi.

På grund av den kraftiga progressiviteten i de statliga skatteskalorna kan dessa inte fungera utan justering varje år numera. Det är redan klart att nuvarande skatteprovisorium måste ersättas av ett nytt provisorium den 1 januari 1977. Det provisoriet kommer inte att utarbetas av skatteutredningen, och lika bra är kanske det; varje provisorium har hittills fördröjt utredningens arbete ett år i taget och meningen är ju inte att 1972 års skatteutredning skall bli en evighetsmaskin. Förhoppningsvis bör utredningen dock kunna presentera förslag till definitiv skatteomläggning att träda i kraft 1978.

Jag vill betona att det då är väsentligt att nästa års provisorium inte blir sådant att det försvårar den definitiva omläggningen. Jag har tidigare anfört att det i detta läge vore rimligt att begränsa sig till att indexreglera skatteskalor och grundavdrag. Dess värre tycks regeringens och socialdemokraternas motstånd mot en indexmetod i detta fall vara utomordentligt prestigebundet. Vi får avvakta vad som kommer från finans-

departementet. Låt mig dock deklarerat att i den mån man vill göra en skatteskalejustering som i stort sett motsvarar en indexreglering, så kommer vi moderater inte att lägga stenar i vägen. Jag vill nämna detta, ifall det nu är så, att det just är ordet indexreglering som för herrarna socialdemokrater är ett mer eller mindre fult ord.

Vad som hittills saknats i den svenska skattedebatten är en egentlig målsättningsdiskussion. Det kan i och för sig förklaras av att inflations-takten varit så hög under 1970-talet och att därför de kortsiktiga orimligheter framstått som så orimliga att ingen liksom orkat se längre fram än till nästa års bekymmer. Att konstruera ett skattesystem som fungerar med en tioprocentig inflationstakt är nära nog en omöjlighet – såvida man inte går över till ett rent proportionellt system. Däremot bör man kunna åstadkomma ett smidigt system som fungerar om prishöjningarna reduceras till nivån 3–4 % årligen. Nu är ju dilemmat att det ena föder det andra. För att vi skall komma ner till en inflationstakt på 3–4 %, vilket i dagens läge är en ambitiös målsättning, måste progressiviteten dämpas. Och staten får inte ta igen vad den inte längre vinner på progressiviteten genom höjda arbetsgivaravgifter. Vi måste få rimliga marginalskatter. Har man som målsättning att komma fram till en sådan utveckling – och alltså har fastställt målet – måste man också välja medel för att nå det. Det är därför vi i moderata samlingspartiet i årets partimotion har sagt att vi år 1980 bör ha ett system som innebär att inkomster under 100 000 kr. drabbas av maximalt 50 % marginalskatt. Vi är medvetna om att man inte kan nå därhän från det ena året till det andra. Progressiviteten i skattesystemet betyder i dag så pass mycket för statens inkomster att vi bedömer det som nödvändigt att använda de mellanliggande åren för successiva sänkningar av skattetrycket för att nå fram dit.

Om våra politiska motståndare till äventyrs säger att detta är en omöjlig linje, vill jag bara dra fram vad som är det andra alternativet. Jag tar då långtidsutredningens alternativ 2 som innebär en ökning av den privata konsumtionen med 2 % per år medan den offentliga konsumtionen skall stiga med 2,9 %. Med långtidsutredningens beräknade löneökningar på 8 % per år och överoptimistiska förhoppningar om prishöjningar på 4 % per år innebär detta att den som i dag tjänar 50 000 kr. kommer att tjäna 73 500 kr. år 1980. Han betalar i dag 18 000 kr. av sin inkomst i direkt skatt, vilket gör 36 %. År 1980 skulle han få betala 34 600 kr. i skatt eller 47 %, om man inte vidtar några åtgärder dessförinnan. Jag tror att alla inser att en sådan skatteutveckling inte kan accepteras.

Låt mig så ta upp en aktuell detaljfråga inom skattepolitiken. F. n. ligger på riksdagens bord en proposition angående de faktiskt sambe-skattade. Det gäller alltså de fall där både man och hustru arbetar i det egna företaget. Det kan vara lantbrukare, köpmän eller andra fria yrkesutövare. Den kategorin glömdes bort vid skatteomläggningen 1970. Dessa människor har under de år som gått sedan skatteomläggningen betalat mera i skatt för samma inkomst än andra makar. Det är bra

Onsdagen den
4 februari 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

att regeringen inte längre har lyckats bromsa en omläggning av skattesystemet för just denna kategori. Jag vill dock påpeka att den gräns för uppdelning av inkomsten som regeringen föreslagit, 600 timmars arbetstid per år, gör att många lantbrukarhustrur och andra som hjälper till i makens rörelse kommer att ställas utanför omläggningen. Vi har från moderata samlingspartiets sida krävt att gränsen skall sänkas till 400 arbetstimmar per år, vilket innebär att i varje fall flertalet av dessa människor har möjlighet att få en rättvis beskattning. Det bör dock vara en regel att människor skall betala samma skatt för samma inkomst.

Sammanfattningsvis vill jag, herr talman, i några punkter fastslå principerna för moderata samlingspartiets skattefilosofi.

För det första: Vi är motståndare till varje form av maskering av skattetrycket. Skatten skall vara öppen så att medborgarna vet vad de betalar till samhället.

För det andra: Skatten skall baseras på inkomsttagarnas skatteförmåga. Skattesystemet och det sociala bidragssystemet bör samordnas. Det skall inte vara så att man betalar ut bidrag för att kompensera människor för ett orimligt skattetryck. Jag vill dock betona att vi har förordat dessa åtgärder i ordningsföljd – först ett sänkt skattetryck, sedan översyn av bidragssystemet.

För det tredje: Vi måste få en sänkning av marginalsatserna så att löntagarna som kollektiv inom ramen för samhällsekonomin genom lönellyft kan förbättra sin standard.

För det fjärde: Kapitalbeskattningen måste ses över. Det gäller framför allt familjeföretagen. Kapital som arbetar i företaget måste beskattas lindrigare än kapital som är direkt disponibelt.

För det femte: Övergången till ett fungerande skattesystem måste ske successivt. Fram till 1980 bör de successiva stegen i en skattcomläggning i första hand vara inriktade på inkomsttagare i normalinkomstlägen.

För det sjätte: För att möjliggöra målsättningen med ett fungerande skattesystem 1980 bör systemet i varje fall fram till denna tidpunkt indexregleras. I annat fall kommer automatiken att sätta hela systemet ur balans.

Om någon gentemot detta säger att i så fall kommer den offentliga sektorn inte att tillväxa så mycket som annars skulle vara möjligt, är detta rätt. En sådan skattepolitik som vi förordar leder dock till att den stora gemensamma kakan växer fortare, och det är just detta som i dagens samhällsekonomiska läge måste vara den allt övergripande målsättningen.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! En sjuksköterska har berättat för mig, hur hon en gång blev ertappad av en av sjukhusets många civilekonomer i en verkligt komprometterande situation. Hon stod nämligen ett ögonblick och talade med en patient. Den unge civilekonomen sade inget åt henne förrän hon kommit ut i korridoren igen, men då påpekade han: "Ja, ni tycks

då verkligen inte ha för mycket att göra.”

På det sjukhuset, liksom på alla andra, hade vårdpersonalen nämligen klagat på sin alltför stora arbetsbörda och tidsbrist. Idén att någon del av denna dyrbara tid skulle användas till något så onyttigt som ett mänskligt samtal med den sjuke var alltså fullständigt främmande för administratörerna.

Det hade väl inte med deras personliga inställning att göra så mycket som med de ramar inom vilka de var satta att arbeta – ramar som säger att frisk skall patienten bli av medicin, bandage, hygien och operationskniven. Att den sjuke är en människa med eget ansikte, en egen personlighet och en egen vilja och förmåga att bli frisk, det kommer liksom bort i det schemat.

Så här har vi skött sjukvården i många år – det är inte civilekonomernas fel. Nu har vi börjat fatta att det inte går. I folkpartiet säger vi i dag: Det hjälper inte att ösa aldrig så mycket pengar över vården, vi måste också organisera den på ett nytt sätt, så att människorna verkligen får glädje av den och så att det livsviktiga förtroendet mellan patient och vårdare får bättre utrymme. För det är i falla fall på det förtroendet som en stor del av tillfrisknandet vilar.

Vi tror då bl. a. på två sätt att ordna vården: *husläkaren* och *vårdlaget*.

Husläkaren fanns en gång i världen – om också inte för alla. Han kände sina patienter, även deras föräldrar eller barn. Han ersattes av en sjukvård på löpande band, där patienterna sköttes – och för den delen än i dag sköts – av en oändlig rad vårdare, som alla gör sin lilla bit och som man aldrig hinner bli bekant med när man ligger i sjuksängen. Går patienten i öppen vård, träffar han en ny läkare varje gång och måste rabbla upp samma sjukdomshistoria. Alltmer vikt kommer att ligga vid journalerna där allting står – allting utom det viktiga. Man kan ju inte skriva ned på ett papper det intryck en läkare får av sin patient, det som ger honom chansen – om han är en bra doktor – att inte bara ställa rätt diagnos utan att också bli rätt förstådd av patienten.

Sådant kan man inte och skall man inte sätta på data. Man skall inte sätta det ens på vanlig svenska. Det behövs i stället människor som har tid att lyssna på varann och får göra det mer än en gång. Folkpartiets landsmöte tog i höstas ett vårdprogram, som nu har blivit en riksdagsmotion, och där kräver vi ett nytt husläkarsystem. Varje människa skulle då få skriva in sig hos en viss läkare – valet skall vara fritt, och man skall också kunna byta läkare om man vill. När man blir sjuk eller råkar ut för en olycka eller ens barn blir sjukt, ringer man till *den* doktorn eller tar sig dit om man kan. Eller doktorn kanske rent av kommer på hembesök. Vi har en viss förhoppning om att hembesök skulle kunna bli litet vanligare med det här systemet. Och behöver man komma till sjukhus får man en remiss av sin egen doktor.

Vad som kommer att hända med ett sådant här system är att den läkare som känner sin patient många gånger kan ge adekvata råd och behandlingar utan så mycket undersökningar, eftersom han känner sin

patient från början. Han har följt den här människan tidigare; och han känner hennes starkare och svagare sidor. Han har dessutom chansen att själv bli en mycket bättre läkare, för han får ju vad alltför få läkare får i det nuvarande systemet – inblick i hur hans egen behandling verkar. Det enda sättet för en doktor att lära sig något mera är ju att kolla upp resultatet av sitt arbete. Det är självklart i alla andra yrken – bara läkarna har ofta varit hindrade från det.

Var och en av oss kan ju tänka efter själv: Hur många gånger har man kunnat tala med den läkare som gav en medicin eller en behandling och i lugn och ro berätta hur det gick, hur man verkligen kände sig, hur tillfrisknandet såg ut på längre sikt? Den som gav en råd från början får väldigt sällan se resultatet, det gör någon annan.

Det andra förslaget som folkpartiet kommer med för att få en mänskligare vård är ett vårdlag eller gruppvård. Löpbandprincipen börjar se omänsklig ut t. o. m. i bilfabrikerna numera, och man försöker ersätta den med arbetslag som jobbar ihop på en och samma uppgift. När det gäller vård av sjuka människor är det ännu mera ändamålslost att stycka upp vården i en mängd bitar, skötta av vårdare som inte hinner tala med varann. En mindre grupp av personalen bör enligt vårt förslag sköta en mindre grupp patienter. Då kan de dela på arbetsuppgifterna, rycka in för varann, samråda i vården. Och patienterna får en chans att känna igen åtminstone en vårdare vid varje stund på dagen.

Det här har prövats i praktiken, bl. a. på Lidingö sjukhus. Det skall utvärderas. Vi tror att det är den sortens vård som skulle vara bra på alla sjukhus. Till saken hör också att de som arbetar i vården alltid har en mängd egna erfarenheter och förslag om hur deras arbete kunde skötas bättre. Men dessa förslag kommer ofta bort för att ingen lyssnar på dem. Vägen är så lång till de centrala administratörerna. Där har vi ett annat folkpartiförslag: mera av vårdarbetets vardag skall bestämmas av landstingen och mindre av socialstyrelsen, och mera skall bestämmas av de vårdarbetande själva och mindre av deras chefer. Vi vill slutligen att patienterna själva, särskilt de som vårdas länge, skall få säga till om vad de tycker om vården och hur den kunde göras bättre.

Förtroende – det anser jag är ett grundord för ett mänskligare samhälle. Det goda samhället kan nästan beskrivas enbart med att säga: Ett där människor har förtroende för varann. Alla samhällsåtgärder eller åtminstone de flesta skulle bedömas efter den måttstocken: Gör det här att folk får lättare, eller svårare, att ha förtroende för varann? Och med den måttstocken vill jag till slut mäta ytterligare två av de åtgärder som vi i folkpartiet föreslår inom sjukvården: vårdombudsmannen och datasäkerheten.

Vårdombudsmannen skulle vara till för att ingen skall behöva tveka om att han kan få sin rätt när han behöver den. När patienter klagat på den vård de har fått beror det i många fall på att de inte har förstått läkaren och han inte dem. Mängder av sådana fall kommer upp till medicinalväsendets ansvarsnämnd, där de inte har att göra. En vårdombuds-

man skall bl. a. vara till för att undanröja sådant. Så skall han naturligtvis finnas till patienternas hjälp, när de verkligen behöver framföra sin klagan. Ingen kan ju ha förtroende för ett system som inte skulle vilja i praktiken stå för sina felhandlingar.

Vårdbudsmannen tycker vi skulle vara en institution inom varje landstingsområde, och han skall stå alldeles oberoende till sjukvårdsorganisationen och kunna föra patientens talan, när det behövs.

Sedan var det datasäkerheten. Det är en ny konsekvens av det invecklade tekniska samhället, som vi måste tackla på ett vettigt sätt. Det finns sjukdomar som man faktiskt bäst kommer åt genom att göra riktigt bra statistik över dem och se i vilka sammanhang de förekommer, vilka jobb patienterna har haft, vilka mediciner de har ätit, vilka områden de bor i osv. Till sådant är datamaskinerna i och för sig utmärkta – men bara om de hanteras i fullständigt öppet och förtroendefullt samarbete med dem som registreras.

Många forskare klagar i dag på den svenska datalagen, som lägger sådana krokben för dem. Men om de följde de etiska regler för samarbetet med patienterna som deras egna internationella organ utarbetar, så skulle de ställa ännu högre krav på sig själva än vad datainspektionen gör. All vetenskap som studerar människor och gör det utan att behandla dem som medarbetare, med respekt och insikt, är dålig vetenskap. Det behöver alltså inte bli någon konflikt mellan vetenskapens krav och den personliga integriteten – bara forskarna inser att människor inte är föremål, inte ens marsvin.

Men data på sjukhusen används ju också administrativt, för att hålla reda på de tiotusen fakta och de många tusen patienterna. Där har mycket vunnits i snabbhet och lättåtkomlighet. Där har också nya faror kommit upp. Det går lika snabbt att få fram data till den som inte har rätt att få dem, som till den som har rätt – ifall inte systemet har en kraftig inbyggd säkerhet och människorna som sköter det tänker på sitt ansvar.

Men inte bara olaglig åtkomst av data kan kännas plågsam och farlig för individen, som blir utlämnad eller är rädd att han skall bli det. En massa uppgifter om människors sjukdomar och ganska personliga förhållanden i samband med dem flyter i dag omkring mellan en lång rad myndigheter, som alla anser sig ha rätt att ta del av dem.

Vad som kom fram när den värnpliktige undersöktes av militärläkaren t. ex. lämnades till för bara ett år sedan automatiskt över till länsstyrelsen, när han sökte körkort där. Det är bara ett enda exempel – den läckan råkar vara tillstoppad vid det här laget – men enligt Spris utredning om data i sjukvården finns det inte mindre än 23 olika fall i lagen, där olika typer av sjukvårdsdata måste vara tillgängliga för en rad olika myndigheter.

Vad de används till är förhoppningsvis enbart till vårt eget bästa: men poängen är att ingen patient får veta vart alla hans data flyter vidare, vem som nyttjar dem och vad de sammanställs med.

Tills vi har fått klarhet och regler och insyn i detta, anser folkpartiet

att patienten skall ha rätt att vägra att hans uppgifter sätts på data.

Det är ett klumpigt sätt att skydda sig, men vi får ta det i brist på bättre och tills vi har fått bättre lagar om saken – tills vi, med ett ord, kan ha fullt förtroende för vart våra data tar vägen.

Till sist ett ord om det djupaste och enklaste förtroendet av alla, det som de minsta och mest skyddslösa bland oss inte kan klara sig utan när de blir sjuka: barnets förtroende för sina föräldrar. Att komma på ett främmande ställe bland främmande människor just när man har ont och mår illa och är rädd och behöver pappas och mammas närvaro bättre än någonsin – det bidrar inte till att man blir frisk. T. o. m. vetenskapen erkänner att sjuka barn blir fortare friska, om de slipper känna sig övergivna och att de klarar chocken av att komma på sjukhus mycket bättre om de har någon av de sina hos sig.

Därför anser vi i folkpartiet att föräldrar skall kunna besöka sina sjuka barn varje tid på dygnet, även kunna övernatta och ha särskilda möjligheter till ledighet och föräldrapenning när barnen vårdas på sjukhus. Det där med övernattnings på sjukhusen är på intet sätt omöjligt. Det är genomfört på sina ställen här i Stockholms län. Kravet om ledighet och föräldrapenning är samma krav som Rädda barnen framfört i sin kampanj för sjuka barn.

Antingen vi är stora eller små blir vi alltid litet mindre än oss själva när vi kommer på sjukhus. Litet ängsligare, litet försvarslösare. Prövenstenen på hur mänskligt ett samhälle är, det är kanske just hur det behandlar oss då. Folkpartiets långa och innehållsrika vårdprogram, som jag skildrat några viktiga punkter ur, är en bra grund för just ett sådant mänskligare vårdssamhälle.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Det återstår nu ca fyra månader av den s. k. jämviktsriksdagen. Efter valet den 19 september i år har vi förhoppningsvis en sådan sammansättning av den här kammaren att den bruna lottlådan, som så ofta har figurerat här på podiet, kan förpassas till en mera undanskymd plats vid kammarens arbetsplena.

Som tidigare kvittningsman vill jag även uttala den förhoppningen, att de kolleger som nu har det besvärliga jobbet, också skall få det litet lindrigare efter höstens val. Dörrar som går i baklås och eventuella feltryckningar, som i princip kan drabba oss alla, bör då få mindre betydelse för en frågas avgörande än f. n.

Nu skall i ärlighetens namn sägas att denna jämviktsriksdag, som av många dömdes ut redan från början och som man trodde skulle drabbas av handlingsförlamning, trots allt har utträttat en hel del för medborgarna i landet.

Många stora och för medborgarna betydelsefulla reformer har tagits med stora majoriteter. Vad vi har dragit lott om är i regel småsaker. Vi kan alltså konstatera att regeringen i allt väsentligt har fått igenom sina förslag. Socialdemokratin har således med framgång kunnat driva

sin politik. De nederlag som noterats har i de flesta fall varit av mindre betydelse.

Den borgerliga oppositionen har trots sin numerära styrka, där man förfogat över hälften av kammarens röster, fått synnerligen liten utdelning. Man skulle, herr talman, kunna säga att sällan har så många utträttat så litet.

Det återstår att se om man kan undgå att falla för frestelsen att, i syfte att skaffa sig en god plattform i valrörelsen, utnyttja jämviktsriksdagens sista fyra månader till överbud och demonstrationer av olika slag.

Nu tror jag personligen att det inte finns någon marknad för en sådan politik ute bland de breda väljargrupperna. Allt fler börjar förstå att det i den rådande konjunkturen är en nödvändighet för oss att hålla ett fast grepp om landets ekonomi. I årtal har människorna via press, radio och TV informerats om situationen i vår omvärld. Som statsministern tidigare påpekade går det 17 miljoner människor arbetslösa i den västliga världens industriländer. En kraftig inflation har dessutom gjort att löntagarna fått sin standard kraftigt försämrad. Vi har kunnat hålla sysselsättningen uppe, och prisstegringarna har varit måttliga i förhållande till flertalet länder i vår omgivning. Reallöneutvecklingen har också varit så kraftig att vissa industriledare nu kräver ett omedelbart lönestopp.

Skall vi kunna trygga sysselsättningen och välfärden, klara kampen mot arbetslöshet och prisstegringar och motverka underskottet i vår handel med utlandet, så krävs det en fast ekonomisk politik. Allt fler människor i vårt land inser numera att den internationella ekonomiska krisen kan leda till svårigheter även för oss om vi ger oss ut på ekonomiska äventyrligheter. Ett starkt samhälle med en stark ekonomi utgör också en garanti för den enskilde i kritiska situationer.

När det privata kapitalet sviktar, när industrier läggs ned och de anställdas sysselsättning och trygghet hotas på enskilda orter, måste staten ha resurser att kunna gripa in och trygga sysselsättningen. Det riksbekanta lilla samhället Hällekis är ett exempel på detta. Det stora, enda och dominerande företaget på orten förklarade att man skulle lägga ned verksamheten på grund av bristande lönsamhet. 300 människor skulle ställas utan arbete. Det lilla samhället med sina 1 000 invånare hotade att dö ut. Nu har regeringen infriat sitt löfte till Hällekis att rädda sysselsättningen. Man ger det statliga Rockwool lokaliseringsslån och bidrag på närmare 50 milj. kr. för att bygga en ny mineralullsfabrik i Hällekis. Den kommer att byggas parallellt med att Cementa avvecklar sin verksamhet. Arbetskraften kan således successivt flytta över i det nya företaget.

Inte så sällan hör man – det har skymtat även i den här debatten – att staten skulle utgöra något slags hot mot den enskilde. Jag tycker att alla som umgås med sådana tankar skulle resa till Hällekis och fråga arbetare och tjänstemän där om de upplever staten som ett hot mot sina vitala intressen.

Den 8 september i fjol genomförde statsministern tillsammans med statsråden Ingemund Bengtsson och Hans Gustafsson ett besök i Skaraborgs län. Det kom i pressen att betecknas som den första "Olofsgatan".

Borgerliga politiker i länet klagade över att det inte gavs några besked från regeringens sida i vissa för länet viktiga frågor. Man fick inget besked i fråga om Hällekis, sade man, inget besked beträffande civilförsvarsskolans lokalisering och inget besked i avseende på Habos och Mullsjös länstillhörighet. I dag kan vi konstatera att vi har fått besked på samtliga dessa punkter. Det är besked från regeringen som samtliga utfallit positivt för vårt läns vidkommande. Det är med största tillfredsställelse vi noterar detta. Jag hoppas nu att denna tillfredsställelse kan delas även av dem som tidigare har klagat över att regeringen gör för litet för Skaraborgs län.

Så vill jag, herr talman, säga några ord i en fråga, som vi har aktualiserat i en motion till detta riksmöte, nämligen människornas möjligheter att erhålla akut sjukvård vid närmaste sjukhus även om det är beläget i ett annat landstingsområde än det man själv tillhör. Enligt nu gällande sjukvårdslag har landstingskommun ett totalt sjukvårdsansvar för alla som är bosatta inom sjukvårdsområdet, dvs. det egna länet. Det åligger vidare landstingskommun att ge vård åt dem som vistas inom sjukvårdsområdet utan att vara bosatta där, om behov av omedelbar vård skulle uppstå. På Landstingsförbundets initiativ träffas årligen övergripande avtal, som reglerar ersättningen mellan sjukvårdshuvudmännen för vård av de s. k. utomlänspatienterna.

När sjukvårdslagen tillkom betonade departementschefen vikten av att vårdskyldighetens fördelning mellan huvudmännen klarades ut, och han gjorde vissa uttalanden i den riktningen. Emellertid uppehöll sig departementschefen inte vid den viktiga frågan om vårdansvaret för akut sjuka eller skadade personer, som är bosatta och vistas inom visst sjukvårdsområde men som förs till närmaste sjukhus i annat sjukvårdsområde för vård. Gällande sjukvårdslag lämnar alltså denna fråga öppen.

Nu förekommer i stor utsträckning att frivilliga avtal träffas mellan landstingskommuner om sjukvårdssamarbete vid sidan av det s. k. utomlänsavtalet. Samarbete av detta slag är av utomordentlig betydelse för befolkningen i gränsområdena mellan två landstingskommuner. Det tillförsäkrar de sjuka rätt till såväl slutet som öppen vård i grannlandstingets sjukvårdsinrättningar, då detta är praktiskt bl. a. på grund av långa avstånd till närmaste inrättning inom det egna landstingsområdet.

Ett sådant samarbete bygger numera på frivillighetens grund, och i de flesta fall fungerar det bra. Det finns många sådana sjukvårdsavtal i landet. För medborgarnas trygghet är det av stor betydelse att man har rätt till vård på närmaste sjukvårdsinrättning, även om en länsgräns skulle ligga emellan. På senare tid har det emellertid förekommit att avtal om sådant samarbete inte kunnat träffas mellan huvudmännen, trots att detta varit både försvarligt och riktigt, inte minst från samhällsekonomisk synpunkt. Jag anser att det i sådana situationer bör vara

möjligt för tillsynsmyndigheten eller regeringen att förordna om att samarbete skall äga rum.

Nu kan man visserligen säga att detta är ett intrång i den kommunala självbestämmanderätten. Men här måste enligt min mening de enskilda medborgarnas intresse och säkerhet gå före kommunal självbestämmanderätt och rent formella synpunkter. Enskilda människors tillgodo-seende med sjukvård på nära håll får under inga omständigheter utgöra brickor i ett prestigeladdat spel mellan två huvudmän, som inte kan komma överens om ett sjukvårdsavtal. En geografisk gräns får inte utgöra hinder för den enskildes trygghet i avseende på en snabb och god sjukvård.

Min förhoppning är därför, herr talman, att den av regeringen aviserade utredningen om en helt ny lagstiftning för hälso- och sjukvården får i uppgift att klarlägga dessa för den enskilde medborgaren viktiga frågor.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten i Sveriges riksdag handlar vanligtvis om näraliggande ting för den svenska medborgaren: skatter, jobb, priser, sociala reformer. Jag har för avsikt att ta upp svensk säkerhetspolitik mot bakgrund av kraven på en ny ekonomisk världsordning. Båda dessa områden kommer att kräva konkreta, praktiska åtgärder för den enskilde svenska medborgaren och kräver en medveten planering.

Försvarsutredningen har i sitt nyligen avlämnade första betänkande understrukt att ytterligare ekonomiska och sociala klyftor inom och mellan nationerna tillsammans med knapphet på resurser och råvaror innebär växande konfliktorsaker. Utredningen säger att en värld i fred förutsätter respekt för varje nations självbestämmanderätt, social och ekonomisk rättvisa, politisk avspänning och militär nedrustning samt internationellt samarbete. Det yttersta målet för säkerhetspolitiken är således att ersätta spänningar, konflikter och orättvisor med politisk avspänning, militär nedrustning och internationellt samarbete.

Sverige har i FN utlovat stöd för en ny ekonomisk världsordning och där understrukt sambandet mellan rustningar och resurser för att vidareutveckla ekonomisk och social välfärd. I statsministerns FN-tal den 11 november 1975 heter det: "De mänskliga, materiella och teknologiska satsningarna på upprustning utgör en oerhörd reserv av tillgångar för utvecklingsändamål. Om vi lyckas med att stoppa kapprustningen och inleda en nedrustning, skulle denna reserv kunna utnyttjas för framsteg på vägen mot större ekonomisk och social rättvisa. Sådana framsteg skulle i sin tur stärka våra möjligheter att mer effektivt angripa de politiska, ekonomiska och sociala orättvisor som utgör de yttersta orsakerna till krig."

Därefter har Sverige tillsammans med Mexico i en särskild resolution i FN:s generalförsamling bl. a. vädjat om en reduktion av försvarsut-

gifterna och framhållit att internationell säkerhet kan upprätthållas på väsentligt lägre militära utgiftsnivåer samt att delar av de resurser som kan frigöras genom minskningar i försvarsutgifter bör användas för social och ekonomisk utveckling, särskilt i utvecklingsländerna.

Det är första gången som Sverige officiellt har sammanknutit rustningskostnaderna med social och ekonomisk utveckling. Detta är bra, men bör självklart också betyda något för planeringen av svensk säkerhets- och totalförsvarspolitik. De förebyggande säkerhetspolitiska medlen har, enligt min mening, större förutsättningar att bygga för en varaktig avspänning och fred än satsning på militära resurser. Aktiva utrikespolitiska medel ger större trovärdighet åt vår vilja att stå utanför eventuella kriser än de militära medlen gör. För att ytterligare citera statsministern: "Varje land måste se sina säkerhetsproblem i ett vidare perspektiv än de som avser det militära försvaret mot en väpnad attack. Investeringar i ett politiskt förtroende är ofta lika viktiga för säkerheten som investeringar i rustningar."

Tyvärr har dessa aktiva, förebyggande säkerhetspolitiska medel inte i någon högre grad påverkat försvarsutredningens bedömningar av totalförsvarets roll och inriktning. I bakgrunden finns då den konventionella synen att en kommande konflikt är en konflikt i öst-västlig riktning. Ett systematiskt underlag för en analys av de i framtiden mer troliga nord-sydliga konflikterna, dvs. mellan de rika och de fattiga länderna, har inte tagits fram inom utredningen. Om vår säkerhetspolitik och vårt totalförsvar skall utformas och anpassas efter en förändrad situation i världen, är det nödvändigt att allsidiga studier omgående startas som dels systematiskt skaffar fram underlag om nord-sydliga konflikter och de tänkbara ekonomiska och politiska maktmedlen i anslutning till dem, dels analyserar effekterna av olika åtgärder för att förebygga kriser och krig, dels också granskar hur effekterna blir vid en överföring från en totalförsvarsgren till en annan.

Har då svensk säkerhetspolitik och en ny ekonomisk världsordning med varandra att göra? Ja, verkligen. I Sveriges inlägg i den sjunde speciella generalförsamlingen i FN underströks att den nuvarande klyftan mellan rika och fattiga kan resultera i nationellt och internationellt våld, som i atomvapnens tidevarv kan bli mycket farligt för oss alla. Det ligger därför i allas vårt intresse att rätta till en av de större orsakerna bakom den hotande våldsutvecklingen.

Vilka medel finns det då för att åstadkomma den nya ekonomiska världsordningen? Inom sex viktiga områden har u-länderna ställt krav, där vi bör kunna svara upp från de rika ländernas sida. Det gäller utrikeshandeln, u-hjälpen, vetenskaplig och teknisk utveckling, industri, jordbruk och beslutsmakt.

U-länderna vill ha högre priser för sina exportvaror och någon form av garanti för att export- och importpriser följer varandra. De vill också ha en bättre tillgång till de rika ländernas marknader. Oljeländernas kartell, med en fyrdubbling av oljepriset som ett resultat, har naturligtvis

inspirerat, och det finns de som menar att liknande råvarukarteller mellan u-länder skulle ge dem dels bra priser, dels stabilitet i exporten. Från u-ländernas synpunkt finns det dock invändningar både mot karteller och mot råvaruavtal. Även USA och Sovjet och en del andra rika länder exporterar råvaror och skulle då kunna tjäna mer på varukarteller än u-länderna själva. Försöken att knyta samman export- och importprisutvecklingen genom en s. k. indexering har i vart fall hittills visat sig vara alltför komplicerade för att ge snabba resultat. Däremot skulle öppnandet av vår egna marknader för u-ländernas produkter vara av stor betydelse och kunna ge resultat om än på sikt. Bilateral avtal med de länder som har de största behoven är också en väg att pröva.

Efter diverse svårigheter har enprocentsmålet nu uppnåtts för Sveriges del. För tio år sedan gav de rika länderna 0,53 %, nu är de nere i 0,33 %. Även om u-länderna ställt kravet att enprocentsmålet skall vara uppfyllt 1980 ser det ut att dröja innan det blir en verklighet. En snabb och effektiv framkomstväg för den här delen av u-ländernas krav är avskrivningen av gamla skulder eller uppskjuten återbetalningsskyldighet. De fattiga och mest skuldbelastade länderna skulle då få ett extra handtag.

U-länderna vill också ha hjälp med sin vetenskapliga och tekniska utveckling. Tekniken som drivkraft i all ekonomisk tillväxt har systematiskt tillämpats i de rika länderna, där universitet och företag har forskat fram vad som kan vara till nytta för den ekonomiska utvecklingen. Genom att samhället finansierar en sådan utveckling styr man också den teknik som skall utvecklas. Den rika världen har för sin del styrt över teknologin till den destruktiva sidan. 40 % av världens forskare arbetar med att forska fram nya djävulska vapensystem, i stället för att arbeta med konstruktiva lösningar för människornas grundläggande behov. Detta är vanvett som inte bör accepteras, och där har vi ett ansvar. Det finns konkreta förslag i den s. k. Myrdalgruppens rapport, som Sverige kan ta fasta på.

Problemet för u-ländernas del är att den tekniska utveckling som ger vinster och sparande, vilka kan investeras i en ekonomisk utveckling, inte är under staternas utan under de internationella företagens kontroll. Dessa i sin tur använder inte vetenskap och teknik för att främja u-ländernas utvecklingsintressen, utan långt mer för sina egna monopolintressen. För den skull krävs en begränsning av de multinationella företagen. Det krävs konkreta resultat och inte bara till intet förpliktande deklARATIONER. Vi vet av en studie från UNCTAD att av alla patent i världen är det bara 1 % som ägs av u-länderna. Och av denna enda procent är det 84 % som ägs av multinationella företag i u-länderna, och bara 5 % av dessa används i produktionen. I själva verket stoppar de multinationella företagens patent effektivt allt inhemskt initiativ i u-länderna för att utveckla den egna produktiviteten med hjälp av modern teknik. En framkomstväg är alltså att det nuvarande patentsystemet skrotas till förmån för u-länderna och deras rätt att producera så gott som all teknik de har förmåga att producera. Ett sådant regelsystem måste

vara kombinerat med åtgärder som inte öppnar för de multinationella företagen att bakvägen utnyttja systemet.

När det gäller industri har u-länderna, som nu har 7 % av industriproduktionen, krävt att de skulle vara berättigade till en större procentuell andel av världens industriproduktion. Detta har EG-representanter och Japan kraftigt protesterat emot och bara velat gå med på att u-länderna skulle vara berättigade till "en större industriproduktion". Alltså inte en procentuell höjning.

Inom jordbruket är det tveksamt om de rika länderna är villiga att hjälpa till. USA har världens största exportöverskott av livsmedel och under den senaste månaden har vi fått uppleva hur USA medvetet hotat använda sina maktmedel för att påverka länder som röstar emot deras intressen i Förenta nationerna. Livsmedel kan bli ett effektivt utpressningsvapen. Det sista område där u-länderna ställer krav är beslutsmaktens: de vill ha större del i den. För även om u-länderna har majoritet i generalförsamlingen fattas där inga verkliga beslut. Där fastslås principer och antas allmänna resolutioner, som inte förpliktigar någon att handla. Med en positiv utformning av en resolution men i avsaknad av faktiska åtgärder blir ju klyftan mellan ord och handling bara större. FN:s beslutsmaskineri behöver därför ses över.

Sverige har i förhandlingar om den nya ekonomiska världsordningen i princip stått på u-ländernas sida och stött deras krav, men i handling har vi hittills inte gjort särskilt mycket mer än andra västeuropeiska länder, även om vår u-hjälp är något större. Skillnaden mellan ord och handling är så stor att u-länderna med all rätt nu förväntar sig konkreta åtgärder för att vi skall leva upp till våra principer. Att blunda för att en ändrad ekonomisk världsordning kommer att få praktiska konsekvenser för vår egen del vore att medvetet ägna sig åt att föra människor bakom ljuset. Gunnar Myrdal har uttryckt det så här i sitt Nobeltal: "Den nakna sanningen är att utan ganska djupgående förändringar av konsumtionsmönstren i de rika länderna är allt fromt tal om en ny ekonomisk världsordning humbug."

Det är en myt att tro att en ny ekonomisk världsordning kan komma till utan stora omställningar inte bara av individen och individens konsumtionsmönster utan också av hela det svenska samhället, svensk industri, säkerhetspolitik och försvarsplanering. Säkerhetspolitikens tyngdpunkt måste förskjutas från den negativa, passiva linjen att värna nationella säkerhetsintressen när en konflikt är ett faktum till aktivt förebyggande säkerhetspolitiska medel.

Någon form av sammanhållande grupp – beredning eller interdepartemental sådan – med utrednings- och personalresurser till sitt förfogande bör få i uppdrag att ansvara för en styrning och samordning av de frågor som ingår i det som kallas en ny ekonomisk världsordning samt för att våra utfästelser får konkret form. Uppgifterna för en sådan grupp blir flera. De blir dels kortsiktiga: att granska åtgärder och deras effekter, dels mer långsiktiga: att initiera forskning, starta särskilda riktade ut-

redningar och initiera förslag till åtgärder. Framför allt blir uppgiften att hålla samman aktiviteterna i huvudlinjen. Det måste framhållas att det skall ankomma på en sådan arbetsgrupp att ta till vara de erfarenheter som demokratiseringen av det ekonomiska livet och det vidgade deltagandet i besluten ger. För det är först när den stora kunskap tas till vara som finns hos alla medborgare i det svenska samhället som en social styrning av såväl produktion som konsumtion efter människornas verkliga behov sker.

Vad vi behöver nu är en form av aktionsprogram – gärna ett 10-årigt sådant – för hur vi bit för bit skall nå upp till de mål vi redan har preciserat i ord, så att vi i konkret handling blir lika progressiva som i våra utlästelser i internationella organ. För vad en ny ekonomisk världsordning egentligen syftar till är att vi på världsplanet skall förverkliga samma ideal om trygghet och rättvisa för alla som vi i årtionden har sökt förverkliga i Sverige. Detta om något skulle vara en investering i politiskt förtroende, något som statsministern betecknat som lika viktigt som investeringar i rustningar.

Det är tid att övergå från ord till planering och handling!

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! I läsrummet intill kammarfoajén ligger några stora buntar papper. De utgörs av undertecknade manifest, riktade till Sveriges regering och riksdag. Mer än 70 000 människor har satt sina namn under dessa dokument.

Det kanske kan synas litet egendomligt att ta upp frågan om den ekumeniska u-veckans manifest i debatten om vår allmänna politik. Kyrkornas utmaning till politikerna anses väl av många vara begränsad till frågan om vår biståndspolitik. Jag menar att så inte är fallet. Jag är övertygad om att initiativtagarna till manifestet också anser att denna utmaning har en vidare syftning. Kyrkornas utmaning berör i väldigt hög grad vår inrikespolitik på en rad områden.

Låt mig ge några exempel.

Manifestet pekar på att utvecklingen i vår del av världen går mot en mångdubbelt större produktion och konsumtion av många varor. Samtidigt har vi, säger undertecknarna, blivit medvetna om att det finns gränser för utvecklingen.

Det råder brist på energi och konstgödning. Livsmedelslagren är oro-väckande små, framhålls det. De rika länderna konkurrerar på översta trappsteget om begränsade tillgångar medan u-länderna får stå som åskådare.

Manifestet mynnar ut i några ståndpunkter:

1. Det är både omoraliskt och mentalt ohälsosamt att slösa medan andra lider nöd.
2. Vi vill att det sätts gränser för konsumtion av överflödsvaror och de resurser som världen lider brist på.
3. Vi kan inte längre acceptera att hälften av den fisk som fångas

utanför de fattigas kuster används till djuruppfödning hos de rika.

4. Vi kan inte längre acceptera att miljarder offras på rustningar medan många dör av svält.

5. Vi vill inte se en framtid då vi producerar mer och mer för tillväxtens skull. Varor har aldrig ett egenvärde. De är värdefulla bara om de möter angelägna mänskliga behov.

Slutsatsen formuleras så här: En framtid i solidaritet kräver en omställning av Sveriges ekonomi.

Jag betraktar detta dokument som ett mycket intressant inslag i den politiska debatten. Jag är väl medveten om att somliga av undertecknarna inte har analyserat konsekvenserna av de krav som ställs. Men deras namnunderskrifter är att se som en allmän opinionsyttring för ökade insatser i olika former för u-länderna, och i det stycket är det naturligtvis också av stort värde.

Som politiker måste vi emellertid gå längre. Vi måste fråga oss vilka konkreta åtgärder som är erforderliga för att tillgodose u-veckans krav.

Det krav på en omställning av vårt lands ekonomi som u-veckan reste har sammanvävt med debatten om en ny ekonomisk världsordning. Jag har lagt märke till att frågan om en ny ekonomisk världsordning har tagits upp i några motioner under den allmänna motionstiden.

Tyvärr måste det konstateras att den nya ekonomiska världsordningen inte finns ännu. En deklaration och ett handlingsprogram antogs våren 1974. Höstens generalförsamling enades om riktlinjer för fortsatta mer målinriktade förhandlingar. Pariskonferensen, som pågår, och UNCTAD IV i Nairobi är viktiga inslag i det arbetet.

Vi vet alltså inte vad en ny ekonomisk världsordning kan komma att innebära. Så mycket står dock klart att om den kan konkretiseras och förverkligas så kommer vår politik att påverkas på en rad områden. Vår näringspolitik, arbetsmarknadspolitik och handels- och jordbrukspolitik liksom ett flertal andra områden kommer att beröras.

I budgetpropositionen framhålls att framgångarna i arbetet på en ny ekonomisk världsordning i stor utsträckning beror på om regeringarna i de rika länderna lyckas skapa opinion i sina hemländer för en rättvisare och mer demokratisk värld. Det heter vidare i budgetpropositionen att en förutsättning för framgång i detta arbete är att de rika länderna kan erbjuda sina medborgare samhällen präglade av solidaritet och trygghet.

När det gäller opinionsbildning anser jag att kyrkornas u-vecka och det manifest som den har riktat till politikerna är värdefulla inslag. Denna aktivitet har stimulerat till en fördjupad debatt som är ytterst väsentlig för opinionsbildningen.

I motioner till årets riksdag föreslås tillsättande av en parlamentarisk kommitté för att utreda konsekvenserna för Sveriges del av en anpassning till besluten om en ny ekonomisk ordning. Jag tror inte att tiden är mogen för en sådan åtgärd. De internationella förhandlingarna om en ekonomisk världsordning bör först komma något längre på väg. Det finns säkert också skäl att avvakta biståndspolitiska utredningens betänkande,

innan eventuella nya utredningar tillsätts.

Detta hindrar emellertid inte att den allmänna debatten och opinionsbildningen i hithörande frågor bör fortgå. Därvid har bildningsorganisationerna, folkkrörelserna och kyrkorna viktiga uppgifter. Naturligtvis också de politiska partierna.

Frågorna är svåra. Det kan vara lätt att ansluta sig till paroller, men när det skall konkretiseras uppstår handgripliga problem.

Vi vill bygga upp en stark ekonomi i vårt land. Vi kämpar för arbete åt alla. Hur skall dessa grundläggande politiska mål kunna förenas med krav på en begränsad konsumtion? Är det över huvud taget möjligt?

Skall vi ha en ökad produktion? Ja, säger de politiska partierna. Ja, säger även undertecknarna av u-veckans manifest. Men de gör ett tillägg: Vi skall bara producera sådana varor som möter angelägna mänskliga behov. Detta är en djärv och fascinerande tanke. Jag är i princip beredd att instämma i den. Men därmed är vi inne på en långtgående förändring av vår nuvarande marknadshushållning. En stram planering av produktionen blir då nödvändig.

Det är således radikala krav som ställs i anledning av insikten om behovet om en förändrad ekonomi. Liberalismens idéer om den fria konkurrensens marknadssystem trängs därmed allt längre tillbaka. Personligen hälsar jag naturligtvis detta med stor tillfredsställelse.

De motioner om ekonomisk världsordning som avgivits vid årets riksdag kommer främst från centerpartister. Det är här liksom i så många andra fall svårt att se konsekvensen i centerpolitiken. 400 000 nya jobb krävs å ena sidan, stopp för utbyggnad av inhemsk energiproduktion krävs å andra sidan. Självförsörjning på jordbrukets område, men även på andra områden, kräver centern. Det gör man i en motion som kräver anpassning till en ny ekonomisk ordning. Jag kan inte se någon logik i detta. Jag har lagt märke till att centerns ungdomsförbund tror att en total självförsörjning i Sverige skulle vara till gagn för u-länderna. Det påminner mig om att någon har liknat CUF:s ideologi vid ett oavslutat korsord. Man frestas säga att liknelsen också tycks gälla centerpartiets politik i allmänhet.

En ny ekonomisk ordning torde komma att påverka hela samhällsstrukturen. Skall det bli möjligt att bilda den nödvändiga opinionen för en sådan förändring, erfordras en ingående ideologisk debatt. Regeringen anklagas i skilda sammanhang från borgerligt håll för att ha stannat vid stora ord och fagra löften i anledning av kravet på en ny ekonomisk världsordning.

Jag skulle önska litet mera av självkritik hos dem som framträder med dessa anklagelser. Det är lätt att stå upp och säga: Redovisa ett program för hur Sverige skall anpassa sin ekonomi till en ny ekonomisk världsordning! Jag tror emellertid att de borgerliga politiker som framträder med detta krav inte riktigt har förstått konsekvenserna. Så långt jag förstår intentionerna bakom kraven på en ny ekonomisk världsordning kommer den att föra oss bort från den typ av samhälle som svarar mot

de borgerligas idéer. Det bör vara betydligt lättare att möta dessa nya krav i ett samhälle, byggt på den demokratiska socialismens idéer. Därför finner jag all anledning att understryka behovet av att vi nu på alla nivåer i den politiska processen förbereder oss på den anpassning till en ny ekonomisk ordning som kan bli nödvändig. Därmed kan det också bli möjligt att besvara den ekumeniska u-veckans krav.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Växande underskott i bytesbalansen, ökade lager och begynnande sysselsättningssvårigheter i näringslivet och en alltför låg investeringstakt är näraliggande problem inom den ekonomiska politiken, och de sätter nu i hög grad sin prägel på arbetet i finansutskottet med finansplan och därtill hörande motioner.

Även om dessa näraliggande problem spelar en avgörande roll i utformningen av den ekonomiska politiken måste de lösningar man väljer kunna placeras in i ett långsiktigare perspektiv.

Frågan om vilket avseende man skall fästa vid det växande bytesbalansunderskottet har väckt en intensiv och ur många synpunkter intressant debatt under de senaste månaderna. Jag tror inte att det finns anledning att överbetona betydelsen av det växande bytesbalansunderskottet, sett bl. a. mot bakgrunden av exportindustrins starkt ökade lager. Även om bytesbalansunderskottet ackumulerat når en betydande höjd och belastningen på vår ekonomi från ränte- och amorteringsanspråken till följd av den växande utländska upplåningen blir avsevärd, måste naturligtvis dessa faktorer ses i sitt totalekonomiska sammanhang. Ser man på bytesbalansunderskottet ur det perspektivet ter det sig enligt min mening inte avskräckande. Då är det snarare vad jag skulle vilja kalla de moraliska aspekterna som fångar intresset. Men moraliska aspekter på vår roll i världsekonomin ägnas vanligen uppmärksamhet på sin höjd i internationella högtidstal.

Jag hade trott att statsministerns många internationella resor och aktiviteter skulle komma att innebära en snabb nyorientering från regeringens sida i detta avseende, men regeringen står alltså tomhänt i den här frågan, statsministerns alla vackra tal i främmande länder till trots. Jag förstår mycket väl den besvikelse över regeringens agerande eller brist på agerande när det gäller en ny ekonomisk världsordning som fru Theorin här tidigare gett uttryck åt.

Det är alltså ur den här synpunkten ganska följdriktigt att detta är en fråga som långtidsutredningen inte ansett sig böra analysera å regeringens vägnar. Följaktligen har man också avstått från att ha en uppfattning om den nya ekonomiska världsordning som håller på att växa fram och som vi i någon form får räkna med som en politisk realitet i det längre perspektivet även inom den ekonomiska politiken. På detta område föreligger alltså en besvärande klyfta mellan våra internationella ambitioner, sådana de uttrycks av regeringen i skilda internationella sammanhang, och den av regeringen bedrivna ekonomiska planeringsverk-

samheten.

Frågan är alltså i första hand inte hur länge vi kan leva med ett växande bytesbalansunderskott utan hur länge vi kan leva med denna klyfta mellan våra internationella ambitioner och planeringen av vår egen interna verklighet.

Herr Andersson i Lycksele har nyss varit inne på de här frågorna. Jag blev litet förvånad när han i det sammanhanget ifrågasatte produktionsmålsättningen i jordbrukspolitiken i samband med debatten om en ny ekonomisk världsordning. Rimligen bör man ändå vid planeringen för en ny ekonomisk världsordning se till, att man använder de egna resurserna i Sverige på ett så effektivt och ändamålsenligt sätt som möjligt. Vi måste alltså i första hand producera de livsmedel vi behöver inom vårt lands gränser i stället för att tära på t. ex. u-ländernas resurser. Här måste föreligga en begreppsförvirring hos herr Andersson i Lycksele.

Vår roll i världsekonomin är inte det enda område där det föreligger en anmärkningsvärd målkonflikt i regeringens politik. Om långtidsutredningen helt försummat de internationella perspektiven, som regeringen i andra sammanhang gärna talar om, har man i fråga om sysselsättningen i landet visserligen analyserat den men aldrig lyckats komma över de starka hämningar som tydligen behärskar finansdepartementet när det gäller att se in i framtiden. Man borde ha lärt av erfarenheten, kan det förefalla. Förra långtidsutredningen angav ökningen i arbetskraften åren 1970–1975 till under 100 000. Utfallet blev över 200 000 trots att regeringen hade en oförändrat låg ambitionsnivå i regionalpolitiken.

Den starka låsningen vid den politik finansdepartementet gjort sig till förespråkare för innebär att långtidsutredningens alternativa kalkyler avser ett alltför statiskt samhälle. Den aktivering av den ekonomiska politiken som under senare år kunnat ske med riksdagens aktiva medverkan har visat att även relativt små förändringar i den ekonomiska politiken kan få stora marginella effekter på sysselsättning och produktion.

Naturligtvis får långtidsutredningen tas för vad den är – en framskrivning av vissa utvecklingstrender under en given ekonomisk politik. Vad som skrämmer i sammanhanget är emellertid att den också upplevs som en politisk målangivelse. Som uttryck för en politisk vilja är nämligen långtidsutredningen föga entusiastmerande. Av debatten hittills måste man emellertid dra den slutsatsen att regeringen i långtidsutredningen ser ett dokument som är dess representativa inlägg i måldebatten under åren fram till 1980.

Under en följd av år har de övergripande politiska målsättningarna angetts i finansplanen. Den målangivelsen har man i år nästan helt glidit förbi. Men om vi ser till fjolårets finansplan och programuttalandet där, som väl får anses vara vägledande för långtidsutredningen, är den fulla sysselsättningen det primära målet alltså, och det skall också vara styrande för vissa andra övergripande mål, t. ex. regional balans.

Innebörden av målet full sysselsättning är dock anmärkningsvärt nog

inte föremål för långtidsutredningens närmare övervägande eller analys. Man borde självfallet i diskussionen om detta mål utgå från människors önskan och krav på arbete. Detta måste vara den självklara utgångspunkten för samhället när det gäller att skapa sysselsättning och undanröja de sysselsättningshinder som finns. Det har varit sysselsättningsutredningens utgångspunkt.

Långtidsutredningens huvudprognos anger sysselsättningsökningen fram mot 1980-talet till ca 140 000. Mot detta står sysselsättningsutredningens material, varav det mest intressanta naturligtvis är den undersökning av befolkningen utanför arbetskraften som i anslutning till AKU-undersökningen våren 1975 genomfördes och som visade att utanför arbetskraften, som det heter, står 600 000 människor, mest ungdom och kvinnor och väntar på en rimlig chans till arbete. Man kan också formulera detta problem i andra termer. Arbetsmarknadsministern gjorde det på regeringens vägnar i mars 1974 i direktiven till sysselsättningsutredningen, där han framhöll att ett av målen för regionalpolitiken är att människor i olika regioner skall erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och att utjämningen i sysselsättningsfrekvens kräver tillskapandet av ca 400 000 nya arbetstillfällen. Efter att närmare ha analyserat de regionala skillnaderna i landet har sysselsättningsutredningen kommit fram till att denna slutsats är riktig.

Regeringen förefaller dock vilja undvika att diskutera sysselsättningsutredningens analys av behovet av nya arbeten. Man nöjer sig med långtidsutredningens mycket statiska kalkyler som inte tar hänsyn till det faktiska behovet av sysselsättning till följd av ändrade värderingar och samhällets förändringar. Ändå har det socialdemokratiska partiet i sitt valmanifest använt sysselsättningsutredningens bärande tema "arbete åt alla" som en målangivelse.

Statsministerns försök här tidigare under debatten att blanda bort korten och tala om annat kan knappast undanskymma det faktum att regeringen dokumenterat en brist på politisk vilja som är mycket anmärkningsvärd. Om det är någon som leker med siffror i detta sammanhang, så är det förvisso statsministern, när han försöker använda energiprognoserna som ett belegg för att centern inte skulle ha fast grund för sin målangivelse 400 000 nya jobb. Den enkla sanningen är ju att det ännu inte har redovisats en enda verklig analys av behovet av energi sett i relation till sysselsättningsutvecklingen.

Från centerpartiets sida har vi hävdats att en rimlig formulering av målet för sysselsättnings- och näringspolitiken bör vara att en bit in på 1980-talet skaffa fram de 400 000 nya arbeten som behövs för en regional utjämning i sysselsättningen. Detta är att ge ett konkret politiskt innehåll åt målet "arbete åt alla". Med utgångspunkt i kravet på regional balans i samhället är detta ett angeläget mål med innebörden att ungdomar, kvinnor och män i det svenska samhället skall ha samma rätt och chans till arbete oavsett var i landet de råkar bo. Detta mål bör enligt vår

uppfattning styra näringspolitiken fram mot 1980-talet.

Det märkliga är nu att framstående företrädare för regeringen förnekar behovet av ökad sysselsättning i denna omfattning. På vilka sakliga grunder gör man detta? Betvivlar man sysselsättningsutredningens material? Då borde man säga det. Eller tror man möjligen att kvinnor och ungdomar i skogslänen skall nöja sig med en lägre sysselsättningsfrekvens, sämre chanser till arbete, än i andra delar av landet eller är regeringen helt enkelt beredd att släppa den fulla sysselsättningen som ett övergripande mål, den stolta målformuleringen "arbete åt alla" till trots? Å andra sidan – det skall man komma ihåg, herr talman – har långtidsutredningens huvudförfattare, planeringschefen Carl Johan Åberg, nyligen i en tidsningsartikel bekräftat den självklara omständigheten att långtidsutredningens arbetskraftskalkyl bara kan vara en allmän utgångspunkt som i verkligheten kommer att eftertryckligt korrigeras, vilket understryker behovet av en flexibel ekonomisk politik.

Ja, det är vad vi har hävdad, herr talman, i många olika sammanhang, men därmed framstår ju också regeringens och socialdemokratins avsaknad av ett meningsfullt sysselsättningspolitiskt mål i en ännu mer besvärande dager.

Det är nu angeläget att riksdagen får tillräcklig tid att bereda, ta ställning till och diskutera långtidsutredningen och det omfattande material som ligger bakom den. De avvägningsproblem som utredningen behandlar och de prioriteringar som måste göras är av central betydelse för vår framtida ekonomiska och sociala utveckling. Regeringen har aviserat att den sedan remissbehandlingen är klar och en mera detaljerad analys hunnit ske avser att under våren 1976 redovisa sin syn på politikens inriktning.

Enligt min mening är det olyckligt om den redovisning som hittills har skett kombineras med och vävs in i kompletteringspropositionen. Tidspressen vid behandlingen av denna är så stor att långtidsfrågorna inte får det nödvändiga utrymme – det är erfarenheten av behandlingen av den föregående långtidsutredningen och dess avstämning. Jag fruktar att resultatet kan bli detsamma om man nu inte delar på kompletteringspropositionen och långtidsutredningen och framlägger en proposition om långtidsfrågorna tidigare, helst före riksdagens påskuppehåll.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! I en partimotion från centerpartiet försöker man precisera de omfattande förändringar som kan bli erforderliga för vår anpassning till en ny ekonomisk världsordning. Därvid anges att en ökad självförsörjningsgrad blir nödvändig också inom andra sektorer än inom jordbruket. Centern utgår alltså ifrån som självklart att en ökad självförsörjning på jordbrukets område i vårt land är till gagn för u-länderna. Jag tror inte att det förhåller sig på det sättet.

Om livsmedelsproblemet skall kunna lösas måste detta i första hand ske genom ökad jordbruksproduktion i u-länderna. Därom gav Romkon-

ferensen ett mycket tydligt besked. I det arbetet behövs bl. a. konstgödsel. Måhända bör konstgödselkonsumtionen i vårt land minska till förmån för u-länderna. Detta är bara en exemplifiering av vad det kan bli fråga om. Vår produktion av socker tror jag är något av ett testfall för att pröva vår vilja att anpassa oss till u-ländernas exportbehov.

Men centern nöjer sig inte med att förorda ökad självförsörjning inom jordbruket. Även inom andra sektorer bör enligt centermotionen en ökad självförsörjningsgrad komma i fråga för att tillgodse u-ländernas krav. Jag menar att detta är en total missuppfattning av vad u-ländernas krav egentligen innebär.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår och respekterar herr Anderssons i Lycksele ärliga vilja att förespråka vårt intåg i en ny ekonomisk världsordning. Jag kan i långa stycken instämma i grundtemat i herr Anderssons anförande.

Men här måste ändå föreligga en ganska allvarlig begreppsförvirring. Om vi från detta rika industriland skall kunna transferera resurser helt enkelt för att hjälpa u-länderna i deras uppbyggnadsarbete, förutsätter det självfallet att vi utnyttjar våra egna produktionsresurser i form av kapital och arbete på ett så förnuftigt sätt som möjligt. Det kan inte vara rimligt, herr Andersson, att vi här skall lägga jord för fåfot i en värld som svälter och repliera på u-ländernas produktionsresurser av livsmedel, när världens livsmedelstillgångar är så knappa att vi i realiteten behöver använda alla de produktionsresurser som finns.

I ett längre perspektiv kan man naturligtvis diskutera en arbetsfördelning av en annan karaktär. Men det är långt dit, herr Andersson i Lycksele. I varje fall har regeringen inte givit långtidsutredningen i uppdrag att närmare se över det perspektivet. Det är uppenbart att man anser detta ligga rätt långt fram i tiden.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Åsling vill begränsa den här diskussionen till en diskussion om jordbrukspolitik och vår självförsörjningsgrad på det området. Jag menar att han även när det gäller det området har fel. Det är inte så självklart att vi skall öka vår självförsörjningsgrad av olika jordbruksprodukter, exempelvis socker, för att gagna u-länderna. Vi bör också när det gäller jordbruksprodukter vara öppna för att u-länderna vill exportera till oss.

Men det jag fann mest anmärkningsvärt i centerpartiets partimotion var att man inte nöjer sig med jordbrukssektorn utan vidgar resonemanget till att gälla andra sektorer. Även på andra sektorer skall vi tydligen enligt centern tillgodose u-ländernas önskemål genom att öka vår självförsörjningsgrad. Jag har fattat att det främst handlar om att öppna vår marknad för u-landsprodukter och att ge u-länderna rejält betalt för de varor vi köper.

Herr ÅSLING (c) kort genmäle:

Herr talman! Om man har en produktionsapparat bör man självfallet använda den – det ligger i sakens natur. Vi har också sysselsättningsaspekten att räkna med. Detta tillsammans gör att vi under överskådlig tid självfallet måste utnyttja vår industriella potential. Detta också för att skapa resurser som vi för att uppnå en ny ekonomisk världsordning kan vara tvungna att transferera till u-länderna.

Då det gäller jordbrukspolitiken finner jag det anmärkningsvärt att i denna kammare anno 1976, när många i världen svälter, höra någon som säger att vi borde slå av på takten i utnyttjandet av våra produktionsresurser för livsmedel. Det kan inte vara allvarligt menat av herr Andersson i Lycksele, i synnerhet inte som herr Andersson liksom jag kommer från marginalområden när det gäller jordbruksproduktionen. Vi måste väl ändå ha nått så långt i den jordbrukspolitiska debatten här i landet att alla är ense om att vi mot bakgrund av världens allmänna försörjningssituation måste utnyttja de arealer och resurser för livsmedelsproduktion som finns.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Stora och betydelsefulla grupper i vårt land närmar sig eller uppnår i år avbränningar på 100 % eller mer, om de ökar sin inkomst. Detta gäller

1. egenföretagare, och detta redan i inkomstlägen som ger dem mindre behållning än vad enbart våra riksdagsarvodet ger,
2. åtskilliga pensionärer i förhållandevis blygsamma inkomstlägen,
3. det stora flertalet av de litet större barnfamiljerna.

Dessa hundraprocentiga marginalsatser innebär att stora grupper i vårt land i dag inte på ett hederligt sätt kan öka sina inkomster ens i kronor räknat. Det innebär vidare att den förda politiken i sig motverkar våra gemensamma ansträngningar att hålla uppe och förbättra skattemoralen. Det betyder också att vi fått ett system för skatter och avgifter som effektivt måste avskräcka människor från att bli eller förbli företagare eller från extrainsatser över huvud taget.

Det betyder slutligen att själva skattesystemet motverkar den strävan efter likformighet och rättvisa som är dess stolta målsättning. Det är från demokratisk synpunkt utomordentligt allvarligt. Det är nämligen inte alls de grupper som har den största skatteförmågan som drabbas hårdast av dessa konfiskatoriska marginaleffekter – många gånger är det tvärtom.

Finansministern deklarerade i höstas att skattesystemet fungerar bra. Det behövdes bara några få justeringar. Jag tänker inte polemisera med herr Sträng. Tvärtom tänker jag i mitt inlägg ta fasta på det senare påpekandet – att det dock behövs en del justeringar. Jag skall göra det med utgångspunkt från den uppfattningen att ingen här i kammaren tycker att det är rimligt med marginaleffekter på nära 100 % eller därutöver, och detta i synnerhet inte när det gäller människor i små eller

högst ordinära inkomstförhållanden.

Låt mig, herr talman, börja med egenföretagarna. Haga II-uppgörelsen innebar förutom höjningar av sjukförsäkrings- och folkpensionsavgifterna att avgiftstaket – 7,5 basbelopp – lyftes av. Finansministern motiverade det här i kammaren med att det är de allra bäst betalda som får vara med och bekosta en förstärkning för mellangrupperna. Men det är inte några särskilt väl betalda som drabbas. De s. k. oberoende uppdragstagararna – och dit hör väl åtskilliga av kammarens ledamöter – räddades i höstas genom en lag som innebär att uppdragsgivaren skall betala socialförsäkringsavgifterna. De som drabbas är företagarna och då alldeles särskilt egenföretagarna. Direkta försämringar inträffar i år redan för sådana egenföretagare vilkas behållning ligger under genomsnittsinkomsttagarens.

Skall en egenföretagare få lika mycket över som en manlig genomsnittsinkomsttagare måste han ha en rörelseinkomst på hela 100 000 kr. Marginalavbränningarna blir då för honom till en början ca 93 %, så småningom 97 %. Anstränger han sig extra mycket ökar de till 101 eller 102 %. Ändå går denne egenföretagare in i det här året med en sänkning av sin disponibla inkomst med ungefär 3 600 kr. Det är skattereformens facit för honom. Det innebär att det är helt omöjligt för denne egenföretagare att ens i kronor räknat behålla den inkomst som han hade förra året, än mindre då kompensera sig för inflationen.

Haga II-uppgörelsens kompositörer har uppenbarligen inte ägnat någon tanke åt hur skatteomläggningen skulle slå för landets egenföretagare. Att de förutom allt krångel som ovedersägligen drabbar dem också skall slås med rent konfiskatoriska skatter är en helt orimlig politik. Förhållandet är särskilt upprörande eftersom detta – säkert oavsiktliga – strupgrepp ensidigt drabbar egenföretagarna. Det beror på att avgiftssystemet är så uppbyggt att egenföretagaren först året efter inkomståret får göra avdrag för egenavgifterna och då inte som avdrag i rörelsen utan som allmänt avdrag. På det viset tvingas egenföretagaren i motsats till alla andra grupper i vårt land att betala avgifter på avgifterna.

Det bästa sättet att komma till rätta med dessa utomordentligt allvarliga problem vore att redan från nästa års taxering ge egenföretagaren rätt att dra av årets egenavgifter som utgift i rörelsen. Skulle detta inte vara praktiskt – eller politiskt – möjligt har jag i en motion velat peka på en annan lösning. Den innebär att egenföretagare redan från detta års rörelseinkomster borde få göra avdrag för de socialförsäkringsavgifter som han betalar in på inkomster över 7,5 basbelopp. De våldsamma margineffekterna, som annars kan leda till kanske oöverkomliga likviditetsproblem för många egenföretagare, skulle då dämpas med ungefär 11 %.

Statsminister Palme sade tidigare i dag att det är "självkänt att vi vill satsa på den mindre och medelstora företagsamheten". Jag vågar därför hoppas att man inom alla partier skall vara beredd att redan i år råda bot på de allra orimligaste konsekvenserna av Haga II-uppgörelsen

för dessa egenföretagare.

Den andra stora gruppen som drabbas av uppemot hundra procentiga margineffekter är folkpensionärerna. De som drabbas hårdast är inte alla de pensionärer som har särskilt höga pensioner. Tvärtom. En ensamstående pensionär i t. ex. Uppsala som har en beskattningsbar inkomst på 25 000 kr. har kallt att räkna med att 99 % av en extra inkomst går bort i form av skatt och avtrappade bostadstillägg. Är inkomsten ännu lägre försvinner 76–85 %:

Detta är orimligt. Problemet kan inte viftas bort med att pensionärer i dessa inkomstlägen ändå kan ha en något gynnsammare total skatt än andra skattebetalare.

Från moderata samlingspartiets sida vidhåller vi kravet på skattefri folkpension. Vi anser alltså att grundavdraget för pensionärer alltid bör uppgå till ett belopp motsvarande folkpensionen. Avtrappningen av det extra avdrag som därutöver skulle behövas för att hålla en mindre sidoinkomst skattefri kunde då göras mycket mindre brant, vilket skulle medföra mindre förödande margineffekter för vanliga pensionärer.

Den tredje gruppen som i praktiken får nära hundra procentiga marginskatter är de litet större barnfamiljerna. Deras problem har kommit i blickpunkten genom regeringens proposition nr 91 om mer samordnade regler för existensminimum vid beskattningen. Skattskyldig är som bekant berättigad till avdrag för nedsatt skatteförmåga om han t. ex. på grund av stor försörjningsbörda saknar nödvändiga medel för sitt och familjens uppehälle. Propositionen innehåller förslag till basbeloppsanknutna normalbelopp på vad som utöver nettohyran skall anses som nödvändiga medel för uppehållet. Vi anser att de föreslagna beloppen i sig är realistiska.

Men om man omräknar dessa normalbelopp till bruttointkomster visar det sig att en trebarnsfamilj först vid 48 000 kronors inkomst, en fyrbarnsfamilj först vid 60 000 kronors inkomst och en fembarnsfamilj först vid ca 80 000 kronors inkomst kan anses ha förmåga att betala full skatt. Först vid dessa inkomster skulle dessa familjer med andra ord kunna kravla sig över existensminimum. Propositionens förslag innebär också att om dessa familjer har inkomst under vissa belopp, så skall de helt anses sakna skatteförmåga. Men för alla de flerbarnsfamiljer som befinner sig i inkomstskikten där emellan skulle i princip 100 procents marginskatt råda:

Det skulle med andra ord inte spela någon roll om trebarnsfamiljen har 31 000 kr., 48 000 kr. eller en inkomst där emellan, om fyrbarnsfamiljen har 36 000 kr., 60 000 kr. eller någon inkomst där emellan och om fembarnsfamiljen har 40 000 kr., 80 000 kr. eller någonting där emellan. Ökad skatt och minskat avdrag för nedsatt skatteförmåga skulle i princip ta hela inkomstökningen och effektivt hålla dessa familjer kvar på existensminimivån.

Ytterst få mångbarnsfamiljer har således möjlighet att genom extra arbete, utträde i förvärvslivet eller något liknande påverka eller förändra

sin standard utöver denna minimistandard. Vi finner detta helt oacceptabelt och direkt stridande mot principerna om ett rättvist och jämlikt skattesystem. Vi har därför i en motion krävt att 1972 års skatteutredning, som arbetat fram förslaget om existensminimiregler, får i uppdrag att lägga fram förslag till ett skattesystem som verkligen tar hänsyn till barnfamiljernas lägre skatteförmåga utan att därför leda till hundraprocentiga marginalsatser i alla de vanliga inkomstlägena.

Herr talman! Jag vill sluta med en förhoppning om att det problem med minst sagt guldkantade marginaleffekter som jag berört skall konstruktivt angripas under riksdagsbehandlingen. Ty "folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång", som det så riktigt framhålls i det socialdemokratiska valmanifestet. Det är därför av vitalt intresse för hela vårt land att denna vilja inte undermineras hos stora och viktiga grupper av medborgare.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! I den aktuella skattedebatten finns tre huvudfrågor. Marginalsatserna måste sänkas, och skattesystemet måste inflationsskyddas samt göras enklare och mer rättvist. Dessa tre mål sätter folkpartiet främst i sin skattepolitik. Det är realistiska mål, möjliga att uppnå. Men annars finns det gott om illusioner i debatten om våra skatter.

En är tron att det skulle finnas något slags idealsystem, som på ett enkelt och elegant sätt skulle förse stat och kommun med stora och växande inkomster men ändå vara föga kännbart för de enskilda människorna. Det finns inga sådana system. Det finns inga nya och perfekta lösningar som väntar på sin upptäckt. Men det finns bättre och sämre alternativ, och vårt nuvarande skattesystem har alldeles för många brister. Därför är en omfattande skattereform nödvändig.

En annan illusion är tron att det går att sänka det samlade skattetrycket och samtidigt ge människor god social trygghet, god utbildning, goda kommunikationer osv., tron att man genom sparande, ny näringspolitik etc. skulle få så stora tillgångar att statliga och kommunala skatter väsentligt skulle kunna sänkas.

De gångna årens erfarenheter, den statliga och kommunala planeringen samt långtidsutredningen och andra utredningar visar klart att de beslut vi redan fattat och de förpliktelser vi redan tagit på oss är så omfattande att sådana skattesänkningar inte är möjliga. Tvärtom är den finansiella situationen för stat och kommun sådan att huvudproblemet är hur vi skall undgå att alltför kraftigt höja skatter och avgifter. Det blir nödvändigt att spara, hushålla, planera och prioritera för att klara de närmaste åren och bara den som vill göra mycket drastiska nedskärningar av den offentliga verksamheten kan lova skattesänkningar.

En tredje illusion är tron att de höga marginalsatserna, alltså skatten på en inkomstökning, bara berör en mindre grupp människor, de som har höga inkomster. Så är det inte. Det vet flertalet löntagare, och det börjar man inse även i kanslihuset.

Marginalskatteproblemet är besvärande för alla människor med heltidsarbete och även för många deltidsarbetande. Den sammanlagda marginaleffekten – alltså skatte- och avgiftsökningen samt bidragsminskningen vid en inkomstförbättring är mycket kraftig: vid en årsinkomst på 40 000–60 000 kr. går mellan 70 och 80 % av en inkomstökning till ökad skatt, lägre bidrag och högre avgifter. Vid höga årsinkomster – 80 000 kr. eller mera – är enbart marginalskattesatsen 75–80 %.

En fjärde illusion slutligen är tron att skattefusks och skatteflykt bara gäller ett fåtal människor, en del höginkomsttagare och en del kändisar med höga avdrag etc. Men det gäller många, många fler. Hur vanligt har det inte blivit att söka obeskattade inkomster, att byta tjänster, att få ersättning i form av traktamente i stället för lön och att det finns två ersättningsnivåer, en med och en utan skatt. Det går inte att räkna ut hur stora summor som på detta sätt undandras beskattning, men alla är överens om att de är betydande.

Det skulle naturligtvis vara bra om allt detta inte vore illusioner, om det funnes ett idealsystem, om marginalskatter och skattefusks bara berörde ett fåtal och om vi kunde sänka skatten. Men vill vi vara ärliga och vill vi föra en realistisk debatt, då måste vi säga att detta är illusioner, som vi bör rensa bort ur debatten.

Nu tycks det dröja innan vi får en ordentlig skattereform. Jag skall inte gå in på skatteutredningens arbete – på vad som gjorts och inte gjorts, på vad som sagts och inte sagts, vad som skulle kunna ha gjorts, etc. Det har varit tillräckligt mycket debatt om detta. Jag vill bara beklaga att en mer omfattande skattereform inte kommer att gälla fr. o. m. 1977 och att regeringen inte mera aktivt arbetat för en sådan reform. De som kommer att drabbas av denna försening är landets företagare och löntagare.

Nu är det nödvändigt att det fortsatta utredningsarbetet i de många utredningarna får en bestämd inriktning mot en klar och omfattande skattereform. Det är också nödvändigt att utredningsarbetet samordnas så att det kan bli en genomgripande och samlad skattereform. Det vore bra att få ett klart besked från finansministern, att han verkligen vill ha en skattereform, att han vill satsa på att få fram ett förslag till riksdagen och inte vill fortsätta provisoriernas väg också utöver det nya steg som nu blir nödvändigt för 1977.

Vi har från folkpartiets sida angett några huvudmål för en skattereform. Vi kommer att utveckla och redovisa dem ytterligare. Här skall jag bara kort beröra de tre huvudpunkter jag inledningsvis nämnde.

1. Sänkt inkomstskatt och sänkt marginalskatt. Vi menar att det främsta målet för en skattereform måste vara att få en ordentlig sänkning av marginalskattesatserna. Det nuvarande systemet driver på inflationen, det försvårar avtalsförhandlingarna, det höjer kostnadsnivån och det påverkar skattemoralen. Det kan inte vara rimligt att flertalet löntagare skall behöva en lönehöjning om 700, 800 eller 900 kr. per månad bara för att bevara sin standard. Så är det emellertid nu, med nuvarande mar-

ginalskatter och nuvarande prisutveckling. Vi anser målet att sänka marginalskatterna vara så viktigt att vi är beredda att justera andra former av skatter och avgifter för att garantera att stat och kommun skall få erforderliga resurser.

2. Inflationsskydd i skattesystemet. Den snabba inflationen under senare år har ju medfört att skattetabellerna snabbt förbrukats, att en allt större del av inkomsten gått till skatt. Skattetrycket har automatiskt skärpts. Därför måste skattesystemet inflationsskyddas. Man kan exempelvis indexreglera grundavdrag och skatteskalor, eventuellt bara skalorna. Självfallet kan man då och då behöva förändra också ett inflationsskyddat skattesystem med hänsyn till nya förhållanden och värderingar, men man skulle inte behöva justera för vanliga pris- och löneökningar.

Kunde vi inte åtminstone pröva ett sådant system under säg tre till fem år och sedan undersöka effekterna? Det är nödvändigt att skatteutredningen nu får pröva också frågan om inflationsskydd – annars kommer inget skattesystem att hålla mera än några år. Finansministern borde nu ge skatteutredningen det uppdraget. Kommer utredningen att få det? Jag förutsätter att finansministern senare i dag då han har ordet kommer att svara på den frågan. Skall skatteutredningen få pröva också om skattesystemet skall vara inflationsskyddat?

3. Ett enklare och mera rättvist skattesystem. Vi vet – inte minst i dessa dagar, en dryg vecka före sista deklarationsdagen – att många människor upplever det nuvarande systemet som krångligt och orättvist. Många känner inte till skattelagstiftningen, de kan inte följa med i alla förändringar, de finner det besvärligt att deklarerat och beräkna sina skatter och de finner att många människor kan undgå skatt eller i vart fall väsentligt reducera den – ibland i olagliga former, ibland i lagliga – genom att utnyttja olika regler. Därför måste ett nytt skattesystem vara så utformat att skattefusk och skatteflykt försvåras. Det är nödvändigt dels därför att det kan medföra lägre skatt för lojala skattebetalare, dels därför att det kan medföra större tilltro till skattesystemet och till reformarbetet i samhället. Därför vill vi fortsätta att förändra lagstiftningen och bygga ut skatteadministrationen.

Men jag vill samtidigt gärna understryka en sak. Samhället har rätt att ställa krav på människorna, t. ex. att de korrekt redovisar sin inkomst och förmögenhet och att de betalar skatt enligt gällande lag. Men människorna har också rätt att ställa krav på samhället, på att rättssäkerheten skall respekteras, på integritet, på rimlig kontroll och ingrepp i rimliga former. Det får t. ex. inte vara så att myndigheter skall ha behandlingstid på månader, ofta år, medan enskilda människor skall svara på sex sju dagar.

Vi skall skärpa kontrollen, täppa till luckor, förstärka skatteadministrationen så att vi kan få en effektiv, rättvis och likformig tillämpning av skattelagarna. Men vi måste också ständigt slå vakt om rättssäkerheten.

Huvudlinjen i arbetet mot skattefusk och skatteflykt måste vara att få ett system som reducerar möjligheterna och minskar frestelserna. Skattesystemet måste i sin grund vara mera enkelt och rättvist än det nuvarande systemet.

Herr talman! De gångna åren under 1970-talet har varit skatteprovisoriernas år. Det tycks som om den perioden skall fortsätta. Det får den inte göra.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Stagnationstendenser i ekonomin, ständigt återkommande lågkonjunkturer, arbetslöshet, inflation och prisstegringar är uttryck för den kapitalistiska ekonomin. Det grundläggande problemet är detta system. Det behövs en politik som angriper kapitalets makt för att komma till rätta med problemen. Det är inte för att utforma en sådan politisk linje som de borgerliga partierna krävt rundabordskonferenser.

I stället för att angripa orsakerna har regeringen sökt lappa över de värsta följderna. De borgerliga vill gå ännu längre på denna väg.

Det finns en hel katalog med stödformer till privata företag. Det utgår stöd vid anställning av vissa kategorier på arbetsmarknaden. Det utgår stöd vid risk för permitteringar. Man kan säga att företagen får bidrag för att anställa folk och bidrag för att inte avskeda folk. Den "socialkatalog för företagare" som kan upprättas har ett stort sortiment av bidragsformer. När verkningarna av den kapitalistiska anarkin gör sig gällande, skall de som orsakat regional obalans, arbetslöshet, utslagning ur arbetslivet, miljöförstöring etc. ha särskilda bidrag för att lindra verkningarna. Detta är en politik som i det långa loppet kommer att förvärra situationen, inte lösa problemen. Det måste vara riktigare att använda samhällets resurser för att skapa statliga basindustrier, såsom vpk föreslagit, och att begränsa i stället för att underhålla privatkapitalets spekulation.

En sida av inflationen som såväl regeringen som de borgerliga partierna glömmer bort att tala om är militärutgifterna. De borgerliga partierna har visat stort intresse för besparingar i statens utgifter. De har krävt en särskild besparingsutredning. Med lottens hjälp fick de också en sådan. Men har någon hört att man från borgerligt håll antytt att miljardrullningen till militära ändamål kan vara ett besparingsobjekt? Tvärtom vill man – särskilt från moderaterna – öka dessa utgifter. Då nära en tiondel av herr Strängs s. k. rekordbudget användes för improduktiva militära ändamål måste detta givetvis starkt påverka ekonomin i negativ riktning. Här finns utrymme för verkliga besparingar och frigörande av resurser för andra och angelägnare uppgifter.

Till de märkliga argumenten hör påståendena om sysselsättningsskäl för att fortsätta miljardrullningen till militära ändamål. Den propagandan drivs särskilt intensivt i bygder där den militära verksamheten är koncentrerad. Var femte Linköpingsbo som går till jobbet är sysselsatt med militärt anknuten verksamhet. Fortsatt miljardrullning till Vigganplanet motiveras ibland med sysselsättningsskäl. Detta är en förvrängning av

fakta. De enorma resurser som nu är bundna till militär verksamhet skulle kunna användas för viktiga civila uppgifter.

Den militära dominansen utgör en otrygghetsfaktor för de anställda men medför också allvarliga regionala problem. Lösningen ligger inte i fortsatt och ökad miljardrullning till militära ändamål. Den hittillsvarande utvecklingen måste brytas. Det finns säkert angelägna civila uppgifter som väntar på att få ta i anspråk de väldiga resurser som i dag användes för militära ändamål.

Inflationen och den ekonomiska utvecklingen framställs ofta i debatten som om det endast var problem för nationalekonomerna. I själva verket är det de vanliga människorna som får bära bördorna av inflationen. Vem drabbas främst av prisstegringar på 10–12 % på de dagliga konsumtionsvarorna? Vem drabbas främst av de kraftiga hyreshöjningarna? Vem drabbas främst av arbetslösheten och förslitningen i arbetslivet? Vem drabbas främst av stigande kommunalskatter och ökad indirekt beskattning?

Det är arbetarna. Det är låg- och medelinkomsttagarna. Det är barnfamiljerna. Det är pensionärerna. Inflationen och den kapitalistiska krisen angår i högsta grad de vanliga människorna.

Skattepolitiken är en viktig del av den ekonomiska politiken. Den ofta uttalade målsättningen att genom skattepolitiken åstadkomma en omfördelning har inte uppnåtts. Olika skattepolitiska åtgärder har i stället lagt nya bördor på låginkomsttagarna. Skatteprovisorierna i fråga om den direkta statliga skatten har gått hand i hand med stigande kommunalskatter. En hel del av skattesänkningen till staten har därigenom tagits tillbaka, till fråga på allt genom en skatteform som är särskilt betungande för låg- och medelinkomsttagare.

Det är lätt att i dessa deklARATIONSTIDER förvissa sig om att för de allra flesta inkomsttagare kommunalskatten utgör den tyngsta av de direkta skatterna. Detta gäller för inkomster upp till 70 000–80 000 kr.

De flesta landsting och ett betydande antal kommuner har höjt skatten för år 1976. Uppskattningsvis torde ungefär 90 öre av den till en krona för två år maximerade skattehöjningen i överenskommelsen mellan staten och kommunförbunden ha tagits i anspråk redan första året. Om inte kommunalskatterna skall stiga ytterligare och om inte den kommunala servicen allvarligt skall försämrats, måste statliga insatser av en helt annan storleksordning komma till stånd. Från vänsterpartiet kommunisterna har vi krävt statligt övertagande av personalkostnaderna vid barnstugorna, statligt grundbidrag till pensionärernas bostadstillägg och befrielse för kommuner och landsting från skyldighet att erlägga allmän arbetsgivaravgift.

Detta är nödvändiga åtgärder för att bryta den utveckling som nu präglar kommunernas ekonomi och kommunalskatterna. Vi anser det också motiverat med en extra bolagsskatt i syfte att finansiera ökade statliga insatser till kommuner och landsting. Bolagen kommer lindrigt undan i dag. Genom olika åtgärder, såsom avdragsgilla fondbildningar, minskar

skatteinkomsterna från bolagen. Detta försvårar ytterligare kommunernas situation.

Herr talman! De kraftiga prisstegringarna på dagligvaror under senare år – nära 12 % förra året – illustrerar tydligt inflationens verkningar för de enskilda människorna. Det är heller inte svårt att finna exempel på hur varorna stiger i pris på butikshyllan. Konservburkar ommärkta både en och två gånger tillhör vanligheten. Att det nya priset vanligtvis är högre behöver väl inte sägas.

Låt mig, herr talman, ge ett exempel på detta. Jag har i min hand en burk sill, som ursprungligen kostat 4:25 kr. Den har sedan ökat i pris till 4:75 kr., och på den tredje prislapp som klistrats på burken står nu 5:30 kr. Denna vara har alltså ökat 1:05 kr. eller omkring 25 % under den tid den stått i butiken. Det står på burken att innehållet bör förbrukas före den 18 juni 1976. Man kan fråga sig hur många gånger den hinner märkas om innan dess.

Tro inte att detta exempel på något sätt är unikt. Gör gärna en butiksronde i morgon! Ni kan säkerligen finna ännu mera anmärkningsvärda exempel.

I denna prisutveckling framträder mervärdeskattens orättvisor allt tydligare. På prisstegringarna läggs moms och även prisstegringen blir alltså ett skatteobjekt. Detta understryker vpk-kravet om slopad moms på livsmedel och hårdare kapitalbeskattning. Den skattepolitiska linje som uttrycks i kravet på slopad moms på maten och hårdare beskattning av kapitalet skulle verkningsfullt bidra till en omfördelning av skattebördan till förmån för de grupper som använder en stor del av inkomsten till livsnödvändig konsumtion. Samtidigt skulle man också åstadkomma prissänkningar på maten med 15 %.

Ett utmärkande drag i skattepolitiken hittills har varit att ekonomiskt svaga grupper får bära tunga bördor medan de med större bärkraft kommer lindrigare undan. Vad återspeglar exempelvis pressdebatten om vissa "kändisars" skatteavdrag? Den återspeglar de grundläggande orättvisorna i skattesystemet, bl. a. i form av utformningen av avdragsrätten. I det sammanhanget är den ena eller den andra personen av mindre intresse. Viktigare är det faktum att avdragen i nuvarande form ökar med stigande inkomst. Ett och samma avdrag i kronor räknat betyder större skatteminskning i kronor för den höga inkomsten än för den låga inkomsten. Avdragen kan av vissa grupper utnyttjas på ett sätt som minskar den skatt som normalt skulle erläggas. Vanliga löntagare är klart missgynnade i detta system.

Den skattepolitiska utvecklingen har följt samma mönster som den ekonomiska politiken i övrigt. Den har präglats av hänsynstagande till privatkapitalets och de borgerliga partiernas krav. Resultatet har blivit därefter. Det går lika litet i fråga om skatterna som i fråga om andra uppgifter att samarbeta med ett borgerligt parti eller flera borgerliga partier och samtidigt tro att man kan uppnå resultat för arbetarklassen. Detta borde regeringen ha lärt. Det behövs en annan politik även på detta

område.

Vid det här laget finns åtminstone tre fyra olika utredningar som berör skattefrågorna. Men det avgörande är inte antalet utredningar utan viljan att åstadkomma en verklig omfördelning av skattebördorna.

Herr talman! Skattepolitiken måste inriktas på att ta bort resp. sänka skatter som hårt drabbar lägre inkomster – dit hör matmomsen och kommunalskatterna – och samtidigt skärpa beskattningen på de mera bärkraftiga – dit hör bolagen, människor med höga inkomster och med förmögenheter. Skattefusk och skatteflykt måste effektivt bekämpas. Detta är nödvändigt för att vi skall kunna åstadkomma större rättvisa i skattesystemet.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! I den debatt om familjepolitiken som hittills mestadels har pågått i form av partimotioner till årets riksmöte och partiledarintervjuer i pressen har en sänkning av införandet av den kortare arbetsdagen för småbarnsföräldrar intagit en dominerande plats. I ett avsnitt av debatten i dag intog f. ö. denna lösning en ganska dominerande roll i diskussionen och i införandena av partiledarna. Jag har inte för avsikt att kommentera frågan innan den av regeringen tillsatta utredningen om de praktiska möjligheterna att göra en sådan eventuell reform tillgänglig för alla inom gruppen lämnat sin slutrapport. Att problematiken är svåröverskådlig vittnar ju också främst det faktum om att löntagarorganisationerna – LO och TCO brukar oftast nämnas, men också SACO har i detta fall sällat sig till dem – har krävt att en branschvis analys skall företas innan definitiv ställning tas.

Vad som i mitt tycke är förvånande är att så litet f. n. sägs i den politiska diskussionen om kravet på en generell arbetstidsförkortning för alla. Det är ändå en fråga som vi just nu borde ha anledning att debattera, eftersom den återkommer i två nyligen avgivna betänkanden – långtidsutredningen och utredningen om deltidarbete 1974, utförd av statistiska centralbyrån på uppdrag av delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor.

Man har kallat utredningen om deltidarbetet för en ny låginkomstutredning. Det finns verkligen berättigade skäl till detta. Alla fakta om de deltidarbetandes situation som kommer fram visar att våra 650 000 deltidarbetande är en mycket eftersatt grupp, som nästan helt arbetar på arbetsgivarnas villkor – villkor som utnyttjas på ett mycket otillbörligt sätt. Många deltidarbetande har brister i sina anställningsförhållanden. Många går miste om viktiga sociala förmåner. Mångas, ja, rent av de flestas, inkomster är för låga.

Låglöneproblemet är med andra ord ett sysselsättningsproblem. De som arbetar deltid är – för att citera Gustav Persson, LO-representant i jämställdhetsdelegationen – offer för brist på sysselsättning och hindrade att ta andra arbeten.

Vilka är det då som omdömet gäller? Jo, 600 000 av de totalt 650 000

deltidsarbetande är kvinnor. Därför är det nödvändigt ur jämlikhetssynpunkt att lösa de deltidsarbetandes problem, att lösa problemen för de kvinnor som skulle vilja ha full arbetstid om de kunde få det och om samhälls- och familjeförhållandena var sådana att det gick att genomföra.

I analysen av deltidsutredningen framhåller jämställdhetsdelegationen att deltidsarbetets stora omfattning bland kvinnorna är ett starkt argument för en förkortning av den dagliga arbetstiden för alla och för en fullt utbyggd, god barnomsorg. En allmän arbetstidsförkortning ger alla män möjligheter att arbeta mindre och ägna sig mer åt familjen, framför allt åt barnen, medan den ger kvinnorna bättre möjligheter till en jämnare fördelning av arbetet i hemmet och ansvaret för barnen mellan de män och kvinnor som står barnen nära.

Herr talman! Slutsatserna av denna mycket väsentliga kartläggning av hur de deltidsarbetande har det och hur de upplever sin situation leder med andra ord direkt fram till kravet på kortare arbetsdag för alla.

Det är också intressant att notera att långtidsutredningen, liksom f. ö. sysselsättningsutredningen i sitt delbetänkande, klart slår fast att vi blir helt beroende av kvinnorna om vi vill klara av viktiga reformer fram till 1980. Liksom under perioden 1970–1975 kommer kvinnorna åren 1975–1980 att helt svara för nytillskottet på arbetsmarknaden. Långtidsutredningen presenterar fyra olika alternativ för resursutnyttjandet under den kommande femårsperioden utifrån de ekonomisk-politiska utgångspunkterna full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, jämnare inkomstfördelning, rimlig prisstabilitet och balans i utrikesbetalningarna.

Det nya greppet i arbetsuppläggningsen i denna utredning är att man i vissa av de fyra alternativen för resursutnyttjandet de närmaste fem åren också har räknat in en arbetstidsförkortning för alla, dvs. en generell minskning av arbetstiden till 37,5 timmar i veckan.

En del ledande politiker har redan framträtt och sagt att alternativen med arbetstidsförkortning omedelbart kan avvisas. Men jag vill verkligen ifrågasätta om vi vid det här skedet skall ta någonting sådant för givet. Långtidsutredningens fyra alternativ får väl ändå betraktas som extrema – och när jag kallar dem extrema menar jag att de bör tjänstgöra som underlag för en diskussion och, i ett senare stadium, ett beslut om hur vi själva skall forma vår framtid, kanske med nödvändiga jämkningar inom de givna ramarna. Även de fyra alternativen kan ju bli föremål för diskussion och vissa förändringar. Vi har här i riksdagen bundit oss för standardkompensation till folkpensionärerna, ett synnerligen rimligt rättvisekrav. Överenskommelsen mellan regeringen och Kommunförbundet om väsentligt utökad barnomsorg, föremål för proposition till årets riksmöte, ger oss också i detta tidiga skede anledning att avvisa alternativ 3 i långtidsutredningens förslag. En drastisk nedskärning av konsumtionen inom den offentliga sektorn skulle nämligen leda till att vi inte kunde fullfölja löftena om en ökning av barnomsorgen. Det är här fråga om ett bristproblem som f. n. enligt min och mångas bedömning står i förtur när det gäller vårt politiska ansvar och det svenska samhällets

möjligheter att hjälpa de många familjer där barn och föräldrar helt enkelt inte klarar av sin situation därför att den barnomsorg som samhället erbjuder inte räcker till just för dem. De är väl fler än vi tidigare har haft en uppfattning om. LO-enkäten bland medlemmarna gav skakande exempel på hur verkligt eftersatt detta självklara samhällsliga omsorgsansvar egentligen är.

Min slutsats, herr talman, blir därför att vi inte utan vidare skall avfärda långtidsutredningens alternativ 4. I detta alternativ förutsätts att den privata konsumtionen skulle stanna vid 1,5 % och den offentliga vid 1,9 %, medan veckoarbetstiden skulle sänkas. Intressant nog har man de senaste veckorna sett i en hel del reportage och intervjuer, inte minst i veckopressen, att rätt många familjer har förklarat sig acceptera en väsentligt långsammare utvecklingstakt och standardökning för att i gengäld få den kortare arbetsdag som vi hoppas kunna genomföra. Opinionen finns – i varje fall på sina håll. Detta kräver emellertid solidaritet mellan olika samhällsgrupper och inte minst solidaritet mellan kvinnorna – det pekar deltidstuderingen på.

Socialdemokratiska kvinnoförbundet, som jag företräder, kommer att fortsätta att arbeta för en arbetstidsförkortning för alla. Vi kommer att hålla diskussionen levande utifrån långtidsutredningens alternativförslag, utifrån deltidstuderingens resultat och med tillgång till de siffror som delegationen för arbetstidsfrågor kommer att lägga fram i en stor redovisning i mitten av maj. Enligt vår mening är det fullt möjligt att börja ett etappvis genomförande av sextimmarsdagen redan 1979.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Teoretiskt kan som bekant humlan inte flyga. Den är för tung och har för små vingar, och därför har vetenskapen räknat ut att den inte kan flyga. Humlan vet emellertid inte om detta, och därför flyger den ändå, gör stor nytta i våra trädgårdar och är till glädje med sitt hemtrevliga surrande under varma vår- och sommarkvarnar.

Denna lilla lärorika erinran skulle vara nyttig också för politiker när de vill forma vårt samhälle efter teoretiska spekulationer – som också har förekommit i dagens debatt. Det socialistiska systemet är ett system som i teorin skall fungera mycket bra men som i praktiken alltid har misslyckats, både i vårt land och framför allt i de s. k. socialistiska länderna, som genomfört systemet och sedan, på grund av dess ineffektivitet, inte kunnat hävda sig på något sätt i världskonkurrensen.

Det är självfallet att det i dessa länder finns en mycket stor dold arbetslöshet därför att effektiviteten är så låg att man har sysselsättningar som egentligen är meningslösa. Det är en misshushållning med både arbetskraft och resurser i dessa länder, och därför kommer man också till detta svaga resultat som världskonkurrensen visar.

Ett annat exempel på teori och praktik: 1967 förklarades det svenska jordbruket av socialdemokraterna vara ganska odugligt, och det skulle absolut inte få producera mer än 80 % av de livsmedel vi behövde. Teo-

retiskt var det nämligen enligt socialdemokratin mycket bättre att producera livsmedel i länder där klimatet och andra omständigheter var gynnsammare än i vårt land. Allteftersom livsmedelskrisen blivit värre i världen och priserna stigit har det blivit tystare om det svenska jordbrukets obehövlighet, och jag undrar just vad socialdemokraterna säger i dag.

Vi har hört något av en gengångarröst från herr Andersson i Lycksele, som dock inte tog upp jordbrukets problem i stort utan bara problemen visavi u-länderna och därvid förde en argumentering som är högst märklig. Herr Andersson i Lycksele vet mycket väl att det är många, många u-länder som har otillräckligt med livsmedel och absolut inte kan tänka sig att sända någonting till Sverige om vi skulle begära import från dessa länder. Det svenska jordbruket har också exporterat livsmedel för över 2 miljarder, och det är nog mycket välkommet för att hjälpa upp den svenska valutaresevenen.

Ett tredje exempel: Teoretiskt skulle småindustrin inte kunna hävda sig mot storindustrin, men i praktiken går det bra. Under den tid då vi hade högre arbetslöshetssiffror i vårt land var det ju ingalunda i småindustribygderna som man hade svårigheter. Sysselsättningsciffrorna i Jönköpings län med dess många småindustrier har varit betydligt gynnsammare än i andra delar av landet.

Sysselsättning åt alla och en sysselsättning som ger bästa möjliga resultat är ett av huvudmålen för vår politik. Här i dag har det diskuterats mycket om de 100 000 och 400 000 nya jobben – inte minst har herr Svanberg varit inne på detta. 1973 föreslog centern 100 000 nya jobb som etappmål och den målsättningen blev verklighet under år 1974. Nu föreslår vi som målsättning 400 000 nya jobb till i början av 1980-talet. Med stor sannolikhet kommer även denna målsättning att infrias. Och varför skulle det inte vara möjligt att uppnå det målet? I två län, Jönköpings och Stockholms län, är sysselsättningsgraden så hög att om alla län hade denna sysselsättningsintensitet skulle det bli 400 000 nya jobb.

Det förvånar mig att man på socialdemokratiskt håll – exempelvis herr Svanberg – har en sådan defensiv inställning till detta. Kritiken mot 400 000 nya jobb är att man inte tycker om siffror. Nej, det vet vi mycket väl – socialdemokratin tycker inte om preciseringar i något avscende. Man får egentligen inte riktigt veta vad de vill. Men herr Svanberg anför ett skäl och säger: Vi kommer inte att få råd att investera så mycket. Ja, det var det mest urkonservativa jag har hört någon gång. Skall man säga till människor som står väntande och vill ha arbete att de inte kan få det, för vi kan inte investera?

Herr Svanberg borde väl tänka på att den största förlusten för vårt land är varje människa som är arbetslös. Att föra ett sådant resonemang som herr Svanberg här fört är just att inte bygga för framtiden.

Vi vet att vårdsektorn inte är tillfredsställande ordnad. Inom den behövs det, liksom på en del andra allmänna områden, många fler tjänster. Att näringslivet behöver många fler anställda under de närmaste fem

åren är ju en följd av den produktionsökning som vi hoppas på och som skall ge resurser för t. ex. utbyggnaden av vårdsektorn.

För att vi skall få en god utveckling fordras det alltså att näringslivet utvecklas gynnsamt. De doktrinära partierna, socialdemokrater och kommunister, som fortfarande hämtar sin ideologiska visdom ur gamla gulnade folianter från 1800-talet får naturligtvis inte sätta käppar i hjulen för utvecklingen.

Ett par viktiga förutsättningar för god näringslivsutveckling är att tillräckligt kapital avsätts för investeringar och att nyetableringarna blir bra. Kapitaltillgångarna bör främst användas till näringslivet, så att nya selsättningstillfällen kan skapas. Nyetableringar är nödvändiga för att bygga upp nya verksamhetsområden, och där är det ofta småindustrin som har initiativet. Teoretiskt skulle enligt mångas mening småindustrin inte kunna hävda sig mot storindustrin, men liksom humlan, som vetenskapligt inte kan flyga och flyger ändå, hävdar sig småindustrin utmärkt på många områden – så bra att t. o. m. statsministern i dag har kostat på sig ett erkännande att man har förståelse för småindustrins problem och intresse av att främja småindustrin.

Mot den bakgrunden vill jag säga att vi bör satsa på småindustrin. Denna form av industri klarar sig för det mesta själv men det behövs ett par saker för att den skall kunna utvecklas gynnsamt. Den första är att det ställs kapital till förfogande. Småindustrin har inte alls samma möjligheter som storindustrin att få lån och att tillgodose sitt kapitalbehov på annat sätt. Även om det skulle innebära ett visst risktagande vid vissa tillfällen att satsa på småindustrin så skulle det löna sig när det gäller hela verksamhetsfältet. Man kan väl lika gärna ta risken att förlora en del pengar på småföretag som att förlora pengar på Statsföretag som inte bär sig. För det andra skall inte staten krångla till det för mycket för småföretagaren med rapportskyldigheter och uppbördsskyldigheter så att småföretagaren inte hinner ägna sig åt det han skall göra utan får sitta vid skrivbordet i stället för att stå vid pressmaskinen eller svarven. Det tredje önskemålet för småindustrins del är att kommunikationerna bör ordnas så att företagaren kan få hem sina råvaror och skicka i väg sina färdigprodukter. Till småindustrins förtjänster bör också räknas att den ofta genom sin struktur ger betydligt bättre möjligheter att skapa en god miljö för sina anställda.

Den andra förutsättningen för att näringslivet skall utvecklas gynnsamt och därmed ge högsta möjliga och lönsammast möjliga sysselsättning är att kapitaltillförseln kan bli tillfredsställande över huvud taget. Det vore intressant att veta vad regeringen tänker om den framtida kapitalmarknaden i vårt land, om man nu över huvud taget har tänkt någonting alls. Det är att observera att tillväxttakten under en femårsperiod i betydande utsträckning är given av den redan vid periodens början existerande kapitalstocken och utnyttjandet av denna. Därför är det sannoligen på tiden att regeringen omedelbart tar itu med hur kapitalmarknaden på längre sikt skall ordnas i vårt land. Den till synes nu årligen

återkommande underbalanseringen av budgeten på ca 12 miljarder, liksom tankarna om flera tiotals miljarder i investeringar på fortsättningen av Stålverk 80 och Statsföretag ger en bild av en allmän planlöshet i regeringens handlande på detta område.

I långtidsutredningen säges att Sverige med sin redan höga produktionskapacitet inte bör göra anspråk på andra länders kapitalbildning utan snarare självt bidra till att underlätta denna för t. ex. de länder som håller på att industrialiseras. Det borde således iakttas stor försiktighet med att låta utlandsupplåningen expandera som den gjort under de två senaste åren. Den dåligt planerade budgeten med stora underskott varje år, som innebär att vi lever i förskott, betyder ju också att staten tar i anspråk en stor del av kapitalmarknaden.

Självfallet får vi repliken från regeringsföreträdarna att ni vill ju underbalansera ännu mera, eftersom ni i motioner föreslagit ca 100 miljoner mera än regeringen gjort. Ja, vi har andra åsikter än regeringen på vissa punkter om vad som är angeläget i vårt samhälle, men det grundläggande för hela budgetpolitiken är ju regeringens utspel, och det är där felplaneringen ligger.

Den stora tävlingen om vem som är bäst skulle man kunna kalla remissdebatten. Det uttrycket gör den skäl för också i dag. Regeringen gör sitt stora utspel med nådiga luntan, vari man föreslår många goda och i synnerhet för väljarna behagliga saker. Den andra fasen är att riksdagsledamöterna avlämnar ett par tusen motioner, vari man söker bevisa att regeringens förslag inte alls är så bra och att de behöver förbättras åtskilligt. Den tredje fasen är när allt skall betalas. Så har det varit i många år och så förefaller det att bli också i fortsättningen.

Den tredje delen av detta är inte så trevlig att tala om och därför berörs den mest då man vill avskräcka för någon annans förslag. Denna metod är mycket omtyckt av regeringen som därmed vill bevisa att det egentligen inte finns någonting att göra utöver vad regeringen föreslagit. Eftersom regeringen och ofta hela socialdemokratiska partiet anser sig ofelbara betecknas alla förslag som kostar pengar som överbud. Överbud kan man aldrig tala om utan att ha en fast punkt att utgå ifrån. Är socialdemokratin så självgod att den säger: "Vad vi föreslagit är exakt det riktiga?" Då kan man få fram ett överbud, annars blir det en åsikt om vad pengar skall användas till.

Att det kan finnas åsikter om hur pengar skall användas och om de mest angelägna behoven, det förefaller vara främmande för socialdemokratisk ideologi, eftersom man alltid silar mygg och sväljer kameler när det gäller budgeten. Att regeringen år efter år föreslår underbalanseringar på 12 miljarder bekymrar inte en socialdemokrat så mycket, men om centern föreslår 100 miljoner till vissa uppgifter så kan det vara nog för en socialdemokrat att älta i hela valrörelsen.

Finansministern och hans medhjälpare brukar inte roa sig med utan med största allvar ägna sig åt att räkna samman vad motionsförslagen skulle kosta om de genomfördes. Därvid brukar man svepa in alla ut-

redningskrav också så att man får en riktigt bra summa att skylta med eller kanske hellre avskräcka med. Eftersom nu de båda doktrinära partierna, socialdemokraterna och kommunisterna, i realiteten regerar tillsammans – regeringen måste ju alltid ha stöd av kommunisterna – borde man egentligen med den taktik som finansministern använder räkna samman en socialdemokratisk-kommunistisk budget. Det har vi nu inte gjort, men logiken skulle föra fram till detta.

Jag vill sluta mitt anförande, herr talman, med att säga att den ekonomiska politikens uppgift är att söka förverkliga en rad centrala politiska målsättningar, såsom full sysselsättning, extern balans, ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet, en rättvis fördelning av produktionsresultatet mellan individer och regioner. För att dessa målsättningar skall kunna förverkligas krävs en fortgående anpassning av den ekonomiska politikens medel och deras inriktning till de ständigt förändrade förutsättningarna. Med sin doktrinära inställning har varken socialdemokraterna eller kommunisterna några förutsättningar att uppnå de mål jag nyss angivit.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall nästan be kammaren om ursäkt för att jag råkade komma in och lyssna till förste vice talmannen då han här talade om vad jag sagt tidigare i dag. Jag skall bara ta upp frågan om de 400 000 nya sysselsättningstillfällena.

I mitt replikskifte med herr Antonsson lyckades jag åstadkomma att han medgav att detta är en målsättning, alltså någonting som inte är fixt och färdigt. Okay, det är ett sätt att se det. Men vad herr förste vice talmannen sade om de 400 000 nya arbetstillfällena var det värsta snömos jag någonsin har hört. Han sade: Vi gick ut med 100 000 nya sysselsättningstillfällen förra valet, och det gick ju bra. Nu tar vi 400 000, och kanske det också går bra. – Någon annan tanke fanns inte bakom detta.

Jag efterlyste besked om på vilket sätt centern skall skaffa fram dessa arbetstillfällen, varifrån man skall ta pengar osv.: jag ville ha litet substans i det hela. Inget svar på detta gav herr Bengtson. Han viftade bara omkring med allmänna slagord.

Sedan sade herr Bengtson att socialdemokraterna skulle vara konservativa, därför att vi säger att det inte finns tillräckligt med pengar. Jag har visat att de 270 000 sysselsättningstillfällen inom industrin som centern talar om kostar 90 miljarder i investeringar. Utöver vad som nu satsas utlovar centern alltså 90 miljarder på fyra år. Jag har snällt frågat: Varifrån skall ni ta de pengarna? Man kan inte trola med verkligheten, herr Bengtson!

Jag konstaterar nu, tack vare herr Bengtson, att allt centerns tal om 400 000 sysselsättningstillfällen bara är ett allmänt vispande. Man säger sig: Det är populärt att tala om många nya jobb. Vi säger 400 000, men vi har inte den blekaste aning om hur vi skall bygga upp dem och varifrån

vi skall få pengarna.

Jag är gärna med om att skapa 400 000 nya jobb. Men tala först om hur de skall komma till, inom vilka branscher och på vilka områden, och varifrån ni skall ta investeringspengarna! Sedan skall jag gärna vara med om det. Det är det som fattas, herr Bengtson.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver bara läsa upp några ord ur mitt anförande, så kan herr Svanberg observera ordalydelsen. Jag citerar direkt ur manuskriptet: "1973 föreslog centern målet 100 000 nya jobb som etappmål, och den målsättningen blev verklighet under år 1974." Detta har inte herr Svanberg bestridit. Sedan heter det: "Nu föreslår vi som målsättning 400 000 nya jobb till i början av 1980-talet." Därmed har jag bemött vad herr Svanberg sade. Han refererade någonting helt annat än vad jag sade. Detta står alltså skrivet i manuskriptet, som jag följde.

Herr Svanberg gör ett stort misstag också när han talar om investeringar och nya jobb. Han förutsätter att vartenda jobb som kommer till fordrar en stor investering. Det skulle betyda att produktionskapaciteten var utnyttjad till 100 %. Tror någon att det är så? Med den maskinpark som redan finns är det naturligtvis i vissa fall möjligt att öka kapaciteten utan stora investeringar. Jag vill inte säga att det är till fyllest – det måste också göras avsevärda investeringar. Herr Svanberg har i andra sammanhang sagt att det är möjligt att göra stora investeringar.

Vad är vi då oense om? Herr Svanberg sade också att han gärna vill ha 400 000 nya jobb. Det är alldeles utmärkt, då är det bara att säga att centerns målsättning är riktig. För en målsättning är det. Herr Fälldin framhöll ju tidigare i dag att det inte är möjligt att säga att det blir exakt 400 000 nya jobb till den 1 augusti det och det året. Var och en måste förstå att så kan man inte resonera. Men vi har ändå någon målsättning, medan ni inom socialdemokratien bara säger att "vi skall ha så många nya jobb som möjligt" – samma diffusa deklARATION som vi så ofta får höra från socialdemokratins sida. Man vill bara göra det bästa möjliga. Några målsättningar preciserar man inte.

Nej, herr Svanberg, det är alldeles klart vad vi har sagt och vad vi önskar. Vi vill ha en målsättning – herr Fälldin har sagt det, jag har sagt det. Det går inte att tolka in någonting annat i våra uttalanden. Det mål som vi har satt upp bör vi med alla medel försöka uppnå om vi skall kunna ge sysselsättning åt alla i vårt land som önskar ha sysselsättning.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte försöka bemöta allt som herr Bengtson i Jönköping anförde – hans tankevärld på detta område påminner mig starkt om vad någon en gång sade: "Det är som att titta ner i en ålakista i mörkret." Hans föreställningar far runt omkring, och han vet inte var han börjar och var han slutar. Men jag tror att han uttryckte vad han

verkligen menade när han sade: "Det här är någonting som vi hos centern önskar." Okay, gå ut och säg: "Vi i centern hoppas och önskar att världen skall se ut så och så, men vi underlåter att precisera i varje detalj. Det finns ingenting som är fixt. Men vi tror och hoppas och vill så gärna ha 400 000 nya jobb."

Om herr Bengtson menar att det är centerns politik ber jag att få instämna – jag tror också att det är centerns politik i näringsfrågorna.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c) kort genmäle:

Herr talman! Centern för en realistisk politik, och när vi säger att vi har målsättningen 400 000 nya jobb är det vår mening att arbeta för att uppnå det målet. Då är det tacknämligt om herr Svanberg och hans partivänner hjälper till.

Jag har irgen förhoppning om att socialdemokraterna någonsin skall erkänna att vi ger klara besked. Herr Palme och herr Svanberg anser alltid att våra uttalanden är diffusa. Om vi från centern skulle säga att två plus två är fyra skulle socialdemokraterna säkert svara: "Det är allt ett litet diffust besked." Ungefär sådant är resonemanget också i ekonomiska sammanhang.

Vi har, herr Svanberg, satt upp målet 400 000 nya jobb, och det tänker vi arbeta för. Det är ett besked som väljarna säkert kommer att uppskatta i årets valrörelse, för det är åtminstone ett besked. Vilket parti som helst kan säga att "vi skall göra vårt bästa" men det är ett vagt besked.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 7 Anmäldes och bordlades

Förslag

1975/76:13 Fullmäktiges i riksbanken förslag om disposition av riksbankens vinstmedel för år 1975

§ 8 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:2167 av herr *Ekinge m. fl.*

1975/76:2163 av herr *Komstedt*

med anledning av propositionen 1975/76:93 med förslag till lag om utjämning av taxorna för fjärrtransporter av gods med lastbil till och från Gotland

§ 9 Anmälan av interpellationer

Nr 59

Onsdagen den
4 februari 1976

*Anmälan av
interpellationer*

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 3 februari

1975/76:103 av herr *Granstedt* (c) till herr bostadsministern om lokalisering av SJ- och postterminaler till Västerjärva:

SJ:s och postverkets planer att förlägga terminalanläggningar till Västerjärva inom Solna och Sundbybergs kommuner har visat sig vara förenade med betydande problem. Planerna har också mött ett betydande lokalt och regionalt motstånd.

Nackdelarna med den föreslagna lokaliseringen kan i huvudsak beskrivas på följande sätt:

1. Lokaliseringen leder till ett nytt stort arbetsplatstillskott till framför allt Solna kommun. Eftersom Solna redan är en av de absolut arbetsplatstätaste kommunerna i regionen, innebär detta att den sneda fördelningen av arbetsplatser inom Stockholmsregionen ytterligare markeras. Redan nu överstiger antalet arbetsplatser i Solna med ca 50 % antalet yrkesverksamma. Enligt folk- och bostadsräkningen 1970 pendlade dagligen närmare 27 000 förvärvsarbetande in till Solna. En lokalisering av terminalerna till Solna är ägnad att förvärra den nu rådande situationen. Däremot skulle en lokalisering till någon av de många förortskommuner som har ett kraftigt underskott på arbetsplatser verksamt bidra till en bättre balans på den regionala arbetsmarknaden.

2. Den stora mängden arbetsplatser i Solna och kommunens läge utanför Stockholms norra utfarter leder till en mycket hög trafikbelastning. En lokalisering av terminalerna till Solna skulle ytterligare förvärra det problemet dels genom en ökad inpendling, dels genom den godstrafik som terminalerna alstrar. Ytterligare belastning på vägnätet, eller behov av utbyggt vägnät, samt buller- och luftföroreningar kan förväntas bli följden.

3. Den föreslagna lokaliseringen av terminalerna skulle försvåra Solnabornas möjligheter att nå grönområdena vid Igelbäcken.

4. Området i Västerjärva bedöms som det område i kommunen som ur miljösynpunkt är bäst lämpat för bostadsbebyggelse. Solna kommun upplever f. n. en vikande befolkningsutveckling bl. a. beroende på brist på områden disponibla för bebyggelse, inte minst på grund av de växande områden som tas i anspråk för arbetsplatser och för trafikapparaten. Det bedöms därför som mycket angeläget att ta till vara de begränsade möjligheter som finns till ny bostadsbebyggelse inom från miljösynpunkt acceptabla områden.

De här angivna problemen har föranlett Solna kommun att under fullständig politisk enighet påyrka en omprövning av förslaget att förlägga

Onsdagen den
4 februari 1976

*Anmälan av
interpellationer*

SJ- och postterminalerna till Västerjärva.

Stockholms läns landstings regionplanekontor har anfört starka betänkligheter mot att förlägga terminalerna till Västerjärva och förordat att området stället används för bostadsbebyggelse. Regionplanenämnden har vid sammanträde den 12 december 1975 i protokollet understrukt de invändningar som kontoret anfört mot lokaliseringen.

Frågan har kommit att ytterligare tillspeas genom att Solna kommun på förfrågan från de berörda verken meddelat att den inte igångsatt detaljplanläggning av området och inte heller upprättat någon tidsplan för genomförandet av ett sådant arbete. SJ och postverket har i skrivelse den 22 januari 1976 anmält detta förhållande till regeringen för åtgärd.

Regeringens möjlighet att genomdriva en planering av området mot kommunens vilja bygger på 27 § byggnadslagen. Enligt denna kan regeringen förelägga kommunfullmäktige att upprätta en stadsplan, om det för "kommuns ändamålsenliga utveckling eller till främjande av betydande allmänt intresse" befinnes nödvändigt men kommunen underlåter att "vidta härför erforderliga åtgärder". Om kommunfullmäktige inte efterkommer föreläggandet kan regeringen själv på kommunens bekostnad upprätta och fastställa stadsplan. Denna möjlighet för regeringen att förbigå det kommunala planmonopolet har enligt uppgift ännu inte, under de 45 år paragrafen varit i kraft, utnyttjats.

Om regeringen den här gången avser att tillämpa 27 § BL går det självfallet inte att åberopa "kommuns ändamålsenliga utveckling". Den föreslagna lokaliseringen skulle tvärtom motverka en ändamålsenlig utveckling för Solna kommun. Rent formellt går det kanske att hävda att det är fråga om främjande av betydande allmänt intresse. Men i så fall borde det vara nödvändigt att visa att det inte finns någon annan rimlig lösning på SJ:s och postens terminalproblem än den föreslagna. Det förefaller dock ganska otänkbart att ingen annan lösning skulle stå till buds, även om en förläggning till Västerjärva mycket väl kan vara den fördelaktigaste placeringen från de berörda verkens synpunkt.

Den uppkomna situationen har rest en fråga av mycket långtgående principiellt intresse. Den gäller i vilken utsträckning staten kan och bör sätta sig över klart uttalade kommunala och regionala önskemål vid lokaliseringen av anläggningar av olika slag.

Med hänvisning till vad som här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att få ställa följande frågor till herr bostadsministern:

1. Vilken hänsyn anser statsrådet att regeringen bör ta till kommuners och landstings uppfattningar när det gäller lokalisering av statliga anläggningar?

2. Har regeringen fattat definitivt beslut angående den föreslagna lokaliseringen av SJ- och postterminalerna till Västerjärva?

3. Är regeringen beredd att vid behov tillgripa 27 § BL för att mot kommunens vilja genomdriva den föreslagna lokaliseringen av terminalerna?

1975/76:104 av herr *Glimmér* (c) till herr bostadsministern om administrationen av de kommunala bostadstilläggen:

Kommunerna lämnar varje år in ansökningar till länsbostadsnämnderna om statsbidrag till kommunala bostadstillägg för barnfamiljer samt ensamstående och makar med låga inkomster. Statsbidraget utbetalas därefter av bostadsstyrelsen.

För att kontrollera riktigheten i utbetalade statsbidrag genomför länsbostadsnämnderna årligen stickprovsvisa granskningar av kommunernas ansökningar. Resultaten av dessa granskningar delges därefter berörda kommuner, som har att rätta till eventuella felaktigheter.

Någon rapportering av granskningsresultaten till bostadsstyrelsen sker inte. Detta betyder att någon samlad bild av resultaten av de genomförda granskningarna inte finns att tillgå. Enligt uppgift är det för närvarande inte aktuellt att söka få en sådan total redovisning av granskningsverksamheten. Den främsta orsaken härtill torde vara det pressade arbetsläge som bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna befinner sig i.

Länsbostadsnämnden i Östergötland är f. n. ensam om att sammanställa resultaten av granskningarna. Av denna statistik framgår att de för mycket utbetalda bidragen uppgår till nära nog lika stora belopp som efter granskningen tillförts bidragstagarna.

De felaktigt utbetalda beloppen och de ytterligare utbetalningar som fått göras balanserar i stort sett varandra.

Antalet erinringar uppgår under några år till mellan 5 och 10 % av de ärenden som granskats. Om den tendensen skulle stå sig i en granskning av ett större antal ärenden som täcker fler län är situationen otillfredsställande.

Kritik har vid olika tillfällen riktats mot administrationen av de kommunala bostadstilläggen såsom varande alltför invecklad och byråkratisk. Ansökningsblanketterna kan för den enskilde medborgaren te sig svårfattliga, vilket kan medföra att man lämnar bristfälliga uppgifter.

Enligt min mening är det angeläget att någon form av samlande statistik kommer till stånd över länsbostadsnämndernas granskningsverksamhet.

Det borde även företas en undersökning som klargör om ett alltför krångligt ansökningsförfarande och krångliga blanketter är orsaken till att många ärenden föranleder erinringar.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag om kammarrens tillstånd att till bostadsministern få ställa följande frågor:

Ämnar statsrådet vidtaga åtgärder för att

1. få till stånd en sammanfattande statistik över länsbostadsnämndernas granskningar av kommunernas ansökningar om statsbidrag till utgifterna för de kommunala bostadstilläggen?

2. förenkla ansökningsförfarande och blanketter för de kommunala bostadstilläggen?

Onsdagen den
4 februari 1976

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor* *den 4 februari*

1975/76:211 av herr *Torwald* (c) till herr finansministern om tidigare tillgång till riksskatteverkets deklarationsblanketter m. m.:

Skattemyndigheterna ställer hårda krav på deklaranter när det gäller såväl tidsmarginaler som korrekthet i fråga om sakuppgifter. För att deklaranterna skall kunna uppfylla dessa krav är det då angeläget att han i god tid får tillgång till de blanketter och anvisningar som erfordras vid deklarationens upprättande. Skattemyndigheterna har i år markant brustit i dessa avseenden. Som exempel kan nämnas att riksskatteverkets Anvisningar angående avdrag för värdeminskning beträffande jordbruksbyggnader (RSV 3215) icke fanns tillgängliga hos Göteborgs fögderi så sent som måndagen den 2 februari 1976, enligt uppgift beroende på försenad leverans från RSV.

Vilka åtgärder avser finansministern vidta för att deklaranterna kommande år skall få tillgång till samtliga blanketter och anvisningar senast den 15 januari?

1975/76:212 av herr *Måbrink* (vpk) till fru statsrådet *Sigurdson* om Sveriges medlemskap i Världsbanken:

Hur långt kan Världsbanken gå i fråga om stöd till reaktionära regimer i sin lånegivning innan Sverige begär sitt utträde?

1975/76:213 av herr *Dahlgren* (c) till herr kommunikationsministern om ökat bidrag till drift av icke lönsamma järnvägslinjer:

Kommunikationsministern förutskickar i årets budgetproposition att nedläggningsprövning skall företas beträffande åtta bandelar. Jag ifrågasätter det berättigade i detta. Ett krav måste åtminstone vara att berörda kommuner och länsstyrelser delar uppfattningen – som föredragande ger uttryck åt – att nedläggningen "inte innebär några olägenheter från trafikförsörjningssynpunkt" och att "den alternativa trafikuppläggningsen innebär en klar samhällsekonomisk vinst".

Styrelsen för statens järnvägar har sedermera inkommit till regeringen med begäran om nedläggning av ytterligare 27 bandelar. Också dessa måste enligt min mening bibehållas, om berörda lokala och regionala myndigheter anser att de behövs i trafikförsörjningen.

Anslaget Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m. får naturligtvis avpassas så att ett bibehållande blir möjligt. Även om åtgärder bör kunna vidtas för att öka resandefrekvensen

och därigenom biljettinkomsterna, måste man räkna med en fortsatt höjning av statens bidrag via nyssnämnda anslag. För nästa budgetår föreslås 600 milj. kr. Det kan finnas anledning erinra om att detta bidrag är lägre än det underskott AB Storstockholms Lokaltrafik har i sin budget och som betalas av Stockholms läns landsting.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd att verka för en höjning under kommande budgetår av bidraget till drift av icke lönsamma järnvägslinjer så att de nu föreslagna nedläggningarna kan undvikas?

1975/76:214 av fru *Lantz* (vpk) till herr utbildningsministern om nedtoning av våldet i massmedia:

Den senaste tidens våldshandlingar har av allt att döma till stor del sitt ursprung i dels att vapen vid olika förråd förvaras på ett otillfredsställande sätt, dels att kanske alltför stor generositet tillämpas vid beviljande av vapenlicenser. En betydande orsak måste emellertid också vara det sätt på vilket våldet sensationsmässigt behandlas i massmedia – tidningar, radio och TV – liksom i massproducerade filmer och böcker. Där förekommer i stor utsträckning inslag av människoförakt, förhärlikande av våld och ren spekulering i det intresse som våld trots allt väcker. Detta sätt att presentera våldet kan ge impulser till ytterligare våldshandlingar.

Vilka slutsatser kan dras av det inträffade och vilka initiativ kan tas för att få en nedtoning av våldet i massmedia?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert